

Omvärldsanalys 2016-2018

Vänersborgs kommun

Omvärldsanalysen har tagits fram av en tjänstemannagrupp med representanter från kommunens olika förvaltningar. Tanken är att omvärldsanalysen ska utgöra ett underlag till politikerna inför arbetet med Mål- och resursplan.

Kommundirektörens ledningsgrupp (KDL) vill tacka till arbetsgruppen som under hösten 2014 har tagit fram **Omvärldsanalys 2016-2018**.

Arbetsgruppen: Ewa Lundqvist, Kommunstyrelseförvaltningen
Lars Rudström, Kommunstyrelseförvaltningen
Amanda Christiansdotter, Barn- och utbildningsförvaltningen
Curt Göran Krantz, Socialförvaltningen
Pål Castell, Byggnads- och Samhällsbyggnadsförvaltningen

Läsanvisning

Allra först i rapporten får du en inledning där syftet med omvärldsanalysen presenteras och var den hör hemma i kommunens processer.

Utgångspunkten för omvärldsanalysen är att identifiera de förändringar i omvärlden de kommande åren som kan få stor påverkan på Vänersborgs kommun som geografisk plats och organisation.

Därefter presenteras fyra drivkrafter som visar trenderna i omvärldsanalysen. Sedan görs en omvärldsanalys inom kommunens strategiska områden med drivkrafterna som utgångspunkt.

Efter det kommer kärnverksamheternas omvärldsanalys, också de beskrivna utifrån drivkrafterna. Efter respektive strategiskt område och respektive kärnverksamhet beskrivs möjligheter och utmaningar i särskilda rutor. Dessa rutor förtydligar/sammanfattar viktiga områden som bör analyseras vidare i kommande diskussioner i kommunen.

Slutligen finns ett antal bilagor med nyckeltal, till största delen hämtade från Sveriges Kommuners och Landstings (SKL:s) databaser.

Omvärldsanalys 2016 – 2018

I vår vision är Vänersborg den attraktiva och hållbara kommunen i alla delar, hela livet.

Omvärldsanalysen är ett underlag för att fatta framtida strategiska beslut och förbereda oss inför framtida möjligheter och utmaningar.

Kommundirektörens ledningsgrupp (KDL) vill för perioden 2016-2018 särskilt framhålla dessa utmaningar för Vänersborgs kommun:

- bostäder
- utbildning
- arbetsmarknad
- flyktingmottagande och integration

Ove Thörnkvist
Kommundirektör

Innehåll

Inledning	6
Vad är en omvärldsanalys?	6
Varför gör vi en omvärldsanalys?	6
Arbetsgång	6
Omvärldsanalysen i budgetprocessen	7
Globala drivkrafter	9
Globalisering	10
Urbanisering	10
Individualisering	11
Teknikutveckling	12
Klimat och energi	12
Globala drivkrafterns påverkan på Vänersborg	14
Befolkningsprognos	19
Omvärldsanalys - Strategiska områden	29
Ekonomiska förutsättningar	30
Arbetsmarknad	37
Attraktiv arbetsgivare	41
Miljö	42
Folkhälsa	44
Bebyggelse och infrastruktur	45
Kultur	51
Omvärldsanalys - Kärnverksamheter	53
Utbildning	54
Social service	59
Bilagor/Nyckeltal	65
Resursjämförelse med andra kommuner	66
Arbetsmarknad	67
Utbildning	68
Socialtjänst	72
Källförteckning	76

Inledning

Omvärldsanalysen skapar handlingsberedskap inför framtiden. Den ligger till grund för strategiska beslut och ger gemensamma planeringsförutsättningar.

Vad är en omvärldsanalys?

Omvärldsanalys handlar om att försöka förbereda sig inför framtiden. I omvärldsanalysen försöker man lyfta blicken och se utanför den egna organisationen och det egna närområdet. Det handlar om att identifiera starka trender som på längre sikt kan komma att påverka kommunens möjligheter att nå sina övergripande mål, oavsett om det påverkar positivt eller negativt. Omvärldsanalysen ska därför omfatta företeelser och förändringar som organisationen i regel har svårt att påverka, och som den därför helt enkelt måste förhålla sig till.

Omvärlden representerar faktorer som till övervägande del inte är direkt påverkbara av kommunen men kommunen kan genom sitt agerande anpassa sig själv eller förändra omvärldsfaktorerna på ett sätt som gynnar den egna verksamheten. Den omvärldspåverkan som ligger närmast den egna organisationen (direkt styrning och konkreta initiativ) är oftast lättast att påverka.

Man skulle kunna säga att om kommunen inte agerar över huvud taget, utan låter det ske som ändå sker, väntar en sannolik och trendframskriven framtid. Om kommunen vidtar vissa åtgärder och lyckas med dessa väntar en möjlig framtid. Om kommunen sätter upp egna mål, arbetar kraftfullt och lyckosamt för nå dessa kan det vara realistiskt att nå en önskvärd framtid.

Varför gör vi en omvärldsanalys?

Få personer skulle idag säga att en organisation, så som en kommun, skulle kunna fungera på samma sätt oberoende av vad som händer i omvärlden.

Tvärtom är det så att kommunens möjligheter att ge god service till medborgarna, att attrahera nya invånare och att ta kloka ekonomiska beslut är mycket beroende av att ha en så bra bild som möjligt av vad som händer runt omkring. Bra underlag gör det lättare för kommunens politiker att prioritera rätt och att våga fatta svåra beslut. Omvärldsanalysen syftar till att identifiera drivkrafter som kan vara av stor vikt för Vänersborgs kommun, dels som geografisk plats och organisation och dels som påverkar möjligheterna att nå kommunens vision och övergripande mål. I förlängningen ska den även säga något om vilka följder dessa drivkrafter kan få för kommunen. Omvärldsanalysen revideras varje år och för varje år fördjupas arbetet med analysen. Omvärldsanalysen är ett första avstamp till arbetet med kommunens mål- och resursplan. Analysen syftar till att ta fram en bild över de möjligheter och utmaningar som kommunen möter i framtiden och det är i ljuset av denna bild som de prioriteringar som sker i mål och budgetprocessen ska ses.

Arbetsgång

Kommundirektörens ledningsgrupp, KDL, är uppdragsgivare för arbetet med kommunens omvärldsanalys. Analysen arbetas fram av en grupp bestående av fem tjänstemän från fem av kommunens förvaltningar. Deltagarna har valts ut för att de anses kunna komplettera varandra vad gäller olika perspektiv på omvärlden och framtiden. Arbetet har följts av en referensgrupp med två förvaltningschefer. Kommunstyrelseförvaltningen leder arbetet. Omvärldsbevakning sker kontinuerligt i samtliga förvaltningar och därför är det viktigt att alla deltar i arbetet. Gruppen har haft flera möten för att finna drivkrafter på en bred bas. Slutgiltig analys fastställs av KDL. Resultatet presenteras för kommunstyrelsen då arbetet med kommunens mål och budget inleds.

Omvärldsanalysen i budgetprocessen

Omvärldsanalysen är en del i kommunens budgetprocess. Budgetberedningen inleder sitt arbete i januari med att ta del av omvärldsanalysen. I början av februari har budgetberedningen presidieöverläggningar med kommunens tre större nämnder. I samband med denna gemensamma presidieöverläggning presenteras omvärldsanalysen vilket innebär att ett utbyte av information sker dels från förvaltningarna till politikerna och dels mellan förvaltningarna och mellan politikerna. Omvärldsanalysen blir en del av det planeringsunderlag som politikerna får ta del av inför sina beslut om prioriteringar vad gäller mål och resurser i kommande års budget, mål- och resursplanen.

Globala drivkrafter

Globala drivkrafter

Drivkraft eller motivation, är det som skapar rörelse eller förändring. Drivkraft brukar syfta på det som förändrar och medför händelseutveckling, trender, i samhället.

Globalisering

Globaliseringen är ett av vår tids kännetecken. Människor, regioner och företag blir allt mer beroende av varandra genom internationellt samarbete, handel och resande. Flödet av tankar, idéer, varor, kapital och människor mellan världens länder ökar.

De ofrivilliga och påtvingade rörelserna av människor i form av flykt och fördrivning har ökat under de senaste tre åren pga. oroligheter, framförallt i mellanöstern kring Irak, Syrien och delar av Kurdistan. Dessa oroligheter har lett till stora mängder flyktingar inom länderna, men många söker sig också till andra länder vilket har resulterat i ökade flyktingströmmar, inte minst till Europa. Denna ofrivilliga omflyttning av människor är egentligen ingen effekt av globaliseringen i sig, men är ändå en faktor som samhället måste förhålla sig till.

Konkurrensutsättningen för våra företag ökar och ställer större krav på att hänga med i utvecklingen. Denna konkurrens kan innebära att företag som under en lång period verkat på en trygg lokal/regional marknad snabbt kan bli utkonkurrerade från en global marknad.

I vår närhet byter företag ägare. Fordonsindustrin i Västsverige har på 10-15 år gått från att vara svenska företag till att ägas av stora företag från andra länder. Nya situationer uppstår, t.ex. då SAAB gick i konkurs i slutet av 2011 accepterade inte SAAB:s utländska ägare de nya intressenternas lösningar. Strukturförändringar går idag snabbare då det är lättare att från en annan världsdel styra företags fortsatta verksamhet ”långt hemifrån”.

Världens avstånd krymper och information sprids allt snabbare. Det innebär möjligheter men också svårigheter att få en överblick av helheten samtidigt som all information även kan underlätta att se helheten. En maktförskjutning sker till nya delar av världen som kräver ny kunskap och specialisering. För företagen innebär den ökade rörligheten och snabbheten att konkurrensen ökar samtidigt som nya marknader har öppnats.

Det sker idag ett globalt arbete när det gäller miljö och klimatfrågor. Detta är bra exempel på frågor som idag inte kan lösas enbart nationellt och visar på att samarbeten mellan världens nationer påverkats i positiv riktning av ökad globalisering. Internationella kontakter blir viktigare och sammanlänkningen till andra delar av världen skapar ett ömsesidigt beroende, men även en ökad komplexitet. Det blir allt viktigare att kunna hantera många olika relationer och kulturer även på den lokala arenan.

Urbanisering

Under industrialiseringen bestod urbaniseringen i Sverige av utflyttning från landsbygden till tätorter och mindre städer. Under senare tid har även mindre städer och tätorter tappat befolkning till storstadsregionerna och högskoleorterna. Inflyttningen till storstäderna har stärkt deras betydelse, både som en politisk maktfaktor och som kulturbärare. Storstaden lockar människor med sitt utbud av arbetstillfällen, nöjen, kontakter och utbildning. Urbaniseringen är en global process. För första gången i historien bor nu en större del av jordens befolkning i städer än på landsbygden.

I Sverige bor 85 procent av befolkningen i en arbetsmarknadsregion med fler än 100 000 invånare. Hälften av Sveriges befolkning bor i någon av de tre storstadsregionerna.

Urbaniseringen sker idag snabbt i stora delar av världen. Täthet lockar människor då där ges möjligheter till kontakter, utbildning, arbete, nöjen och ett stort utbud av fritidsaktiviteter. Nya begrepp som stadskultur utmärker trender som styr ungdomars val av studieort, där man också blir kvar efter studietiden, samt även vid byte av bostadsort.

I Sverige sker idag de kraftigaste befolkningsökningarna i stråk kring vägarna E6, E18 och E20 och där i större städer med dess omland. Högskolor och universitet är andra faktorer som påverkar val av stad man flyttar till. (SCB:s statistik över befolkningsförändringar stärker den bilden i stort även om undantag finns).

Individualisering

Från att ha varit en liten kugge i familjen, släkten och samhällsmaskineriet uppfattas individen alltmer som en okränkbar, fristående enhet, i första hand ansvarig inför sig själv. Det sker en förskjutning från fokus på skyldigheter i samhället till rättigheter. Samtidigt ifrågasätts auktoriteter i större omfattning. Tilltron till hierarkiska system såsom politiska partier, kyrkan och skolan som institution minskar. Detta kräver en ökad dialog med våra medborgare i stora frågor som berör våra medborgare och detta har märkts tydligt under senare år.

Den ökade individualiseringen av samhället är inget nytt. Värderingarna kring individen och kollektivet varierar över tid. För tillfället är vi inne i en period av ökad handlingsfrihet för individen i förhållande till kollektiv som familjen, samhällsklassen eller generationen. Fokus ligger på ökade valmöjligheter och självutveckling. Många individer och företag vill vara unika. Arbetstagarna vill kunna styra över sina arbetstider, kunna distansarbeta och

ta ledigt när de önskar. Många konsumenter vill inte ha standardvaror som finns i varje hem och är masstillverkade utan söker det unika och mer originella.

Teknikutveckling

Den tekniska utvecklingen har haft en stor påverkan på samhällsutvecklingen och utvecklingen sker i snabb takt. Just nu är vi inne i en period då fler människors och organisationers kommunikationer förändras i snabb takt med att teknik, i form av datorer, mobiltelefoner, surfplattor och datakommunikationer utvecklas. Vi har idag vant oss vid att med hjälp av till exempel telefonen kunna flytta pengar, boka biljetter och att deklarerat. Tekniken har även gjort det möjligt att hålla kontakten och skapa nya relationer med människor som bor långt bort genom bl. a Facebook, INSTA gram, Twitter och Skype.

Digitaliseringen som breder ut sig ger även möjligheter till smarta lösningar för att skapa trygghet och säkerhet i form av larm och övervakningssystem samt ökad komfort och energibesparingar. Teknikutvecklingen förändrar också förutsättningarna för kultur- och näringslivet, medieutvecklingen och demokratin. Utvecklingen handlar dock inte bara om nya funktioner och prylar, utan också om att stärka användarvänligheten och att erbjuda miljövänliga produkter.

Klimat och energi

År 1972 hölls FN:s första miljökonferens i Stockholm, vilken tog upp problemet med mänsklighetens skadliga påverkan på den naturliga miljön. Fokus låg då på föroreningar, ohållbart resursuttag och rubbningar av den ekologiska balansen i biosfären. Kopplingarna

---

till klimatet kom först 1990, då den första IPCC-rapporten publicerades, vilken sammanställdes av klimatforskare från hela världen. Gemensamt konstaterade de att utsläppen från mänskliga aktiviteter kraftigt har ökat den atmosfäriska koncentrationen av växthusgaser, vilket leder till att den naturliga växthuseffekten förstärks, med en global temperaturökning som följd. Denna temperaturökning leder i sin tur till att världshaven stiger. År 2014 kom IPCC ut med sin femte rapport, och där konstateras att den mänskliga påverkan på klimatet är tydlig. De atmosfäriska koncentrationerna av koldioxid, metan och kväveoxid har ökat till nivåer som inte påträffats under de senaste 800.000 åren. Detta har lett till en global värmeökning. De senaste tre decennierna är sannolikt den varmaste 30-årsperioden under de senaste 1400 åren. Konsekvenser av värmeökningen är att Grönland och Antarktis isar har minskat i yta och glaciärer krymper över hela världen. Havsnivån stiger både på grund av att isarna smälter och på grund av att varmare vatten tar mer plats. Hastigheten på havshöjningen från mitten på 1800-talet och framåt är större än under de senaste 2000 åren. Världshaven har absorberat ca 30% av den koldioxid som människor släppt ut, med följd att haven blivit surare. IPCC skriver i sin senaste rapport att det krävs drastiska minskningar av växthusgasutsläppen för att kunna begränsa klimatförändringarna. Oavsett vilka åtgärder som vidtas kan klimatförändringarna inte längre stoppas, det handlar istället om hur allvarliga konsekvenserna kommer att bli. Oavsett hur stor värmeökningen kommer att bli så kommer den medföra mer extremt väder i form av fler och kraftigare värmeböljor och häftigare nederbörd. Extrema havsnivåer kommer att förekomma oftare och sannolika konsekvenser är även kraftigare tropiska cykloner och svårare torka i vissa delar av världen. Skillnaderna i nederbörd mellan olika regioner kommer att öka. Isar och glaciärer

kommer fortsätta att smälta och haven att stiga. Även om utsläppen av växthusgaserna skulle stoppas imorgon kommer klimatförändringarna att pågå i många århundraden framöver.

Trots en enad forskarkår har det visat sig svårt att sluta internationella avtal för att begränsa klimatförändringarna. Kyotoprotokollet från 1997 var ett första försök till en global överenskommelse kring utsläppsminskning men det visade sig vara svårt att få med alla länder på banan. En rad av internationella klimatkonferenser har följt sedan Kyoto, utan större framgång.

I väntan på internationella avtal har nu enskilda unioner, stater och kommuner valt att gå före. EU har beslutat om en total minskning av växthusutsläppen med 20 % mellan år 1990 och 2020, fördelat på de olika medlemsländerna utifrån förutsättningar. Sverige har skrivit under 40 % minskning av växthusgasutsläpp, samt att minska den totala energiförbrukningen med 20 % (basår 2008) och dessutom ha en energianvändning som till hälften grundar sig på förnybar energi, år 2020. Många kommuner i Sverige har gått före och satt ännu tuffare mål. Globalt sett finns det en tydlig trend i att det är städer och inte stater som driver på utvecklingen när det gäller klimatfrågan.

Globala drivkrafterns påverkan på Vänersborg

Nedan redovisas hur en del av de globala drivkrafterna påverkar vår kommun på olika sätt. Urbanisering och minskad befolkning på landsbygden är ett tydligt exempel på detta.

Globaliseringen i Vänersborg

Påverkan och konkurrens från olika delar av världen ökar ständigt. Det finns företag i Vänersborgs kommun som arbetar med hela världen som marknad och är i högsta grad en del i en global värld. De finns här men har inte någon marknad här. De är inte på något sätt unika i detta. Det är viktigt att skapa ett bra företagsklimat i kommunen samt att som ort vara attraktiv för de personer som verkar i företagen.

Genom ökade frivilliga och påtvingade rörelser av människor kommer Vänersborgs kommun att påverkas på olika sätt vilket innebär både möjligheter och utmaningar. Som exempel kan nämnas skolans lokalkapacitet, fler barn i barnomsorgen, ökat tryck på bostäder, ökat försörjningsstöd, arbetsmarknadsåtgärder m.m. Vi ser också en ökande befolkning, arbetskraftsförsörjning, ett rikare kulturliv m.m. Ovanstående är de kortsiktiga effekterna av ökad rörlighet bland människor orsakade av bland annat krig. På längre sikt kommer

dessa människor i arbete och betalar skatt till kommunen. Vad som viktigt för de kommande åren är att klara globaliseringens kortsiktiga påverkan.

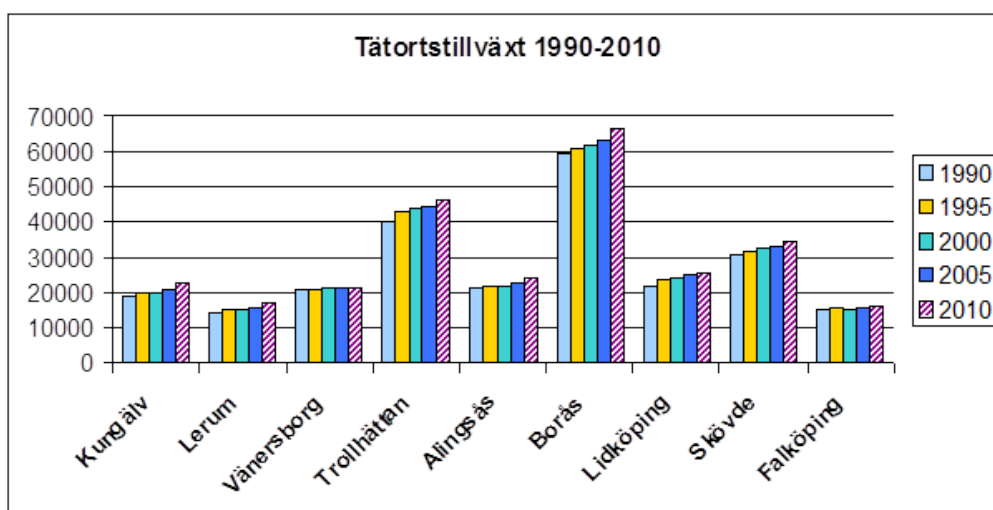
Urbaniseringen i Vänersborg

Även lokalt sker det en urbanisering inom Vänersborgs kommun. Befolkningen har under en rad år minskat i kommunens mindre tätorter.

Vänersborgs tätort har haft en blygsam tillväxt. Jämfört med andra större tätorter i regionen har Vänersborgs tätort bland den lägsta tillväxten. Det finns en trend mot att den stadsnära landsbygden blir mer attraktiv. Den erbjuder en trygg och charmig boendemiljö samtidigt som stadens utbud finns inom räckhåll. Denna trend märks i områden norr om staden utmed Vänern genom ökade huspriser. Stadsnära innebär ca 5-15 minuters bilväg från centrum och/eller Resecentrum.

För att stärka centrum i Vänersborg är det viktigt att tätorten växer. Detta ger ökat underlag för det som människor idag i större utsträckning efterfrågar, bl.a. kultur i ett vidare begrepp. Vänersborgs tätort har en tillväxt men den är svagare än andra jämförbara tätorter i regionen.

Diagram: Tätortstillväxt 1990-2010

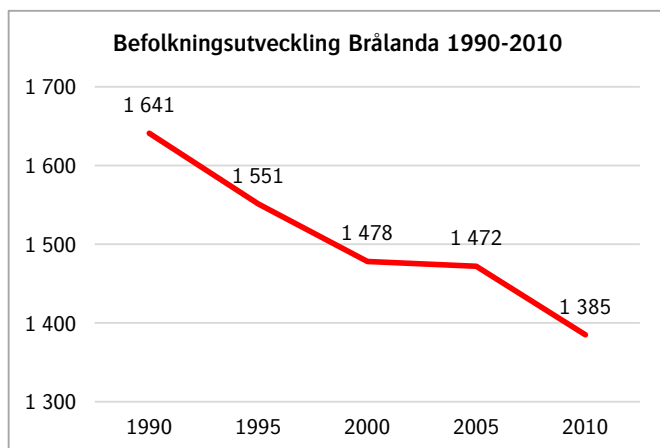
I kommunens mindre tätorter, Brålanda, Frändefors och Vargön är det ingen tillväxt alls eller stillastående. Här har invånarantalet minskat kraftigt. Statistiken nedan redovisas av SCB vart femte år. I andra dokument från SCB och vår egen prognos kan vi nu se en starkare tillväxt i Vänersborgs tätort.

Befolkningen i tätorterna Brålanda, Frändefors och Vargön har minskat med 16, 18 respektive 4 % sedan 1990. Frändefors har tappat närmare en femtedel av befolkningen under denna period. Det finns idag tecken på att nedgången stannat upp i Frändefors. Fler permanent boende utmed den södra Vänerkusten är sannolikt förklaring till detta. Det kommer att innebära att den kommunala servicen påverkas. Denna förändring måste mötas i god tid. En styrka är de goda

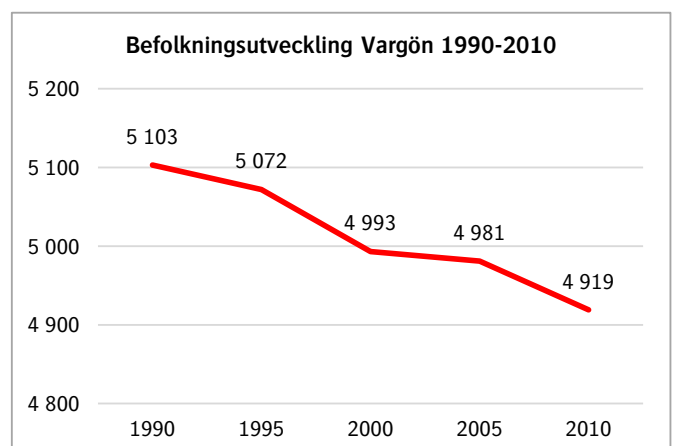
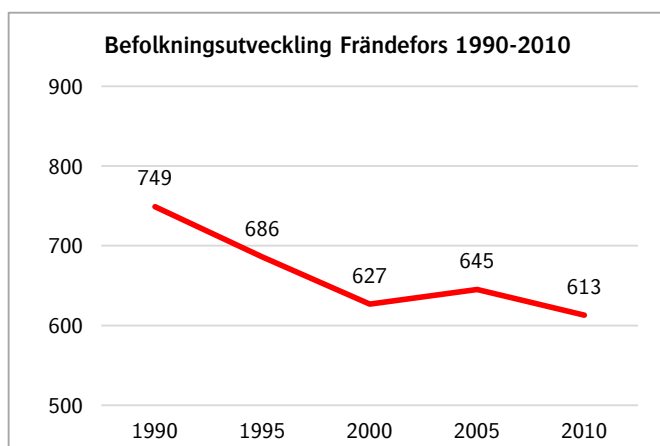
kommunikationerna förbi de två tätorterna i Dalsland. Det kan underlätta en omstrukturering av den kommunala servicen.

Tillväxten utanför tätorterna sker stadsnära med närhet till vatten, d.v.s. ett bättre läge än vad de två tätorterna Brålanda och Frändefors idag kan erbjuda. Att behålla befolkningen och att få tätorten/kommunen att fortsätta växa kommer att vara den största utmaningen under de kommande 10 åren. Den ökade urbaniseringen innebär även en tuff utmaning för handeln i tätorten Vänersborg. Konkurrensen från närbelägna köpcentra är stor. Stora utökningar planeras på Överby medan signalerna från Torp är att inte växa ytterligare. Dessutom ökar konkurrensen från Göteborg då restiden kortats väsentligt samtidigt som också utbudet byggts ut kraftigt.

Diagram: Befolkningsutveckling i Brålanda, Frändefors respektive Vargön 1990-2010

Utvecklingen i våra mindre tätorter har varit tydlig sedan 20 år. Det är en fortsatt minskning i dessa tätorter och trenden talar för att denna kommer att fortsätta. En viktig uppgift är att kunna erbjuda de som vill flytta till en större tätort ett bra urval av olika bostäder. Alternativet är annars att flytten går till en annan kommun med mer attraktivt kommuncentrum. Kan kommunen inte erbjuda bra och attraktiva bostäder när den "första vågen" av dem som ser möjligheten att skaffa ett bättre och billigare boende än vad

---

som finns i Göteborg, kan det finnas risk för att de väljer andra orter med lika bra eller bättre kommunikationer.

Att få fram bra bostäder och att bättre marknadsföra de kvaliteter kommunen har är en viktig uppgift under de kommande åren. Utbud av kultur i ett vidare perspektiv är attraktivt.

I södra Europa är de få av de mindre tätorterna som växer. De orter som ökar har bland annat satsat på kultur och att skapa ett attraktivt centrum. Kommunen bör jobba ännu mer aktivt för de företag som är intresserade av att exploatera för bostäder i Vänersborg.

- Fortsatt urbanisering urholkar underlag för service i kommunens mindre tätorter.
- Bostäder kommer inte fram tillräckligt snabbt i tätorten.
- En utbyggd handel i våra grannstäder är ett hot mot vårt centrum.
- Erbjud bostäder i mycket attraktiva lägen nära vatten och centrum. Detta är en möjlighet som bör ges högsta prioritet under de kommande åren.
- Våra bostadspriser är konkurrenskraftiga jämfört med våra grannkommuner.
- Vårt centrum har stora kvaliteter som måste tas tillvara. Fortsätta att utveckla den "lilla staden" och kultur i ett vidare begrepp.
- Förbättrad tillväxt av centralorten är avgörande för att antalet invånare ska öka i kommunen.

Individualisering i Vänersborg

Vi har sett tydliga tendenser inte bara i Vänersborg utan även i många andra kommuner – krav på dialog i viktiga samhällsfrågor. Tidningar, radio, sociala medier fångar snabbt upp frågor och driver dessa. Dialogen kring våra skolor, nya bostadsområden m.m. är exempel på en förändring i vårt samhälle. Idag "räcker det inte" att rösta fram våra representanter en gång vart fjärde år. Det krävs mer än så, genom bland annat sociala medier.

Teknikutvecklingen i Vänersborg

Det är viktigt att attrahera människor att flytta till Vänersborg. Med bra tekniklösningar underlättas t.ex. distansarbete. Finns dessa underlättas etableringen av företag i nya branscher till vår kommun. En viktig attraktionskraft är enligt erfarenhet från Mälardalen, mycket goda kommunikationer, bra bostäder vattennära samt ett livligt centrum med ett stort utbud av kultur i vid mening, allt från ett flertal idrottsföreningar till musik. Miljöteknik är ett område med stor potential för framtiden. Utbyggnad av fiber efterfrågas i snabb takt och är något som kommunen har att förhålla sig till.

- Ökad betydelse av sociala medier för kommunikation gör det svårare att fatta långsiktiga politiska beslut. Frågor i nätet dominerar.
- Genom att utveckla metoder för dialog kan kommunen uppfattas som lyhörd och öppen för åsikter från berörda medborgare i större utsträckning.

Klimat och energi i Vänersborg

SMHI har gjort sammanställningar över klimatscenarier för Sverige, baserat på egna beräkningar och den internationella forskningen. Följande text utgår från SMHI:s klimatscenarier.

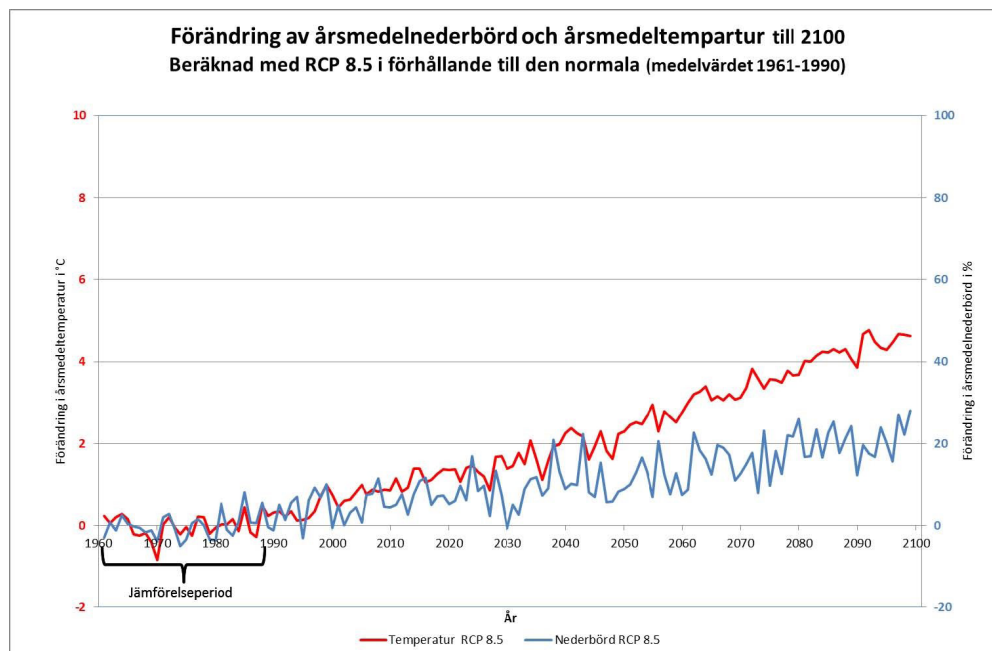
För Sveriges del pekar klimatscenarierna på att det blir varmare, framför allt på vintern. Mildare och blötare vintrar leder till att vegetationsperioden förlängs. Årsmängderna av nederbörd förutspås öka. Framförallt kommer det att regna oftare och kraftigare på hösten, vintern och våren. Detta ställer större krav på kommunens dagvattenhantering och avloppssystem som tål högre belastning. Under året kommer vattenflödena bli högre under höst och vinter, och lägre på våren. Lågvattnenperioden tros bli längre, med lägre flöden. Samma sak gäller för grundvattennivåerna.

Det ser ut som att södra Sverige kommer att få mindre mängder regn på sommaren, men det som kommer blir mer intensivt. Under somrarna kommer värme och torka att vara det största

problemet. Antalet torra dagar tros öka kraftigt, vilket leder till mindre vatten i vattendragen. Detta kan ge konsekvenser för bland annat dricksvatten, folkhälsan, odling, djurhållning, skogstillväxt, turism, vattenuttag inom industrin och risk för skogsbränder. Svenska bostäder är oftast bättre på att hantera kyla än värme. En anpassning till klimatförändringar är att bygga bostäder som klarar av ett varmare och fuktigare klimat med värmeböljor på sommaren och större nederbörds mängd resten av året.

Enligt SMHI kan man inte påvisa att klimatförändringarna kommer leda till några stora förändringar i kraftiga vindar i Sverige. Vad som dock verkar ofrånkomligt är en generell havshöjning, vilken leder till ökad risk för mer frekventa extremhöga vattennivåer i vattendrag och sjöar. Med Väners stora tillrinningsområde blir ekvationen mellan sjöns dämningegräns, skredrisker längs Göta Älv och havsnivåer en nödvändig parameter att räkna med bland framtidsförutsättningarna för Vänersborgs kommun. Placering av infrastruktur och viktiga samhällsfunktioner bör ta hänsyn till detta.

Diagram: Klimatscenario för Västra Götaland baserat på IPCC:s beräkningar

Källa: Lars Westholm, Länsstyrelsen i Västra Götaland

Befolkningsprognos

Befolkningsprognos

Under hösten 2014 beställdes en ny befolkningsprognos. Den grundar sig på en viss ökning av bostadsbyggandet i kommunen som förväntas leda till dels omflyttningar och dels inflyttningar vilket i sin tur förväntas leda till ett växande invånarantal. En av de svåra faktorerna att ta hänsyn till är effekterna av flyktingboende i kommunen. Hur många av de med permanent uppehållstillstånd väljer att bo kvar i Vänersborg. Detta påverkas självklart av bostadssituationen.

Under innevarande år har befolkningen i Vänersborgs kommun växt kraftigt och var i november drygt 37 800 invånare från att ha legat runt 37 000 invånare i flera år. Flyktingströmmar från främst Syrien står bakom den mesta ökningen då de ganska omgående får permanent uppehållstillstånd. Fram till dess att de valt var de ska välja som bostadsort är de Vänersborgare. För närvarande uppgår de till ca 300 personer som bor på Restad med permanent uppehållstillstånd. Från regionen och övriga landet har vi ett negativt flyttnetto. Den stora utmaningen är bostäder. Tillskottet till bostadsmarknaden ökar genom nya bostäder vid Quality, Roddaregatan, samt

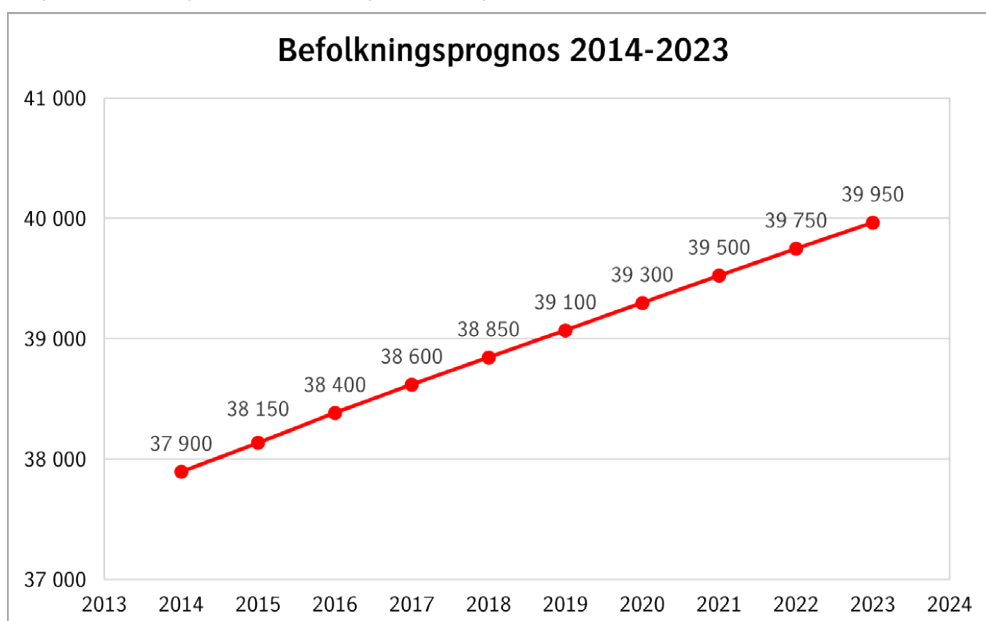
under 2015 vid gamla Källshagen men för att klara behoven behövs fler bostäder.

Vänersborg 2014 - 2023 Prognos för framtiden

Den nya befolkningsprognosen förutsätter ett bostadsbyggande som leder till en inflyttning och därmed ett ökat invånarantal. Dessutom försöker prognosen ta hänsyn till flyktingströmmar. Detta har varit svårt att prognostisera. Prognosen är indelad i två delar, en totalprognos samt en delområdesprognos framtagen till och med år 2018.

Prognosen visar en ökning av befolkningen med ca 2 000 invånare fram till år 2023. Då prognosen bland annat grundar sig på ett visst bostadsbyggande förutsätts att byggandet av bostäder i Vänersborg tar fart. En ökning med ca 227 personer per år är då fullt realistisk.

Diagram: Totalprognos för befolkningsutvecklingen 2014-2023

Jämförs nuvarande prognos med tidigare framstår prognosen som gjordes 2010, med en befolkning för 2014 på 37 200, som felaktig då 2014 nu pekar mot en reell befolkning på ca 37 850. Differensen är 650 personer. Om hänsyn tas till den förändring som skett efter flyktingströmmen från Syrien hade prognosen från 2010 stämt med utfallet för befolkningen 2014. Flyttnettot mot utlandet uppgår för närvarande till ca 600 personer. Det innebär att differensen till allra största delen beror på händelser som inte kunnat förutses. Årets prognos är osäker då befolkningstillväxten till stor del avgörs av boende på Restad gård med permanent uppehållstillstånd. Var väljer de att bosätta sig?

Nedan visas befolkningsutvecklingen sedan 1970 samt prognos för de kommande åren. Den stora förändringen i början av 70-talet hänger ihop med kommunsammanslagningen. Det märks även tydligt att befolkningen legat ganska konstant mellan 2002 till 2012. Perioden 2012 – 2014 (tredje kvartalet) innebar för Vänersborgs del kraftiga befolkningsökningar, från 36 960 till 37 830 d.v.s. med närmare 900 personer.

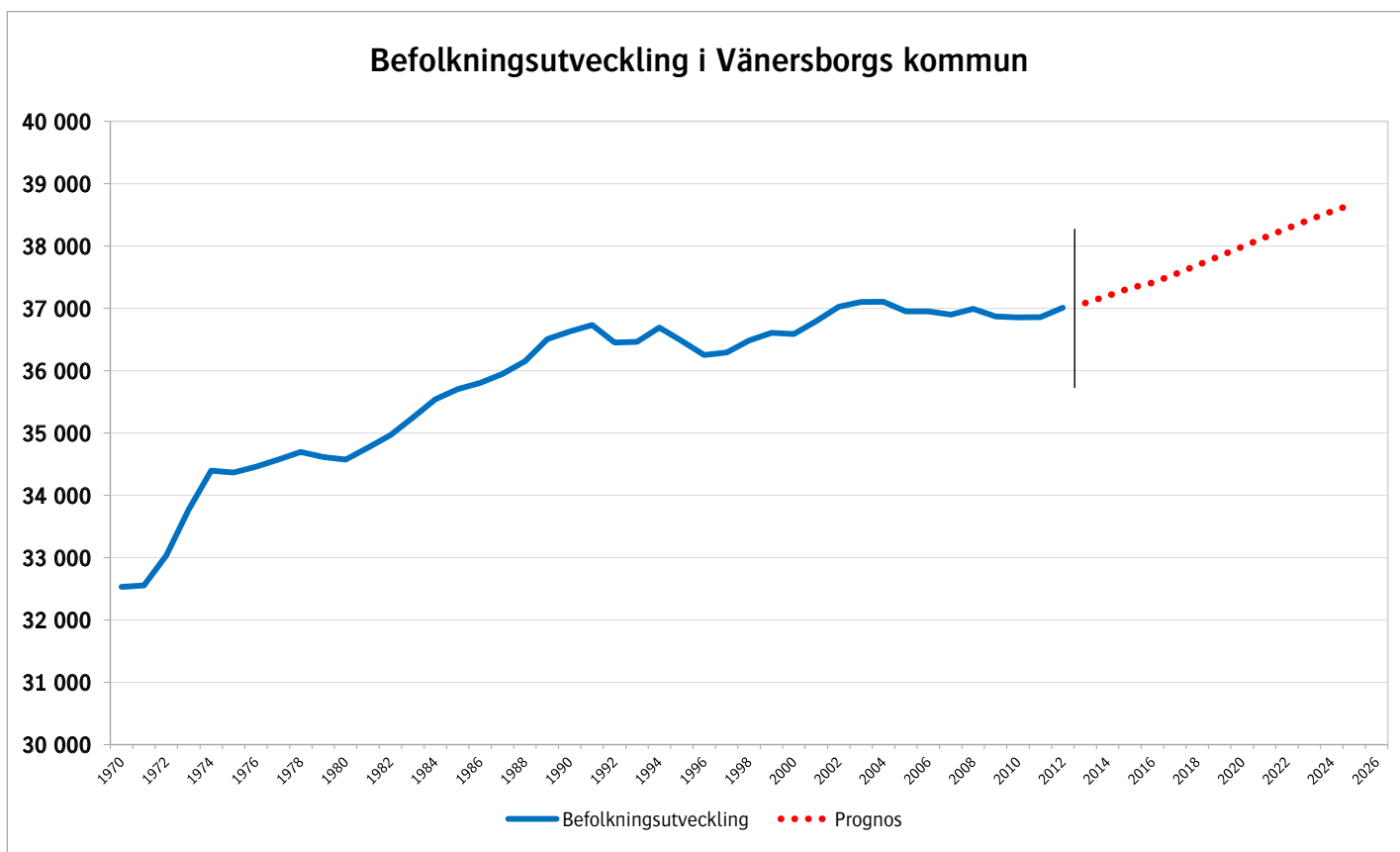

Diagram: Befolkningsförändringar i olika åldersintervall 2014-2023

Ålder	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Förändring
0-5	2 707	2 763	2 778	2 810	2 871	2 907	2 918	2 933	2 944	2 951	9%
6-12	3 046	3 112	3 198	3 273	3 308	3 348	3 406	3 445	3 494	3 505	15%
13-15	1 253	1 256	1 295	1 313	1 338	1 360	1 394	1 432	1 446	1 492	19%
16-18	1 294	1 304	1 290	1 290	1 293	1 328	1 342	1 365	1 385	1 416	9%
19-29	4 968	4 950	4 934	4 930	4 874	4 807	4 769	4 748	4 748	4 739	-5%
30-39	3 929	3 956	3 999	4 007	4 069	4 154	4 215	4 261	4 311	4 355	11%
40-49	5 132	4 997	4 870	4 763	4 707	4 657	4 611	4 581	4 543	4 517	-12%
50-59	4 884	4 999	5 141	5 186	5 239	5 244	5 257	5 298	5 301	5 254	8%
60-69	4 796	4 732	4 665	4 688	4 648	4 651	4 660	4 651	4 680	4 737	-1%
70-79	3 656	3 807	3 934	4 033	4 160	4 198	4 248	4 288	4 284	4 289	17%
80-89	1 832	1 856	1 885	1 915	1 923	2 004	2 068	2 104	2 188	2 275	24%
90-w	398	400	395	411	414	411	409	418	425	434	9%
Summa	37 894	38 134	38 383	38 618	38 844	39 070	39 298	39 525	39 748	39 965	5%

Tabellen visar förändringar i olika åldersintervall. Den förväntade bostadsproduktionen leder till inflyttning vilket påverkar att framförallt antalet barn, ungdomar och förvärvsarbetande som förväntas öka. Vi vet idag att nya bostäder på kvarteret Krögaren (vid Quality hotell) byggs vilket frigör villor. I Hagaparken byggs radhus. Vad kommunen saknar är småhustomter samt hyresrätter. För närvarande finns inga lediga tomter i centralorten

Effekter av detta avspeglas i prognosen som visar ett ökat antal barn och ungdomar i åldern 0-15 år. Gruppen över 80 år ökar men detta är kunskap vi har sedan tidigare och stärker bara bilden av de förändringar vi kan förvänta oss inom dessa åldrar.

En viktig aspekt som en prognos inte kan ta hänsyn till är konjunkturförändringar som sker snabbt. En hög arbetslöshet påverkar vår kommun. Den största risken är utflyttning medan det inte är säkert att inflyttningen påverkas då de som söker sig hit antingen har jobb här eller väljer att pendla till annan ort och ser fördelar med ett

boende i vår kommun. Prognosen arbetas om varje år för att vara så uppdaterad som möjligt. Vår ambition med nya bostadsområden är att både kunna erbjuda kommunens invånare alternativ till sin nuvarande bostad och att få de som har försörjning att välja att flytta hit för de värden kommunen kan erbjuda.

Ett av årets problem har varit att prognostisera med tanke på effekterna av vårt asylboende vilket beskrivits ovan.

Med förbättrad infrastruktur och omflyttningar inom staden genom nybyggnation påverkas såväl befolkningens storlek som vår befolkningssammansättning och självklart måste vi planera för detta.

Diagram: Prognos för befolkningsutveckling av barn och ungdomar i olika åldrar

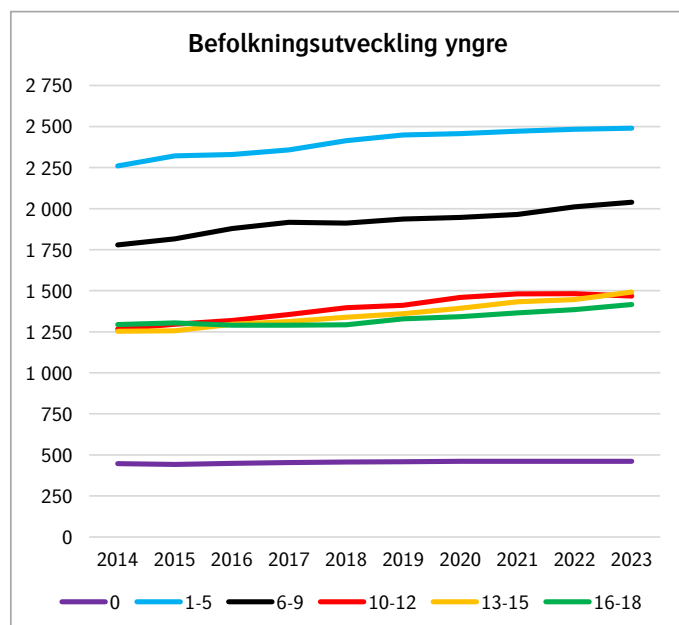
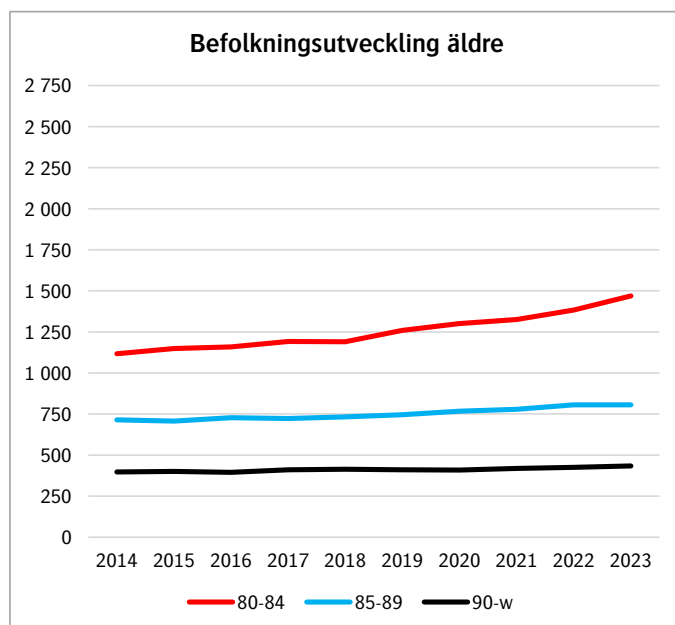

Diagram: Prognos för befolkningsutveckling av äldre

Diagrammet visar följande:

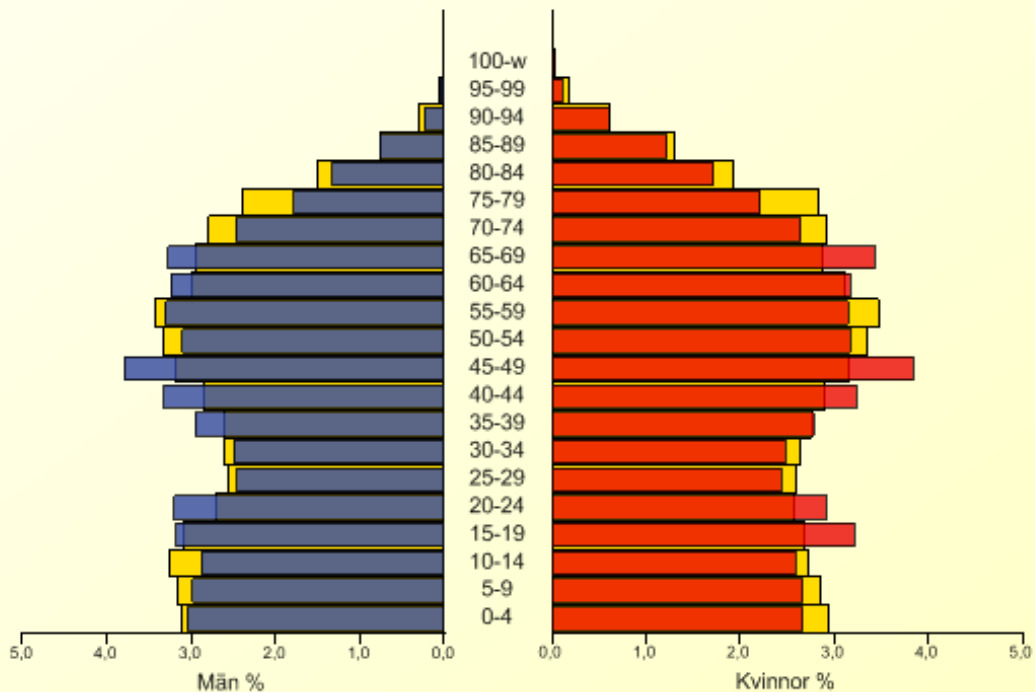
- Antalet födda barn är i stort sett konstant under prognosperioden.
- Antalet ungdomar i åldern 10-12 år ökar med ca 15 % eller ca 200 personer.
- Antalet ungdomar i gymnasieålder ökar med ca 10 % vilket motsvarar drygt 100 ungdomar.
- Antalet 6-9-åringar ökar under prognosperioden med ca 15 % eller drygt 200 barn.
- Antalet 1-5-åringar ökar med ca 10 % vilket motsvarar drygt 200 barn.
- Förändringarna påverkar både förskole- och skolverksamheten.

Diagrammet visar följande:

- Förändringen i de äldre åldersintervallen står för den absolut största ökningen i prognosen.
- Bland de äldsta (+90) sker en ökning med cirka 10 % fram till 2023 och för de som är 80-84 år är ökningen ca 30 %.

Denna ökning är på intet sätt unik för Vänersborgs kommun. Denna förändring är en utmaning att klara.

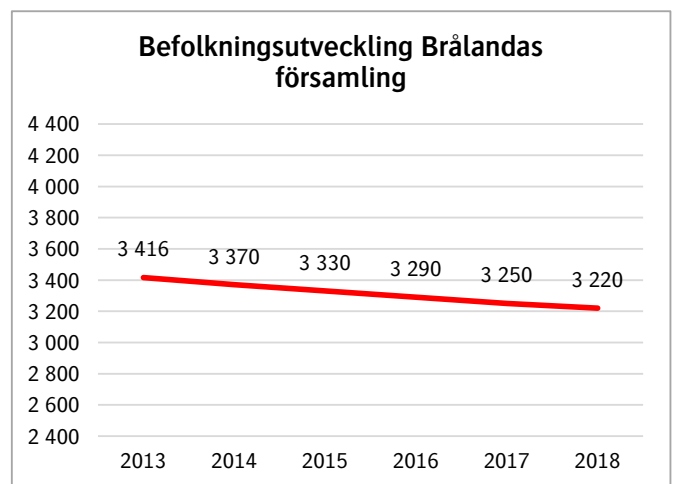
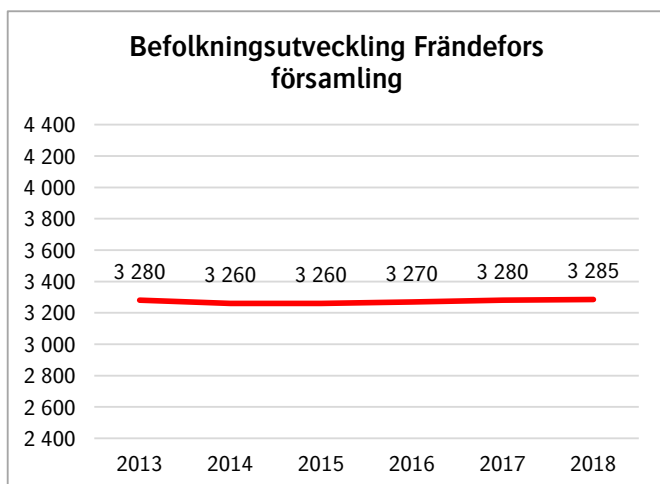
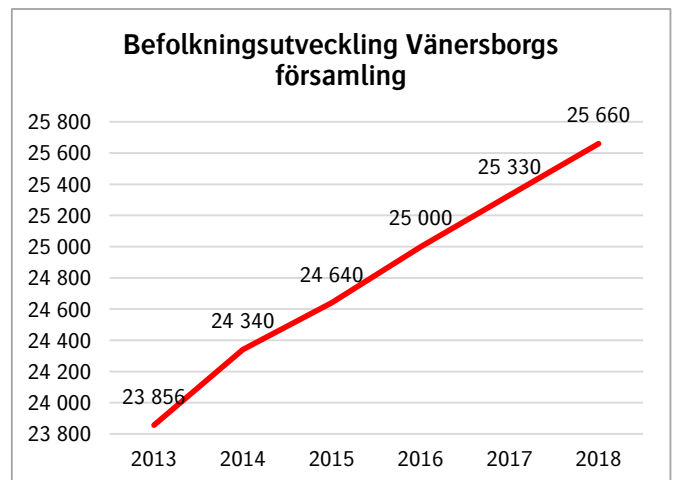
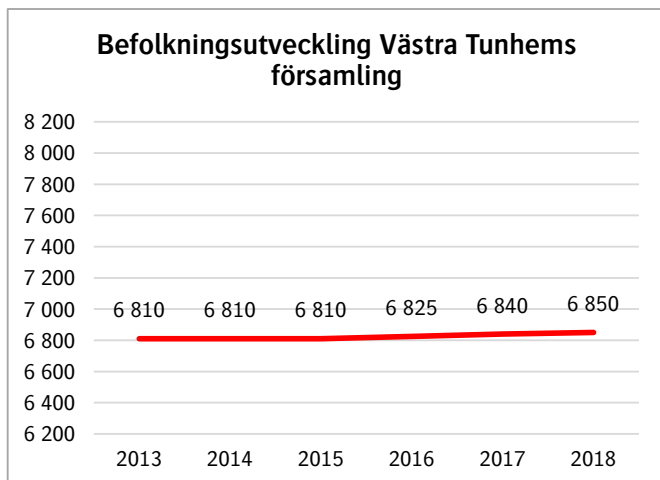
Befolkningspyramid 2012 jämfört med 2021

Bilden visar förändringar i befolkningens sammansättning. De underliggande fälten avser år 2021. I pyramiden syns tydligt ökningen av antalet i de äldre grupperna och en minskning av de i åldern 35-50 år, d.v.s. delar av de i förvärvsarbetsålder.

Befolkningsprognosen pekar på en positiv utveckling av kommunen som helhet de kommande åren, men det finns skillnader mellan de olika kommundelarna. Utmaningen är att omsätta de detaljplaner som finns till konkreta bostadsprojekt. Lyckas inte detta de kommande åren kan vi i stället förvänta oss en stagnation av befolkningen i kommunen.

Bilden visar Brålanda, Frändefors, Vänersborgs och Västra Tunhems församlingar och dess befolkningsutveckling. (Församlingar enligt SCB:s definition, vilket till exempel innebär att i Brålandas församling ingår även Gestads och Sundals-Ryrs församlingar.)

Stabilaste förändringarna finns i Brålanda och Vänersborgs församlingar. I den förstnämnda fortsätter minskningen, ca 6 % under

prognosperioden. I Vänersborgs församling är ökningen stabil. I Västra Tunhems församling märks en viss ökning. Denna utveckling bör följas i kommande prognoser. I Frändefors är utvecklingen stabil från att tidigare varit vikande. En orsak kan vara att fler åretruntboende finns i församlingen som ett resultat av utbyggd VA utmed Vänerkusten och då framför allt i Stigsberget, Bäsiungebo och Sjung-Sjung.

- Befolkningsunderlaget fortsätter att minska i Brålanda och undergräver underlaget för skola och barnomsorg.
- Med minskat befolkningsunderlag riskerar kommunikationerna att försämrats.
- Med utbyggt VA utmed Vänerkusten finns förutsättningar för fler åretruntboende utmed Vänerkusten (Frändefors).
- Fler boende kan behålla ett underlag för skolorna i Dalslandsdelen om de boende inte väljer skolorna i Vänersborgs tätort.

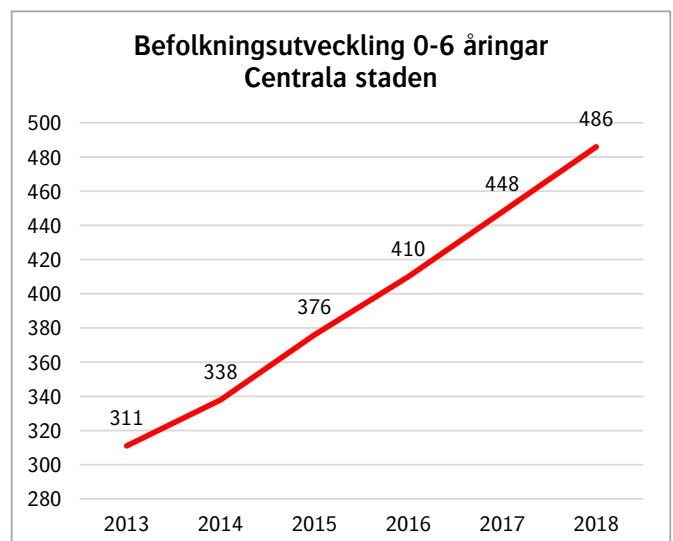
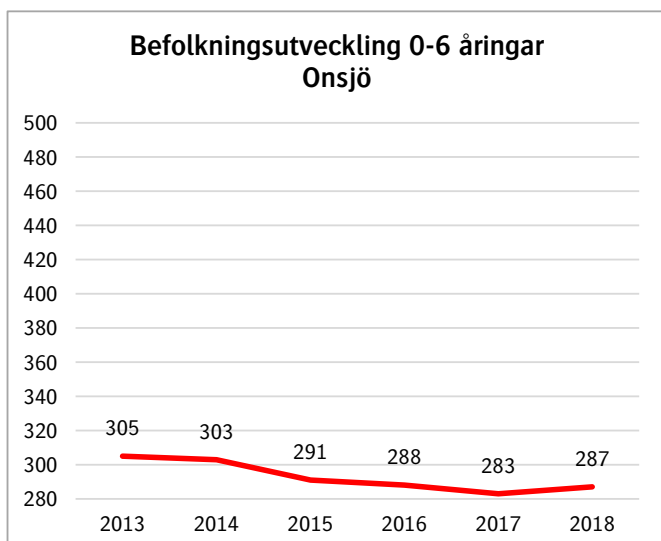
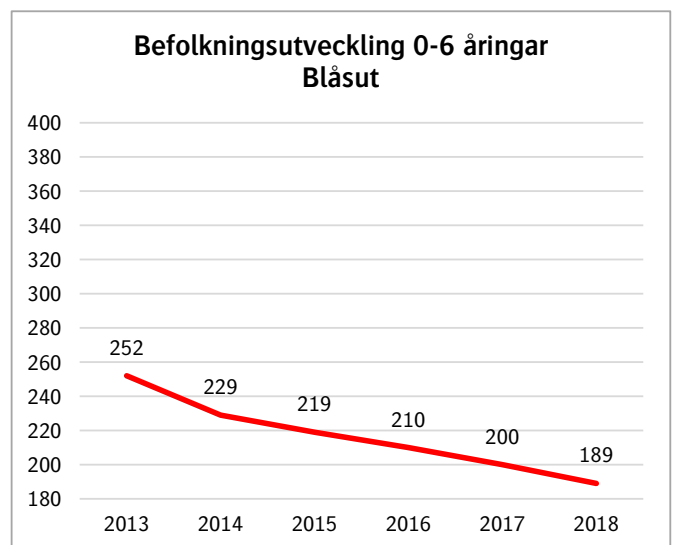
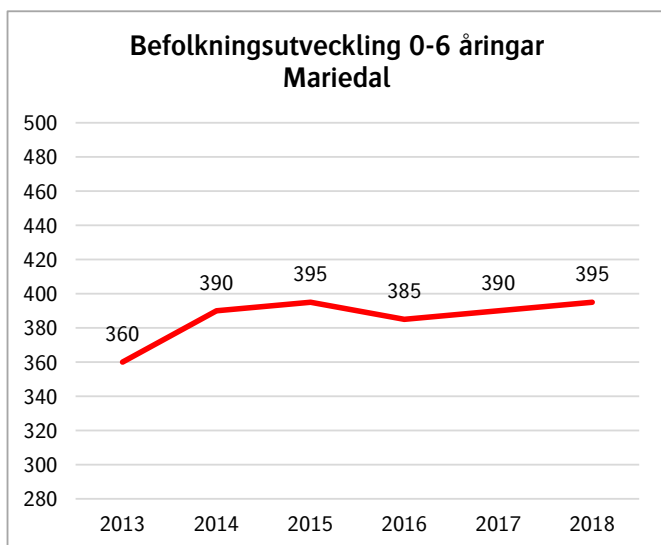
Skolornåden

Utmaningen för de kommande åren blir inom de skolområden där det sker stora befolkningsförändringar. Detta gäller i områden med såväl vikande som ökande befolkningsunderlag. Prognosen visar att befolkningen på landsbygden kommer att minska vilket kommer att få konsekvenser för elevunderlaget till skolorna. Även inom Vänersborgs tätort finns skolområden med minskande elevunderlag som t.ex. Onsjö. Andra områden som t.ex. Katrinedal har från ökning år från år ändrats till ett vikande underlag på Blåsut skola. Detta är logiskt med tanke på att barnen

från Katrinedal börjar bli äldre. Fördelningen mellan skolorna på Blåsut/Öxnered har också betydelse liksom att Botered byggs ut. Onsjö visar minskande elevunderlag medan Mariedal visar ökande. I centrala staden är ökningen kraftig.

Bilden ser ganska bra ut vad gäller underlag i många skolområden. Blåsut skola som haft ett ökande antal barn under en period visar nu en svag minskning. Katrinedals bostadsområde är färdigutbyggt och antalet småbarnsfamiljer blir färre (barnen blir äldre). Botered kommer att påverka skolområdena på Blåsut/Öxnered. De problem som finns idag med trånga lokaler på Blåsut skola bedöms lätta under prognosperioden.

Diagram: Befolkningsutveckling 0-6 åringar i olika delar av kommunen

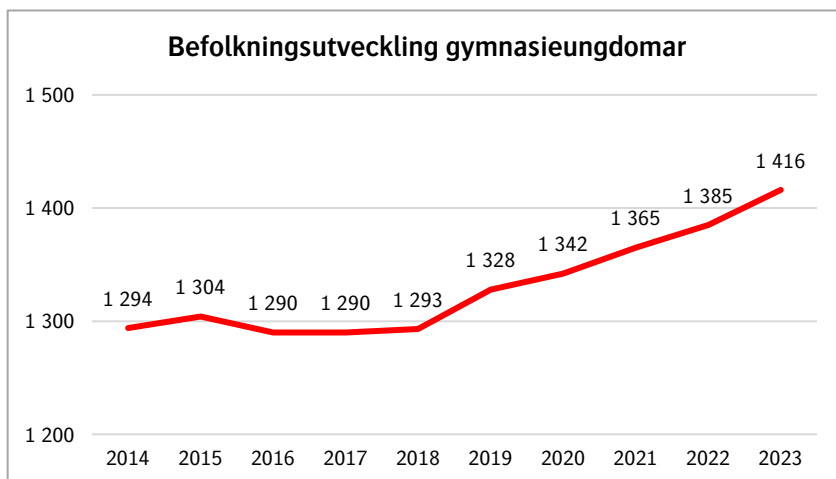

Diagrammet på föregående sida visar att det inte bara är på landsbygden som det sker stora förändringar i befolkningen utan även i centralorten. Ovan visas hur 0-6 åringar förändras under prognosperioden på Mariedal, Blåsut, Onsjö och centrala staden.

I prognosen är det inlagt en viss nybyggnation utmed Vänerkusten till följd av utbyggnad av VA-system. Det troliga är dock att den byggnation som sker byggs på ca 10 minuters avstånd med bil från centrala Vänersborg "(på landet men stadsnära)"- Då skolvalet är fritt är det svårt att bedöma vart eleverna söker sig.

Den största förändringen inom skolan har varit nedgången av antalet gymnasieungdomar. Sedan några år har vi passerat botten och underlaget stabiliseras fram till år 2017. Därefter sker en viss ökning av antalet gymnasieungdomar.

Diagram: Befolkningsutveckling av antalet gymnasieungdomar 2014-2023

Omvärldsanalys

Strategiska områden

Ekonomiska förutsättningar

Här presenteras en lägesrapport om hur ekonomin ser ut idag, men också en bedömning om hur det kan tänkas se ut de närmaste åren - i världen, i Sverige, i de svenska kommunerna och slutligen i Vänersborgs kommun. Dessutom förs en diskussion om Vänersborgs kommun har en god eller dålig ekonomi, vilket åskådliggörs i fyra diagram.

Ekonomin i världen

SKL (Sveriges Kommuner och Landsting) skriver i sin ekonomirapport från december 2014 att omvärldens ekonomier går i otakt. I USA har tillväxten etablerat sig på en hygglig nivå och arbetslösheten sjunker snabbt. I Storbritannien har den ekonomiska utvecklingen varit förvånansvärt stark och den brittiska ekonomin förväntas visa fortsatt styrka under 2015.

I de nordiska grannländerna har den ekonomiska utvecklingen gått i motsatt riktning. I Finland backade BNP (bruttonationalprodukten) och i Danmark växte BNP endast marginellt. Från 2015 väntas nedgången i Finland vända och även i Danmark stärks tillväxten succesivt. I Norge försvagades tillväxten. Investeringarna i oljeindustrin är på väg att plana ut, vilket dämpar efterfrågan i ekonomin. Den starka sysselsättningsökningen börjar avta och arbetslösheten ser ut att vara på väg upp.

Det ekonomiska läget i euroområdet försvagades under hösten 2014. Året inleddes med en kvartalstillväxt av BNP på 0,5 %, medan de två följande kvartalen endast växte med 0,1 % respektive 0,2 %. Krisen i Ukraina och de handelssanktioner med Ryssland som följt påverkade, liksom den svagare tillväxten i Kina och tillväxtekonomierna. Tyskland, som förväntas vara motorn i euroområdet, har på grund av den låga aktiviteten hos dess handelspartners tappat fart.

Dock har arbetslösheten börjat minska i Tyskland till skillnad från i många andra länder. I euroområdet som helhet ligger arbetslösheten för närvarande strax under 12 %. Det kan jämföras med före finanskrisen då arbetslösheten var ungefär 7,5 %.

BNP-tillväxten för världen som helhet beräknas till 3,5 % år 2014 och 3,8 % år 2015 (3,0 % år 2013).

Ekonomin i Sverige

Enligt SKL är det inte bara omvärlden som går i otakt, det gäller även den svenska ekonomin. Tillväxten har dämpats markant. Trots det fortsätter sysselsättningen och antalet arbetade timmar att öka. Det betyder att produktiviteten utvecklas mycket svagt. Även arbetskraften växer snabbt, vilket innebär att arbetslösheten fortfarande är hög. I denna spretiga bild klarar sig skatteunderlaget förvånansvärt bra med reala ökningarna runt 2 % år 2014 och 2015, enligt SKL:s prognos.

Konjunkturinstitutet anger i sin rapport från december 2014 att återhämtningen i den svenska ekonomin går trögt. Det beror till stor del på den svaga utvecklingen i euroområdet vilken är en mycket viktig exportmarknad för det svenska näringslivet. Ekonomisk-politiska stimulanser innebär att den inhemska efterfrågan växer i ungefär normal takt. Inflationen är och förblir låg och Riksbankens nollräntepolitik består under flera år. Vid en sämre ekonomisk utveckling än förväntat kan tillfälliga finanspolitiska stimulanser övervägas eftersom statsskulden är låg.

BNP beräknas öka med 1,9 % under 2014 och 3,1 % under 2015 då förutsättningarna ser bättre ut. Den inhemska efterfrågan bidrar. Hushållens sparande steg kraftigt under åren 2012-2013, men beräknas nu minska något.

Näringslivets investeringar tros långsamt komma tillbaka. Även bostadsinvesteringar, samt kommunsektorns och statens investeringar beräknas utvecklas bättre jämfört med 2013.

Tabell: Nyckeltal för den svenska ekonomin

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BNP*	1,3	1,9	2,9	3,2	2,3	1,9
Sysselsättning, timmar*	0,4	2,1	1,5	1,1	0,7	0,4
Arbetslöshet, nivå	8,0	7,9	7,4	6,6	6,5	6,5
Timlön, nationalräkenskaperna	2,0	2,0	3,0	3,2	3,4	3,5
Timlön, konjunkturlönestatistiken	2,5	2,8	3,0	3,2	3,4	3,5
Konsumentpris, KPI	0,0	-0,2	0,6	2,1	3,2	3,1
Realt skatteunderlag**	1,5	1,6	2,4	1,8	1,5	1,2

*Kalenderkorrigerad utveckling **Korrigerat för regeländringar

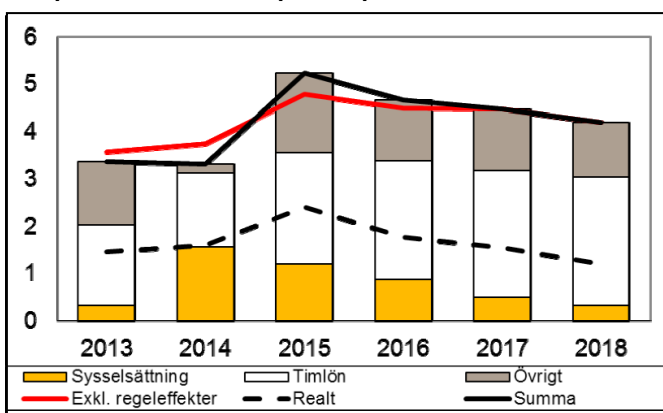
Utvecklingen på arbetsmarknaden beskrivs som splittrad. Trots relativt svag tillväxt har sysselsättningen stått emot och utvecklats förvånansvärt bra. Samtidigt har antalet personer i arbetskraften fortsatt att växa. På sikt är det naturligtvis bra, men med den begränsade efterfrågan på arbetskraft har det inneburit att arbetslösheten har bitit sig fast runt 8 %. SKL räknar med att arbetslösheten succesivt minskar till omkring 6,6 % år 2016. Det är det stora tillskottet av utrikes födda som gjort det möjligt för arbetskraften och sysselsättningen att öka snabbt sedan 2005. Födda utanför Europa utgör en betydande andel av sysselsättningsökningen. Gruppen svarade för 135 000 av ett totalt plus på 240 000 personer.

Den långvariga lågkonjunkturen har satt tydliga avtryck på lönebildningen. Löneavtalen hamnade under 2,5 % både 2013 och 2014, men beräknas öka mer framöver. De lägre ränteprognoserna och den svagare underliggande prisutvecklingen har inneburit att KPI-prognosen sänkts. På kort sikt håller bland annat mycket låga oljepriser tillbaka inflationen. På längre sikt kommer

importpriserna i stället att ge ett positivt bidrag till prisutvecklingen bland annat till följd av en fortsatt svag krona. Beräknad enligt KPI stiger inflationen från 0,0 år 2013 till 3,1 % år 2018.

Det är nu fjärde året med stark real skatteunderlagstillväxt och enligt SKL kommer ytterligare ett par år med ökningstal över genomsnittet. Under 2012 och 2013 utvecklades visserligen arbetade timmar relativt svagt, men skatteunderlagets ökningstakt hölls ändå uppe tack vare ganska stora indexeringar av pensionerna. Under 2014 begränsades tillväxten av pensionsinkomsterna till följd av att den så kallade bromsen aktiverades, men samtidigt skjuter sysselsättningen fart på nytt. Skatteunderlagstillväxten klingar av fram till 2018 i takt med att återhämtningen är fullbordad och antalet arbetade timmar inte växer så fort. Tillsammans med den positiva priseffekten och ökande pensioner kan det reala skatteunderlaget ändå växa med drygt 1 %.

Diagram: Skatteunderlagstillväxt och bidrag från vissa komponenter. Procent respektive procentenheter.

Källa: Skatteverket och SKL

I diagrammet framgår att ökningstakten av skatteunderlaget når en topp under 2015. Det är flera faktorer som bidrar till att ökningstakten blir högre just 2015. Dels blir indexeringen av pensionerna högre samtidigt som det beräknas bli större löneökningar. Dessutom påverkas utvecklingen av ändringar i skattelagstiftningen. Åren 2013 och 2014 hölls skatteunderlagets ökning tillbaka på grund av måttlig sysselsättningsutveckling och den automatiserade balanseringen av allmänna pensioner. Efter 2015 fortsätter skatteunderlaget att växa men ökningstakten avtar, främst till följd av att arbetade timmar inte längre ökar i samma utsträckning i och med att konjunkturuppgången beräknas övergå till en situation med en ekonomi i balans 2016.

Ekonomi i Sveriges kommuner

Merparten av kommunerna har haft goda resultat under några år främst som en effekt av tillfälliga faktorer. Kommunerna har fått återbetalning av AFA försäkringspremier och konjunkturstöd från staten. Detta har varit positivt samtidigt som det kan ha skapat en falsk trygghet eftersom resultaten förbättrats i slutet av varje år. Som en följd av ökade behov och uteblivna tillfälliga tillskott, minskar resultaten kraftigt i kommunerna 2014.

Från 15 miljarder kronor år 2013 (3,5 % av skatter och bidrag) till 5 miljarder kronor år 2014 (1,1 % av skatter och bidrag). För 2015 beräknas resultatet dämpas ytterligare något.

Åren efter 2014 börjar befolkningsförändringar i form av en ökad andel äldre och barn ställa högre krav på kommunsektorns finanser. Även antalet gymnasieungdomar börjar öka. Som en följd av allt mer omoderna och slitna anläggningar samt en kraftig urbaniseringstakt behöver också investeringsnivån öka ytterligare och därmed lånenivån.

Ett ökat asyl- och flyktingmottagande ställer krav på ett fungerande mottagningssystem för att klara av integrationen. För att bättre tillgodose behov av insatser och ha förutsättningar att ta tillvara nyanländas resurser behövs bättre samverkan mellan stat och kommun, en jämnare fördelning av asyl- och flyktingmottagandet och mer träffsäkra statliga ersättningssystem.

Det är i skrivande stund något oklart om hur statens budgetbeslut påverkar kommunerna under 2015 och framåt. I början av december 2014 röstades regeringens förslag till budget 2015 ner och Alliansens gemensamma förslag för 2015 röstades fram. Regeringen aviserade då om extraval. I slutet av december 2014 kom regeringen och de fyra allianspartierna överens om hur en minoritet ska kunna styra landet. Regeringen kommer därmed inte fatta beslut om extra val. "Decemberöverenskommelsen" innebär bland annat att en minoritetsregering ska kunna få igenom sin budget. Just nu är det alltså oppositionens budget som gäller, men i april 2015, när regeringen lägger sin budgetproposition, kan de få igenom sitt förslag, och då är det en ny budget som gäller. Det är med andra ord just nu oklart om vad kommunerna kan förvänta sig för justeringar som påverkar budgeten 2015 och framåt.

God ekonomisk hushållning och ekonomi i balans innebär att kommunen måste upprätta en budget där intäkterna överstiger kostnaderna. Kommunen måste också ha reserver för att kunna möta oförutsedda kostnadsökningar, minskade intäkter och behov av ytterligare investeringar. Med god ekonomisk hushållning menas också att dagens medborgare finansierar sin egen kommunala välfärd och inte skjuter upp betalningen till kommande generationer. Kommunen har fastställt mål kring god ekonomisk hushållning.

Från och med bokslut 2013 kan kommunerna inrätta **kommunala resultatutjämningsreserver**. Regelverket säger ”Medel från en resultatutjämningsreserv får användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel”. Resultatutjämningsreserver innebär en uppluckring av balanskravet. Kommunfullmäktige har fastställt riktlinjer som innebär att resultatutjämningsreserven i Vänersborgs kommun maximeras till 50 Mkr. Under 2013 beslutade kommunfullmäktige att avsätta 50 Mkr avseende åren 2010-2012.

Ekonomi i Vänersborgs kommun

En förutsättning/ram för kommunens ekonomi är de mål som kommunfullmäktige fastställt om god ekonomisk hushållning. I den gällande mål- och resursplanen 2015-2017 anges följande mål:

Inriktningsmål för ekonomin

- Nämnderna ska hantera beslutade budgetmedel rationellt och effektivt så att de gör mesta möjliga nytta för kommuninvånarna utifrån de uppgifter som kommunfullmäktige delegerat till dem.
- Kommunens tillgångar och skulder ska förvaltas på ett betryggande och effektivt sätt.

- Vänersborgs kommun ska i alla sammanhang eftersträva en välkött ekonomi. All verksamhet ska bedrivas i en anda av god ekonomisk hushållning och i enlighet med kommunfullmäktiges beslut om finansiella mål och ramar.

Finansiella mål

- Årets resultat bör uppgå till minst 1 % av skatter och generella statsbidrag. Långsiktigt bör resultatet uppgå till 2 %.
- Kassalikviditeten bör vara minst 50 %.
- Soliditeten bör förbättras.
- Ej skuldfört pensionsåtagande bör minska som andel av eget kapital.

Budget 2015

En annan förutsättning att utgå från är innevarande års budget. I 2015 års mål- och resursplan, som kommunfullmäktige fattade beslut om i november 2014, är det ekonomiska resultatet budgeterat till +6 Mkr. Det innebär att det finansiella målet om ett resultat som bör uppgå till 1 % av skatter och generella statsbidrag (20 Mkr) inte uppnås. Soliditeten är år 2015 budgeterad till 50 %, vilket är 1 procentenhet lägre än budget 2014. Det innebär att målet om förbättrad soliditet inte heller uppnås.

Kommunfullmäktige beslutade att utöka nämndernas ramar i budet 2015. Dels gavs generella tillskott som gällde samtliga nämnder, dels gjordes riktade satsningar. De generella tillskotten bestod av 2,4 % i inflationskompensation till samtliga nämnder (sammanlagt 18 Mkr) och ytterligare pengar till fastighetsunderhåll, 5 Mkr. Medel för att finansiera effekter av 2015 års löneavtal budgeterades centralt. Det största riktade tillskottet gavs till barn- och utbildningsnämnden

---

som fick 15 Mkr varav huvuddelen till barnomsorg och grundskola. Dessutom fick kommunstyrelsen 17 Mkr där 9 Mkr avser ökat förfogandeanslag till grundskolan. Socialnämnden fick 6 Mkr. Samhällsbyggnadsnämnden fick 4 Mkr varav 3 Mkr avser underhåll av broar. Den nya kultur- och fritidsnämnden fick 3 Mkr. Överförmyndarnämnden fick ett tillskott om 1 Mkr.

Uppföljning av skatte- och statsbidragsprognosen i budget 2015

I den senaste prognosen från SKL i december 2014, ökar skatter och statsbidrag med ca 18 mkr, jämfört med prognosen från april 2014, vilken låg till grund för MRP-beslutet. Det är framförallt statsbidragen som ökar och det kan kopplas till det ökade invånarantalet i kommunen. Om invånarantalet består får det självklart effekt de kommande åren både i form av fortsatt ökade statsbidrag, men också i form av ökade kostnader för fler barn i barnomsorgen, fler elever i skolan och så vidare.

Det ekonomiska utrymmet inför planperioden 2015-2017

Den demografiska utvecklingen, med fler äldre, innebär ökat kostnadstryck på kommunen. Nu ökar också antalet barn och ungdomar i förskole- och grundskoleåldrarna. I Vänersborg beror det till största delen på prognostiserad inflyttning.

Även antalet gymnasieungdomar börjar öka. Det innebär fortfarande en viss osäkerhet vad gäller kostnader och verksamhet med det nya gymnasieförbundet, Kunskapsförbundet Väst, som startade 1 januari 2013. I bokslut 2014 aviserar förbundet om ett underskott och i budget 2015 behov av ökade resurser.

Inom verksamheten omsorg om funktionshindrade kommer det behövas fler boenden, då de stora ungdomskullarna lämnar skolan och vill flytta hemifrån. Det ställer krav på anpassade boenden samt på stöd i dessa.

Med fler invånare följer behov av investeringar. Det gäller förskolor, skolor och äldreboenden, men också i kommunens fritidsanläggningar. Bostadsbyggandet måste också stimuleras för att kunna ta emot nya invånare.

Kommunen planerar att göra omfattande investeringar i förskolor, skolor, fritidsanläggningar och särskilda boenden. Investeringar innebär ökade driftkostnader som påverkar det ekonomiska utrymmet för verksamheterna. I budget 2015 planeras att investeras för 177, Mkr vilket överstiger kommunens skattefinansieringsnivå (summan av avskrivningar och årets resultat) med cirka 89 Mkr. Dessutom återstår investeringar som var planerade under 2014 men som till stor del kommer att genomföras under 2015. Det innebär att kommunen måste ta nya lån för att finansiera den stora investeringsvolymen.

- Ökat invånarantal.
- Anpassa verksamheterna och kostnaderna utifrån demografin.
- Skapa finansiellt utrymme för att kunna finansiera nödvändiga investeringar.
- Ett lågt budgeterat resultat i kombination med fortsatt stora behov i verksamheten ställer krav på prioriteringar.

Finansiell profil

Har Vänersborgs kommun en god eller dålig ekonomi? För att besvara frågan måste kommunens ekonomi ställas i relation till något annat. Ett sätt att besvara frågan är

att göra jämförelser med andra kommuner. Kommunforskning i väst (KFI) har sedan 90-talet tagit fram finansiella jämförelser mellan kommunerna. Metodiken presenteras kortfattat i faktarutan nedan.

<p>Kommunforskning i väst (KFI) har tagit fram jämförande finansiella profiler för kommunerna. Utifrån åtta finansiella nyckeltal avseende kapacitet på lång och kort sikt, risk och kontroll görs en betygsättning av varje kommun i relation till genomsnittet i länet.</p> <p>I diagrammet nedan presenteras den finansiella profilen grafiskt genom den heldragna linjen. Betygsättningen sker i en skala 1-5 utifrån bokslut 2012. Betyget 5 är bäst och betyget 1 är sämst. Betyget 3 utgör det genomsnittliga betyget i länet.</p>	Nyckeltal i den finansiella profilen	
	Mått	Förklaring
	Skattesats	En låg skattesats anses positiv eftersom kommunen då lättare kan höja skatten.
	Soliditet	Självfinansieringsgrad. Eget kapital i procent av summa tillgångar.
	Finansiella nettotillgångar	Finansiella tillgångar - finansiella skulder i relation till kommunens nettokostnader. Speglar meddellång betalningsberedskap.
	Kassalikviditet	Finansiella tillgångar i procent av kortfristiga skulder.
	Budgetföljsamhet	Budgetavvikelse för verksamhetens nettokostnader, kr per invånare.
	Resultat före extraord. poster	Resultat i kr per invånare.
	Genomsnittligt resultat -3 år	Genomsnittligt resultat i kr/invånare.
	Skattefinansiering av investeringar	Andel av investeringar som är finansierade av avskrivningar och årets resultat.

Vänersborgs kommun har försämrat den finansiella profilen år 2013 och därmed har kommunen en något sämre finansiell profil än genomsnittet i riket. Resultat (före extra ordinära poster) är för Vänersborgs kommun lägre än genomsnittet i riket. Skattenivån är högre i Vänersborg, vilket ger lägsta värdet i profilen.

För övriga finansiella nyckeltal är nivån genomsnittlig för Vänersborg. Sammantaget gör detta att den finansiella profilen för Vänersborgs kommun är sämre än genomsnittet i riket. Jämfört med 2012 har Vänersborgs kommun ett sämre resultat (före extra ordinära poster) 2013 och inte lika stark budgetföljsamhet som 2012, där av den försämrade utvecklingen.

Spindeldiagram: KFI - Vänersborgs finansiella profil 2011-2013

Om den finansiella jämförelsen enbart hade fokuserat på resultat och soliditet och kommunerna i Västra Götaland grupperades och rangordnades efter detta i en matris, så blir den övergripande bilden densamma.

Vänerns hamnar i en mellangrupp och har i jämförelse med övriga kommuner i länet varken stark eller svag finansiell ställning.

Matrisdiagram: KFI – Kommunerna i Västra Götaland och Halland rangordnade efter resultat och finansiell ställning 2013.

	Starkt finansiell ställning (En soliditet som är starkare än 20 % under 2013*)	Varken stark eller svag finansiell ställning (En soliditet som ligger mellan 0-20 % under 2013*)	Svag finansiell ställning (En soliditet som är svagare än 0 % under 2013*)
Starkt resultat (Resultatet var högre än 2 % av verksamhetens ruttokostnader under perioden 2011–2013)	Borås Halmstad Kungsbacka Mark Mölndal Skövde Strömstad Ulricehamn Varberg Vara	Ale Falkenberg Falköping Göteborg Hjo Härryda Kungälv Laholm Tanum Tibro	Färgelanda Gullspång Mellerud Tjörn Uddevalla
Varken starkt eller svagt resultat (Resultatet låg mellan 1 % - 2 % av verksamhetens bruttokostnader under perioden 2011–2013)	Herrljunga Sotenäs Tidaholm	Alingsås Bengtstors Bollebygd Dals-Ed Essunga Götene Partille Skara Trollhättan Värgårda Vänerns Öckerö	Grästorp Karlsborg Mariestad Munkedal Orust Stenungsund
Svagt resultat (Resultatet var svagare än 1% av verksamhetens bruttokostnader under perioden 2011–2013.)	Lidköping	Lerum Svenljunga Tranemo Töreboda	Hylte Lilla Edet Lysekil Åmål

*Soliditeten innefattar samtliga pensionsförpliktelser

Ordförklaringar:

Balanskrav: Innebär att intäkterna ska vara större än kostnaderna, det vill säga att resultatet ska vara positivt. Det är en miniminivå för att ha en god ekonomisk hushållning.

BNP: Bruttonationalprodukten är värdet på alla varor och tjänster som produceras i ett land under en viss period. BNP är det vanligaste måttet att beskriva ekonomisk tillväxt.

Bromsen: När det allmänna pensionssystemet har varit underfinansierat slår den så kallade bromsen till, vilket påverkar pensionskostnaderna.

Indexering av pensioner: Vid varje årsskifte räknas alla pensionärs ålderspensioner om. Omräkningen innebär att pensionen justeras beroende på hur inkomster och priser förändrats i samhället. Det kan alltså innebära att pensionerna sänks, även om detta inte har inträffat hittills. Omräkningen görs med hjälp av olika index.

Skatteunderlag: Det är summan av statens och kommunernas skatteinkomster och består av personers och företags beskattningsbara inkomster och personers förmögenheter.

Soliditet: Anger hur stor del av kommunens tillgångar som är finansierade med egna medel. Resten är finansierade med lån.

Tillväxtekonominier: Länder med hög tillväxt i Afrika, Asien, östra Europa och Sydamerika.

Arbetsmarknad

Trender och drivkrafter

Regionala och kommunala utmaningar - Tankesamhällets framväxt

Världskartan håller på att förändras och ekonomisk och politisk makt förflyttas mot Asien. Enligt flera analysföretag som t.ex. Kairos Future, växer ett nytt samhälle fram, "T-samhället". T:et står för tänkande och tankar. Ett av världens idag högst värderade företag, Apple, baserar sin framgång på tänkande, inte produktion eller råvara. Microsoft är ett annat exempel. Att vara nära till tankar, idéer och innovation har aldrig varit viktigare än nu. T-samhället grundas på tre faktorer, närhet till kunskap- och innovationsnoder, uppkoppling mot dessa noder samt att verkligt värde skapas av förmågan att se vad som går att göra av detta, det vill säga knyta ihop och skapa nya affärsidéer. Utvecklingen mot T-samhällen förstärks av faktorer som globalisering, ny snabbare teknik/IT, sociala medier med mera.

En ny ekonomisk karta skriver om recepten för regioner, företag och individer ...

... kräver **nya verktyg och arbetsätt** anpassade för de problem de skall bemästra.

Bildkälla: Kairos Future

Från arbetsmarknadsregioner till arbetsmarknadsnätverk

Allt sedan 1960-talet har industrin backat som skapare av sysselsättning. Istället är det kunskaps- och tjänstesektorn som skapar sysselsättning vilket är en av de processer som leder fram till tankesamhället. Samtidigt specialiseras både företag och individer alltmer vilket för människorna leder till att det blir allt viktigare att hitta rätt företag och rätt plats för att få jobba inom sin specialisering. Det kan leda till ökad benägenhet till pendling vilket vi kan se i växande arbetsmarknadsregioner. Detta kan leda till att kraven på uppkoppling mot resurserna stiger. Orter och regioner kopplar sig till andra orter och regioner och företagen kopplar sig till kunder, samarbetspartners, högskolor med flera.

Traditionellt har man sett regioner som geografiska arbetsmarknadsregioner inom vilka man arbetspendlar. Problemet ligger i att man fokuserar på sina regiongränser och frågan om man finns innanför eller utanför gränsen. Istället kan man se regioner som ett nätverk av pendlingsrelationer. Geografin idag ersätts alltmer av relationer. Ekonomisk integration blir mer och mer betydelsefullt. Använder vi ett nätverksperspektiv och konstruerar en karta byggd på styrkan i pendlingsrelationer framträder en annan bild – arbetsmarknadsnätverket. Pendlingsrelationer, inklusive veckopendling och distansarbete, är en stark indikator på ekonomisk integration.

Koncentration och specialisering

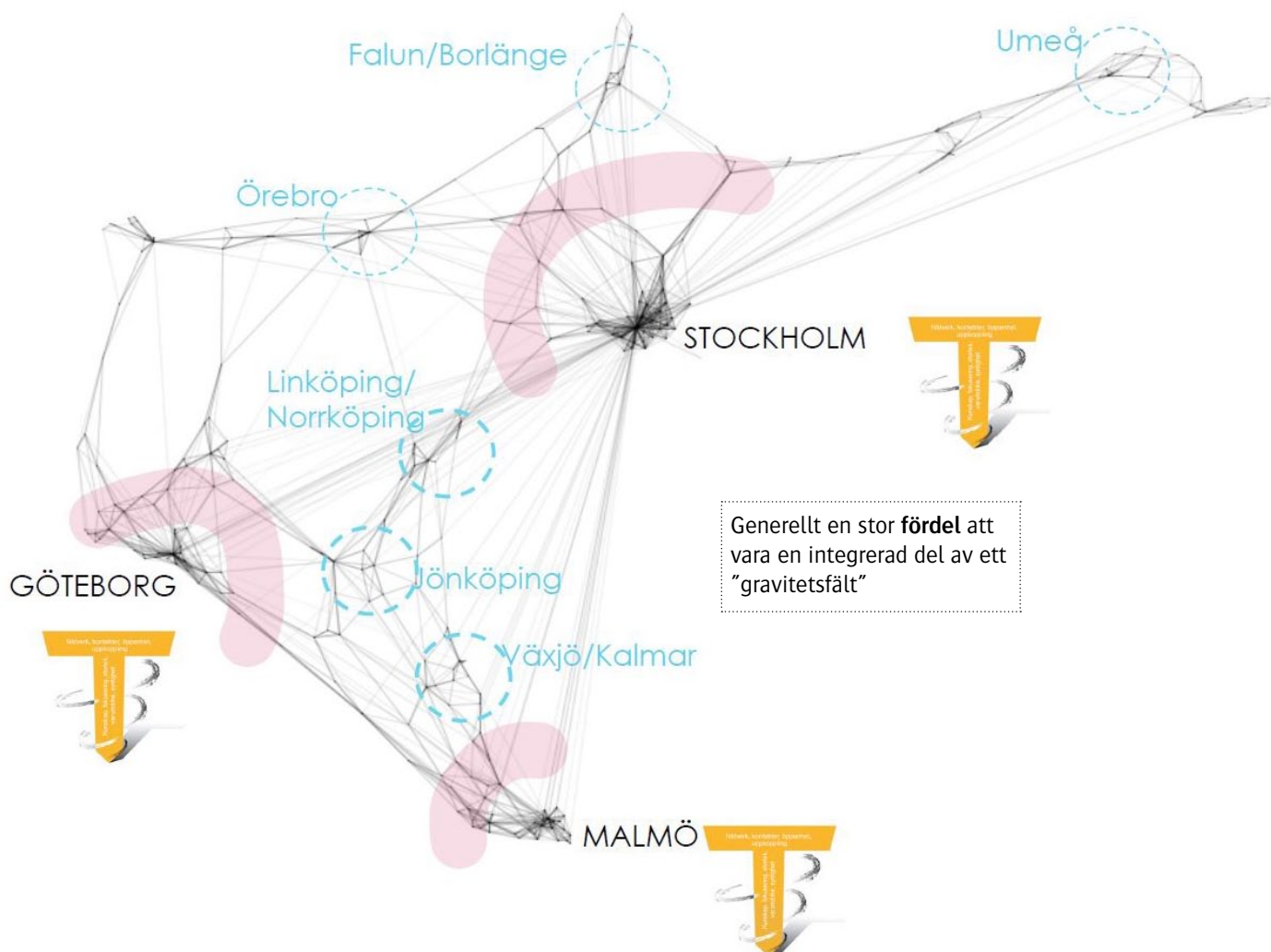
Denna ökande specialisering leder också till ökade krav på "matchning" mellan kompetens och uppgift. Arbetsgivare söker lokalisera sig nära kompetenskällor som högskolor och universitet. Summan av de två processerna leder till en snabb koncentration av människor och företag till "heta regioner" vilket kan leda till ökad urbanisering.

Kunskapen och tänkandet i T-samhället blir alltmer en större del av tillväxten och värdeskapande i Sverige och andra länder, framhåller Kairos Future. När människorna blir mobilare sjunker vikten av att vara fysiskt närvarande samtidigt som vikten av att vara ekonomiskt och idémässigt sammankopplad ökar. Precis som människor ingår i produktionssystem så ingår enskilda orter och kommuner i större idé- och produktionssystem som är mycket mer än geografiskt betingade.

Nätverksperspektiv

Genom arbetsmarknadsnätverket som utgångspunkt får vi en mer realistisk bild av Sverige idag. Nätverket visar att tätast är de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö med viss pendlingsintensitet till Värmland, Dalarna och Norrbotten. Samtidigt visar kartan vilka kommuner som är isolerade. Modellen med arbetsmarknadsnätverk sätter fokus på det för kommuner viktigaste samspelet, arbetsresor. Kommunen kan se sig själv i sin omvärld och kan föra en strategisk dialog kring specialisering och utvecklingsstrategi. Vilka kommuner är knutpunkter? Vilka är förutsättningarna för olika kommuner? Var sker förtätningar? De är centrala frågor att ställa sig när det gäller arbetsmarknadsnätverk.

Bildkälla: Kairos Future

Arbetsmarknadsnätverket presenterar en Sverigebild som på många sätt mer ”korrekt” än en vanlig karta. En karta kan lätt skapa illusioner om vilka områden som är eller borde vara tätt integrerade. Orter kan också verka mer eller mindre centrala eller isolerade än de egentligen är.

Arbetsmarknadsnätverket visar vilka kommuner som verkligen är isolerade från omgivningen vilka som bildar integrerade regionala system och vilka som inte gör det. Det visar också var det finns oväntat starka eller svaga förbindelser, vilka orter som utövar dragningskraft på sin omgivning och vilka som hamnar i skuggan av andra. Den geografiska Sverigekartan går att känna igen, men den är grovt förvriden. De tre storstadsregionerna är myrstackar av intensiv aktivitet och länkande. Norrland är hoptryckt till en smal remsa. Bilden visar också att åtskillnaden mellan Svealand och Götaland i allra högsta grad lever närmare tusen år efter att Sverige enades. Kopplingarna är ytterst svaga. De stora insjöarna i Götaland fungerar som vattendelare och går man ner på detaljnivå kan man även hitta mindre knutpunkter ute i landet som avslöjar var framtida ekonomiska centra kan komma att uppstå.

Lokal analys

Omvärldsanalysen på området arbetsmarknad visar på en utveckling för tankesamhället och de möjligheter som det för med sig. Hur Vänersborgs kommun ska förhålla sig till det är frågor som är viktiga på flera plan. Kommunens attraktivitet som en plats där man vill bo har ofta en stark koppling till arbetsmarknad, både på orten och inom pendlingsavstånd. De vägar som Kairos Future visar på är att antingen skaffa sig större ”T-kraft” och bilda en egen nod eller att stärka anknytningen mot Göteborg. Vänersborgs kommun ligger bra placerad inom det ”kraftfält” om Göteborg genererar.

Arbetslösheten i riket bedöms minska successivt från 8,2 procent 2014 till 6,4 procent 2017. Under 2014 var arbetslösheten omkring 8 procent och först under 2015 bedöms arbetslösheten minska för att hamna runt 6,4 procent år 2017. Osäkerheten i framförallt den globala ekonomin kan komma att påverka utfallet.

För Vänersborgs kommun så är ungdomsarbetslösheten fortsatt hög men har under senaste året minskat med 3,4 procentenheter till 22,8 % till och med juli 2014 jämfört med juli 2013. Utbildningsnivån ligger i paritet med övriga riket med ca 30 % som har högst grundskola, vilket utgör svårigheter för inträde på arbetsmarknaden. Arbetslösheten bland utrikes födda har däremot ökat med 6,4 % jämfört med juli 2013, och är 31,7 % i juli 2014.

Förändring i lagen

I juni 2014 antog riksdagen den ungdomspolitiska propositionen, där också förändringen i skollagen finns som gäller det så kallade kommunala aktivitetsansvaret som ersätter det kommunala informationsansvaret.

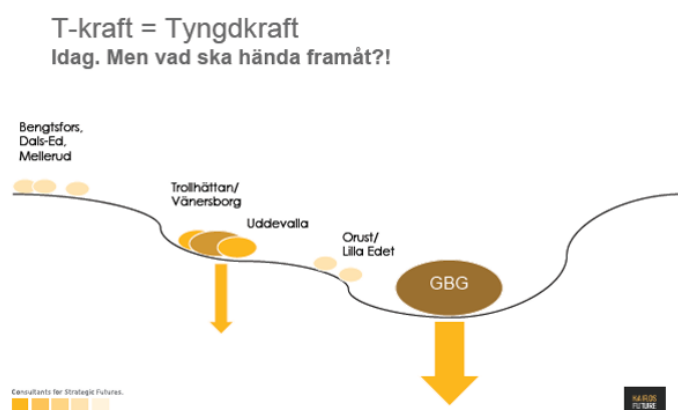
Förändringen gäller från och med den 1 januari 2015. Skolverket ska erbjuda stöd till kommunerna i deras arbete med det kommunala informationsansvaret för ungdomar som inte har fyllt 20 år och som inte genomför eller har fullföljt utbildning på nationella program i gymnasieskola, nationella eller specialutformade program i gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning. Stödet ska i första hand gälla utveckling av register och statistik. Myndigheten ska bland annat utveckla en modell för nationell uppföljning av de ungdomar som omfattas av informationsansvaret i syfte att förbättra kunskapen om dessa.

Åtgärder som kan påverka arbetsmarknaden på kortare sikt

- Yrkesintroduktionsanställningar införs.
- Lärlingsprogrammen stärks.
- Införande av korttidsarbete.
- Tidiga och aktiva insatser för återgång i arbete efter sjukskrivning.
- Ny skollag som bland annat reglerar ansvaret för ungdomar som inte fullföljt gymnasieutbildning.

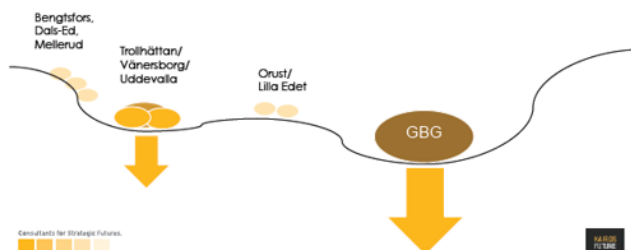
Vart vill vi gå?

I en studie som Kairos future gjort för fyrbodal presenteras tre olika scenarios för hur fyrbodal kan utvecklas med avseende på ”T-kraft” (presenteras i bilderna nedan). I studien läggs fokus på hur Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla kan öka sin ”tyngd”. Pilarna symboliserar T-tyngden i form av vektorer som är bredare efter som vikten ökar. Pilarna visa också på riktning. Vart är vi på väg?

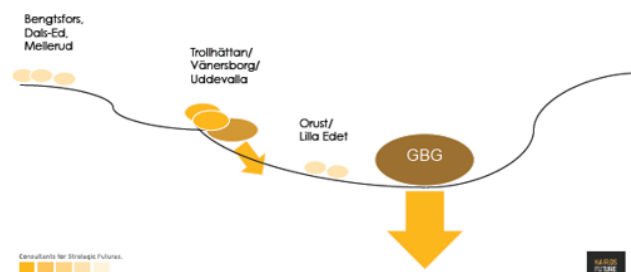
Det första scenariot utgår från nuvarande förhållande mellan kommunerna i trestad. Vill man spetsa till det så gör var och en sitt och samarbetet är begränsat.

T-kraft = Tyngdkraft Ett eget T-centrum?

I det andra scenariot skissar Kairos future på en situation där ”tyngden” i trestads-konstellationen ökar genom att man samarbetar och specialiserar sig för att öka kunskapsstyngden inom olika områden. Detta scenario utgår från ett mycket nära samarbete. Detta skulle kunna skapa ett eget T-centrum som viss motvikt till Göteborg.

T-kraft = Tyngdkraft Starkare Göteborgsanknytning?

I det tredje scenariot närmar sig alla trestads-kommunerna Göteborg som ytterligare stärker sin ställning i T-samhället. Detta bygger på att kommunikationer är väl utbyggda och att arbetskraft pendlar i huvudsak till Göteborg.

- Att vara medvetet om trender och drivkrafter och dess inverkan på lokal nivå
- Att möjliggöra och stimulera sysselsättning för alla
- Att vara flexibel till ändrade förutsättningar (till exempel beslut från arbetsförmedlingen)

Attraktiv arbetsgivare

I Sverige är ett generationsskifte på arbetsmarknaden på gång då den antalsmässigt stora fyrtiotalistgenerationen ska ersättas av yngre personer. Utmärkande för den yngre generationen är att den präglas av individualism, tror inte på samma sätt på auktoriteter och inte minst är de rörliga i sina värderingar och beteenden. Trots detta värderar man anställningstrygghet högt. Ur ett kommunalt perspektiv är det också viktigt att konstatera att även om den yngre generationen som personer är starka individualister, så tror de att människor gynnas mer av samhälleliga lösningar än att var och en sköter sitt.

Fler ungdomar utbildar sig och flyttar till högskole-, universitets- eller storstäder samtidigt som pendlingen har ökat markant sedan början av 1990-talet. Idag pendlar nästan en tredjedel av de förvärvsaktiva i Sverige. Ökningen är en konsekvens av förändrad arbetsmarknad och förbättrad infrastruktur. Människor har successivt accepterat allt längre pendlingsavstånd för att kunna kombinera bra arbete med bra boende. Utmaningen blir att locka och behålla kompetenta medarbetare i konkurrensen med arbetsgivare på pendlingsavstånd.

För en kommun blir det därför allt viktigare att kunna lyfta fram det genuina, att kommunen i något avseende är unik, syns och hörs. Vi måste visa på hur Vänersborgs kommun kommer att se ut och hur den är att leva och arbeta i, för att vara en attraktiv arbetsgivare. Vi behöver visa att vi är en trygg, stabil och långsiktig arbetsgivare med en kärnfull verksamhetsidé utifrån en vision och värdegrund. En arbetsgivare som gör

medarbetarna delaktiga, som stödjer, utvecklar och tillvaratar medarbetarnas innovationskraft och kompetens.

Idag och i framtiden är personliga nätverk och social kompetens allt viktigare för att nå framgång på arbetsmarknaden. Vi behöver därför satsa på att använda alternativa arbetsformer såsom nätverk och projekt samt uppmuntra alla former av kompetensutveckling. Inte minst behöver vi visa på en mångfald och tydlighet avseende utvecklingsmöjligheter i kommunen.

Framåt finns ett rekryteringsbehov inom skola, socialtjänst samt inom tekniska områden. Inom de tekniska yrkena har behovet av ingenjörer ökat samt att kommunen här konkurrerar med den privata marknaden i rekryteringen av medarbetare. Inom vård och omsorg påverkar den åldrande befolkningen, i kombination med stora pensionsavgångar, det ökade behovet av medarbetare vilket leder till ytterligare rekryteringsbehov.

Vi ser även ett stort rekryteringsbehov till chefstjänster inom samtliga förvaltningar i kommunen. Att hitta rätt chefer och ge dem rätt förutsättningar att bedriva ett bra ledarskap och verksamhetsutveckling blir viktiga framgångsfaktorer för Vänersborgs kommun. I *Personalekonomisk redovisning* återfinns mer ingående information om personalomsättningen i kommunen. Där finns statistik om exempelvis avgångsorsaker och rekryteringar. (Se kommunens hemsida.)

- Trygg, stabil och långsiktig arbetsgivare.
- Alternativa arbetsformer såsom nätverk och projekt.
- Mångfald och utvecklingsmöjligheter är viktiga i Vänersborgs kommun.
- Medarbetarnas innovationskraft stöds och utvecklas.

Världen är lite för liten för vår konsumtion. Ska alla leva som genomsnittssvensken behövs tre planeter, men vi har en enda planet som är vårt hem och vi måste bygga våra samhällen inom de ekologiska ramarna för vad den planeten tål. Mänskligheten har byggt och fortsätter bygga sitt välstånd på konsumtion av ändliga naturresurser. Genom förbränningen av fossila bränslen har vi på en mycket kort tid i mänsklighetens historia lyckats rubba själva grundvalen för vår existens, nämligen det klimat som vi är helt beroende av.

Även om siffrorna på global nivå ser dystra ut har medvetenheten om problemen ökat. Runt om i världen går städerna före sina egna länder när det gäller miljöarbete och här är Sverige inget undantag. Många svenska kommuner har satt tuffa miljömål och bedriver ett framgångsrikt miljöarbete som inspirerar makthavare och tjänstemän världen över. Målet är ett samhälle vars välstånd bygger på förnyelsebara resurser, där vi som lever idag inte gör det på bekostnad av kommande generationers möjligheter till ett gott liv.

Energi

Sveriges nationella energimål går ut på att minska växthusutsläppen med 40 % jämfört med 1990 års nivå, öka energieffektiviseringen med 20 % jämfört med 2008 samt att minst hälften av den totala energianvändningen ska vara förnybar år 2020. I dagsläget är det elproduktion från vattenkraft som står för störst andel förnybar energi i Sverige. Vad gäller svenska växthusutsläpp är det vägtransporterna som står för den största andelen, följt av energiindustri, förbränning inom industrin, jordbruk samt övriga industriprocesser, som de stora utsläppskällorna. Totalt har de svenska utsläppen av växthusgaser minskat med 15 miljoner ton mellan 1990 och 2012, men de måste minskas med nästan lika mycket fram till 2020 för

att nå målet. Den största minskningen har skett inom industrins förbränning och processer. När det gäller transporter har utsläppen för vägtrafiken inte förändrats nämnvärt sedan 1990, trots bränslesnålare bilar och en ökad användning av biobränslen, vilket förklaras av att det körs mer bil idag än 1990.

Biologisk mångfald

Idag minskar den biologiska mångfalden i Sverige på alla nivåer, både vad gäller populationer, antal arter, livsmiljöer och hela ekosystem. Det största hotet mot den biologiska mångfalden är markanvändning i form av byggnation och intensivt jord- och skogsbruk. Det effektivaste sättet att bryta trenden är att se till att olika naturtyper finns kvar i en tillräckligt stor mängd för att arter ska kunna överleva. I dagsläget skyddas alltför små naturområden, som kläms in mellan stora odlingsområden och infrastruktur. Hav, sjöar och vattendrag belastas av föroreningar och övergödning och fiskbestånden utnyttjas starkt.

Urbanisering

Urbaniseringen ökar världen över och här finns många av de stora hållbarhetsutmaningarna men även möjligheterna. I omställningen till ett hållbart samhälle finns stora möjligheter att göra om och göra rätt och skapa levande städer som är anpassade för människor och inte för bilar. En nyckel är att komma bort från bilberoendet och istället låta gång, cykel och kollektivtrafik få bestämma hur staden ska växa. Städer har en enorm potential att skapa förutsättningar för ett hållbart liv, med ett litet ekologiskt fotavtryck. Vägen framåt handlar om att sätta tuffa mål, bedriva en progressiv stadsplanering och använda sig av smartast möjliga teknik.

-
- Höga ambitioner i förändringsarbetet för att skapa en mer miljömässigt hållbar kommun.
  - Verkställa kommunens energiplan och energieffektiviseringsstrategi.
  - Följa kommunens grönplan för ett rikare växt- och djurliv.
  - Slutföra blåplan och VA-utbyggnad.
  - Koppla lokala miljömål till översiktsplan, för en större genomslagskraft.
  - Systematisera miljöarbetet inom kommunen.

Folkhälsa

Folkhälsan har förbättrats under de senaste decennierna, vilket bland annat avspeglar sig i att medellivslängden fortsätter öka. Däremot är inte hälsan jämnt fördelad i befolkningen. Sociala skillnader finns i levnadsvillkor, levnadsvanor, hur frisk man är, tillgängligheten till hälsofrämjande resurser och möjligheter att få vård.

Globalisering, migration och urbanisering är tre sammanflätade samhällsprocesser som präglar vår samtid. Tekniska innovationer har lett till ökad global sammankoppling, vilket möjliggör förflyttning över hela världen samt en gradvis avbefolkning av landsbygden. Detta får tydliga effekter på lokal och nationell nivå. Forskare menar att det ter sig som en ny samhällsordning håller på att uppstå, där staten inte längre är ensam styrande aktör. Nationalstatens roll har förändrats från en tidigare detalj- och centralstyrning med tydliga maktstrukturer till att istället agera som målstyrning. Lokala aktörer får då större möjligheter att genom nätverkande och partnerskap själva få inflytande i och bestämma hur de nationella målen bör lösas på lokal nivå.

Kommunen har en bred och central roll i arbetet för en bättre folkhälsa. Särskilt viktigt är arbetet med att ge barn och ungdomar en bra start i livet och att värna äldres hälsa genom goda livsvillkor och hälsofrämjande livsmiljöer. Det sker en demografisk förändring och en allt större del av befolkningen blir äldre. Därför måste förutsättningarna till en självständig ålderdom med god livskvalitet skapas.

Flera indikatorer pekar på att den psykiska ohälsan fortsätter öka. I åldersgruppen 16-24 år har den ökat markant utan några säkra tecken på att trenden planar ut. Ökningen är särskilt tydlig från mitten av 1990-talet och framåt i tiden. Någon motsvarande ökning av psykiska problem har inte påvisats i åldrarna under 15 år.

I kölvattnet av denna samhällsutveckling, tillsammans med en mer begränsad tillgång till välfärdstjänster, tenderar människors tillit till samhällets institutioner att luckras upp allt mer. Detta kan även medföra att människor tappar tilliten sinsemellan. Ett mer splittrat samhälle med marginaliserade grupper och individer å ena sidan, och mer gynnsamma grupper å andra sidan, kan leda till ett frustrationsgap vilket riskerar att gradvis lösa upp samhällets sociala sammanhållning. Ett exempel där denna polarisering accentueras är unga och ungas vuxnas demokratiska deltagande, där det finns betydande skillnader mellan lång- och korttidsutbildade.

Det pågår en värdeförändring i samhället vilket gör att värden som har mer med livsstil och självförverkligande att göra hamnar i fokus vilket gör att valfrihet och individens egna värden betonas mer. En del av nutidens skönhetsideal är att vara stark, frisk och ungdomlig, vilket också kan hänga samman med tanken på att det är viktigt att vara en självständig, självkontrollerande och väl presterande individ.

- Stöd till barn som lever i utsatta miljöer.
- Att hälsan är ojämnt fördelad, att klyftorna tycks öka samt att den psykiska ohälsan fortsätter att öka i samhället, kan komma att leda till effekter för kommunen och dess befolkning.
- Nya tankar om hälsa och välmående kan påverka kraven på äldreomsorgen.
- Människors starkare intressen för sin hälsa kan skapa förutsättningar för ny företagsamhet.
- Samhället behöver satsa på att ha naturliga promenadstråk, motionsspår och cykelvägar. Allt för att invånarna ska lockas till fysisk aktivitet på fritiden.

Bebyggelse och infrastruktur

Uppsummering av viktiga omvärldstrender

Klimatförändringar förutspås bland annat orsaka ökad risk för **översvämningar** från vattendrag, dagvatten, grundvatten, dammar, kulvertar och ledningsnät. Ökad vikt vid miljöhänsyn, bland annat med krav på minskade **koldioxidutsläpp**, ställer också krav på såväl infrastrukturplanering som byggnation. Bland annat bör stadsplaneringen utgå från att ge förutsättningar för människor att minska sitt bilresande, och att andelen energi från förnyelsebara källor kan öka i samhället.

Globalisering är en av orsakerna till ökad **socioekonomisk polarisering**, vilket blir en allt allvarligare fråga i samhället. Det kan riskera att skapa splittring och spänningar, särskilt om det manifesteras i segregering mellan olika områden. Stadsplaneringen har en viktig roll att fylla för att motverka **bostadssegregering**, bland annat genom att se till att bostäder kan byggas för att täcka kommande behov och att skapa blandad bebyggelse och länka samman olika områden.

Demografiska förändringar förutspås leda till en ökad andel pensionerade och äldre. Samtidigt ger **flyktingmottagandet** en befolkningsökning i yngre åldersgrupper. Ökat pendlande, förbättrade kommunikationer och **växande arbetsmarknadsregion** kan göra kommunen attraktiv för inflyttning av bland annat nyutbildade och barnfamiljer. Den fortsatta **urbaniseringen** innebär att större orter växer mer än mindre, men det finns också ett intresse av att bo **sjö- och grönnära** utanför tätorten. **Förändrade livsmönster** innebär förändrade förväntningar på en attraktiv stad och boendemiljö, där kulturutbud, trivsamt stadskärna, vattenkontakt och grönska i närmiljön kan vara viktiga värden. Sammantaget behöver bostadsbeståndet utvecklas för att täcka in flera olika behov. I arbetet med långsiktig bebyggelseplanering krävs svåra avvägningar och noggranna analyser av

omvärldstrenderna.

Transporter

Cykling är ett transportslag som får allt mer framträdande plats i stadsplaneringen i Sverige och internationellt. Det är inte bara yteffektivt och miljövänligt utan dessutom mycket hälsofrämjande. Inom kommunens tätorter och även som länk mellan dessa och andra destinationer på medelavstånd har flera nya cykelvägar anlagts under de senaste åren. Samtidigt saknas en tydlig övergripande analys av hur cykelbarheten kan förbättras och i dialog med boende pekas ofta ut behov av ytterligare cykelpassager.

Järnvägen utgör en viktig länk framför allt till Göteborg som står för ett stort utbud när det gäller såväl jobb och studier som handel och nöjesliv. Sedan december 2012 har sträckan mellan Öxnared och Göteborg haft dubbla spår, vilket inneburit betydligt större kapacitet och mindre risk för trafikstörningar. Antalet avgångar har ökat och fått mer regelbundna tider. Genom denna förändring har stadstrafiken i Vänersborg kunnat anpassas till tågtrafiken. Tillsammans har detta inneburit att resandet fördubblats mellan 2013 och 2014. Järnvägen når även effektivt ut till andra delar av regionen samt Stockholm och Oslo. I dagsläget finns tre tågstationer som används – Öxnared, Vänersborg och Vargön – men kommunen arbetar aktivt med att få delar av tågtrafiken att även stanna i Brålanda igen. Ett annat förslag som pekats ut som en prioriterad satsningsfråga inom Skaraborgs och Fyrbodals kommunalförbund är att genom ett triangelspår i Håkanstorp skapa förutsättningar för en ny tåglinje mellan Lidköping och Göteborg, via Vargön och Vänersborg. Möjlighet till tågpendling har kommit att bli en allt viktigare etableringsfaktor för såväl boende som många företag, och kan förväntas bli än viktigare i framtiden om bilåkandet ska minskas.

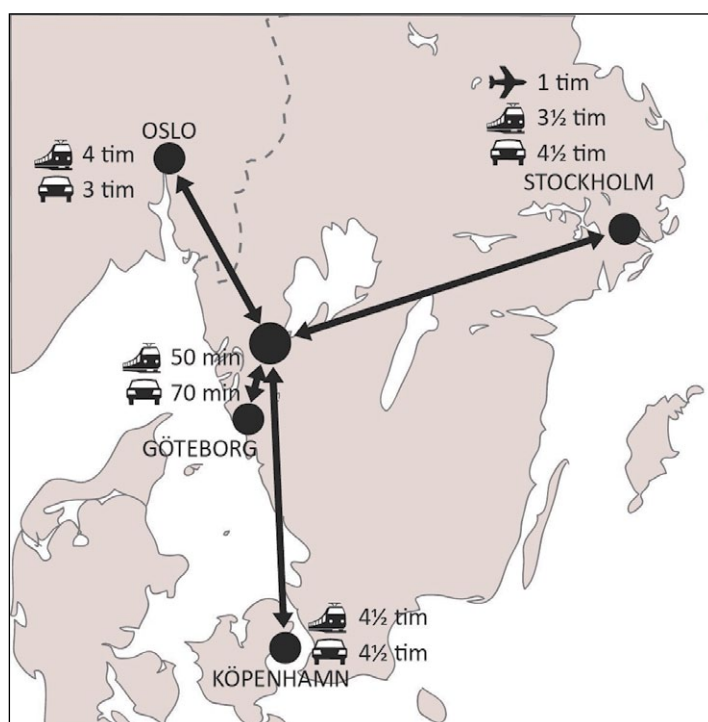
Kollektivtrafiken inom kommunen utgörs främst av **bussar** som drivs av det regionala bolaget Västtrafik. Busstrafiken i vårt område Tvåstad har en positiv trend. Resandet har vid senaste mätningen ökat mellan 5-7 %. I december 2014 utökades trafiken med en ny linje mellan Restad och Resecentrum via Tegelbruksvägen. Under de kommande åren kommer trafiken på landsbygden att utvecklas genom närtrafik. Detta innebär att man utanför de större tätorterna garanteras ett visst antal avgångar per vecka. Detta förbättrar servicen för boende på landsbygden samt förbättrar förutsättningarna för kvarboende.

För **vägtransporter** till Göteborg har kapaciteten ökat kraftigt sedan europaväg E45 byggdes ut med motorvägsstandard nästan hela sträckan. Knutpunkten Trestad center, där E45 möter riksväg 44, har visat sig vara en bra nod för logistik. Genom detta har intresset för företagsetableringar ökat. Där finns även möjlighet att koppla samman godstrafiken från väg till järnvägen, vilken passerar området. Bilen är alltjämt det främsta färdmedlet för många i kommunen och merparten av våra godstransporter går med lastbil.

Sjöfartens roll i framtiden är osäker och för Vänersborgs del helt avhängig beslut från högre ort. Av våra godstransporter går ca 7 % idag med sjöfarten i Sverige. Ett beslut om att införa EU:s regler angående inre vattenvägar väntas komma. Detta innebär att sjöfarten får goda förutsättningar att behålla och även öka volymen av godstransport. EU föreskriver att vägtransporterna ska minska på längre sträckor till förmån för järnväg och sjötransporter. En bedömning är att godsvolymen inom Vänersjöfarten kommer att fördubblas fram till 2030. Bereds det inte till möjlighet för ökning för godsvolymer på sjöfarten kommer ökad

belastning att ske på E45, väg 44 samt Norge/Vänerbanan och Älvsborgsbanan. Det finns företag som är beroende av tillgång till sjöfart på Vänern. En utredning pågår om framtiden för slussarna i Älven. För en fortsatt sjöfart mellan Vänern och Västerhavet kommer slussarna att behöva renoveras.

Flygplatsen i Malöga har en viktig symbolisk betydelse, framför allt för etableringar av större företag. Varje år lyfter eller landar 40-50 000 personer här och veckovis går uppemot tjugo avgångar till Stockholm. Flygplatsen kommer att ansöka om att uppgraderas från bankod 2C till 3C, vilket innebär att större flygplan kan landa och starta. Detta ställer ytterligare krav på fritt luftrum. Flygtrafik innebär även miljöstörningar i form av buller. Därmed påverkas hur Trollhättans och Vänersborgs städer kan växa.

Teknisk infrastruktur

Vatten och avlopp (VA): Kommunen arbetar nu med omfattande utbyggnader av det allmänna VA-nätet vilket bland annat är kopplat till vattentjänstlagen. I denna anges att *”om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, skall kommunen 1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och 2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän va- anläggning.”*

Under åren 2010-2018 genomförs utbyggnaden etappvis för befintlig bebyggelse längs Dalslandskusten och Nordkroken. Samtidigt pågår utbyggnaden till exploateringsområden inom kommunen. I det pågående arbetet med den så kallade blåplanen har hela kommunens bebyggelse kartlagts för att analysera hur VA-utbyggnaden ska läggas upp.

Fler nyanslutningar ställer större krav på allmänna VA-anläggningar och investeringar behöver göras i ledningsnät och reningsverk. Framförallt finns ett behov att lämna in en tillståndsansökan till miljömyndigheterna att få ansluta fler personer till kommunens största reningsverk Holmängen.

I Vänersborg liksom runt om i landet uppmärksammas även dagvattenfrågan alltmer. Klimatförändringar väntas öka riskerna för kraftiga regnfall och stadsbyggandet har en viktig uppgift i att skapa bebyggelse som kan klara av det. Det är även en fråga om att minska föroreningar av vattendragen genom bättre dagvattenhantering. Vänersborgs kommun har sedan några år antagit en policy och riktlinjer där vikt läggs vid lokalt omhändertagande av dagvatten.

När det gäller **avfallshantering** planeras att flytta kommunens återvinningscentral på Holmängen till Tenggrenstorpsområdet och där anlägga en så kallad kretsloppspark. När det gäller de lokala återvinningsstationerna kan läget bli ansträngt i centrala delar av Vänersborgs stad då två av stationerna väntas försvinna i samband med nya bostadsprojekt (kv. Pilen och kv. Haren).

Människor lägger allt större vikt vid bra uppkoppling för telefoner och datorer. Runt om i kommunen finns ett flertal föreningar som arbetar för att få **fibernet** utbyggt i sina områden. I samband med andra grävarbeten lägger kommunen ut tomrör för att underlätta framtida fiberdragning. Fibernet saknas idag inte bara på landsbygden utan även i stora delar av tätorten.

Bebyggelse

Det är viktigt av såväl miljö- som kostnadsskal att utnyttja den redan byggda infrastrukturen och övrig kommunal service på ett effektivt sätt. Dessutom kräver en attraktiv och levande stadsmiljö en viss grad av koncentration av människor och aktiviteter. Av dessa anledningar har *täthet* blivit ett alltmer tydligt ledord i visioner om den goda staden. Frågan är komplex då det täta stadsbyggnadsidealet stå i konflikt med andra värden, som tillgång till grönområden (i centrumnära läge), efterfrågan på avskildhet och stora privata tomter, utrymme för t.ex. parkering, evenemang, dagvattenlösningar mm, och kulturhistoriska värden.

Ofta läggs även tyngdvikt på att staden ska byggas *blandad*, vilket kan syfta på såväl uppblandning av funktioner (bostad, handel, verksamheter etc.) som blandade bostadsformer (villor, radhus, lägenheter) och upplåtelseformer (ägarerätt, bostadsrätt, hyresrätt). En blandad stadsbebyggelse kan motverka segregation och det kan ge bättre förutsättningar för ett vitalt stadsliv.

När det gäller idealet om en blandad stad finns möjliga målkonflikter med en god boendemiljö (om det hamnar nära verksamheter som kan upplevas störande) och en estetiskt sammanhållen stadsmiljö, och avvägningar måste göras. En viktig fråga är också på vilken skala blandningen ska göras (blandat inom kvarteret, inom stadsdelen, etc.).

Det finns idag ett växande intresse i många svenska kommuner för vad som ofta kallas alternativa boendeformer. Här kan bland annat nämnas trygghetsboende, byggemaskaper och kollektivhus. *Trygghetsboenden* är ett ”mellansteg” för äldre som vill ha stöd men innan behov finns av särskilt serviceboende. Trygghetsboende är utformade för att ge social trygghet med t.ex. gemensamhetslokaler. *Byggemaskaper* är mycket vanligt ibland annat en del städer i södra Tyskland men lanseras även i många svenska städer. Det syftar på när ett antal hushåll bildar en grupp som gemensamt utformar och blir byggherrar för ett bostadshus till sig själva. *Kollektivhus* har förekommit i begränsad skala i olika former under lång tid i Sverige. Det innebär att ett antal hushåll, som bor i enskilda lägenheter, tar gemensamt ansvar för vissa gemensamhetslokaler, ofta en större matsal med kök och hobbyrum mm. Kooperativ hyresrätt är en möjlig upplåtelseform för kollektivhus som ännu ej används i större omfattning i Sverige. Alla dessa boendeformer kan delvis ses som sätt att möta förändrade värderingsmönster och krav på resurseffektivare boende, och kommunen har möjlighet att ge information och stöd för att underlätta etablering.

Bostadsförsörjning

På nationell nivå har bostadsbrist varit en högaktuell fråga det senaste decenniet i landets tätortsregioner. Det finns en mängd faktorer som begränsar bostadsbyggandet och det är även ett stort problem att nya bostäder ofta hamnar på kostnadsnivåer som är höga. Det begränsade antalet bostäder på marknaden gör i sin tur att priserna drar uppåt för befintliga bostäder i attraktiva lägen. Detta bidrar till bostadssegregering och social polarisering och hindrar även inflyttning och tillväxt.

Även i Vänersborg har frågan om bostadsbrist kommit upp, framför allt när det gäller hyresrätter. Samtidigt har kommunen också fått brist på tomter till försäljning i centrala lägen.

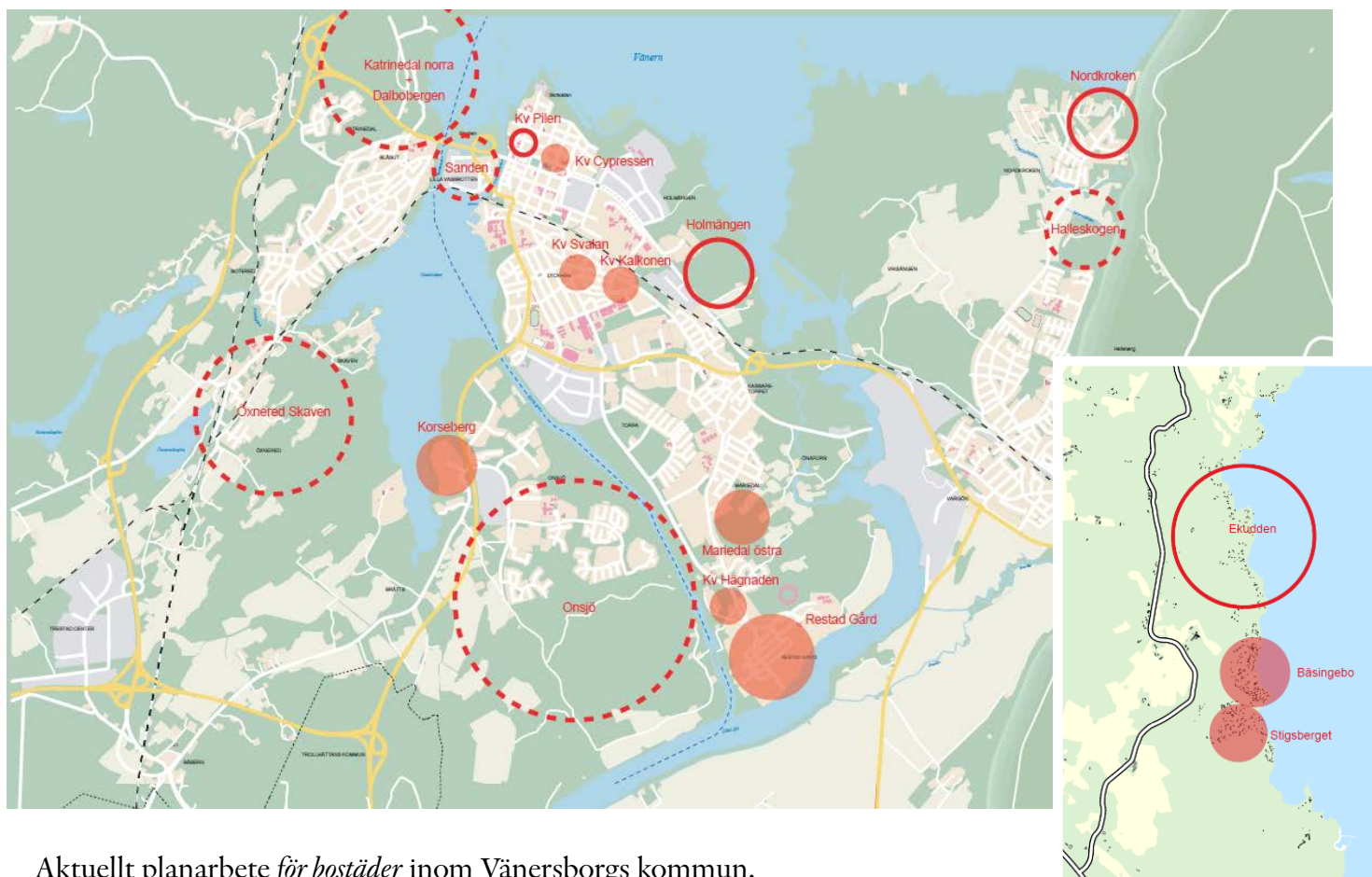
Några kraftfulla åtgärder för att öka bostadsbyggandet i landet har inte vidtagits, men de så kallade Attefallsreformerna som infördes under sommaren 2014 hade som ett delsyfte att underlätta för småhusägare att skapa mindre uthyrningslägenheter.

Lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar har till stora delar fått ny lydelse sedan 1 januari 2014. Syftet med förändringen är att förtydliga hur kommunerna ska arbeta med bostadsförsörjning. Riktlinjer för bostadsförsörjning ska antas av kommunfullmäktige varje mandatperiod. Det planeras att ta fram nya riktlinjer under 2015/2016. I riktlinjerna ska långsiktiga mål formuleras och åtgärder föreslås för att ge alla tillgång till bostäder.

Pågående planarbeten

Områden markerade på kartan nedan visar pågående *planarbeten för framtida bostäder*.

Aktuellt planarbete *för bostäder* inom Vänersborgs kommun.

Fylld cirkel = Färdig detaljplan

Cirkel = Pågående arbete med detaljplan

Streckad cirkel = Pågående arbete med planprogram/detaljplanarbete väntas komma igång inom kort

Byggande av bostäder pågår bland annat på **Rodda regatan** (hyreslägenheter), **Kv Krögaren** vid Quality hotell (bostadsrättslägenheter), i **Hagaparken** (radhus), **Nabbensberg** och **Kv Hägnaden** utanför Restad Gård (villor).

Det finns ett antal områden i relativt centrala lägen med färdiga detaljplaner för fler bostäder där byggnation av olika anledningar inte inletts. Av dessa är **Korseberg**, **Kv Svalan**, **Kv Kalkonen**, **Kv Haren** och **Restad Gård** privatägda, medan **Kv Cypressen** och **Mariedal Östra** är kommunalt ägt.

Arbete med att ta fram nya detaljplaner för bostäder i Vänersborgs tätort pågår i **Kv Pilen/Poppeln** och **Holmängen**. I huvudsak är det privata fastighetsägare som kommer att stå för exploateringen.

Utanför tätorten finns pågående detaljplaneuppdrag bland annat i **Nordkroken** och **Ekudden**, med inriktning på omvandling av fritidshus till permanentus samt nya villatomter. Detta är ett led i att öka möjligheterna för sjö- och grönnära boende. Färdiga detaljplaner för

bostäder finns bland annat i Stigsberget och Bäsingebo. Kommunala bostadstomter finns bland annat i Frändefors, Väne Ryr och Vargön.

Ett planprogram ska tas fram i **Onsjö** som kan ligga till grund för nya detaljplaner där.

Planprogram och/eller förstudier finns för utbyggnad på **Sanden**; mellan **Öxnered** och **Skaven**; **Dalbobergen** och **Katrinedal norra**; samt **Halleskogen**. I dessa områden måste också nya detaljplaner tas fram innan det blir aktuellt att bygga.

Ovan rör planer för nya bostäder. I övrigt pågår bland annat verksamhetsutvecklingsprojekt på Trestad Centrum, vid Trenova Center, på Ursand, i Brålanda, Holmen och hamnen i Vargön, samt Sanden. Färdiga verksamhetstomter finns bland annat i Holmängen.

”Tiderna har förändrats. Företag och människor är mer benägna att flytta på sig än någonsin tidigare. Att bygga en attraktiv stad är numera ett måste för kommuner som vill vara konkurrenskraftiga. Förr flyttade människorna till jobben. Idag flyttar jobben till människorna. På 60- och 70- talet flyttade folk i princip bara om de blev arbetslösa. Idag flyttar folk till attraktiva platser och företagen följer efter eftersom det viktigaste för dem är tillgången till välutbildad arbetskraft. Framtidens vinnare är därför städer som upplevs som attraktiva att flytta till. Det har också visat sig att folk är beredd att göra uppoffringar för att bo i, eller i närheten av, en attraktiv stad. Som att pendla till jobbet till exempel. Ett bra kulturutbud har också en annan tydlig effekt. Människor känner stolthet över att bo i en miljö som kan ge många människor positiva upplevelser. Därför har också kulturen en mycket stor betydelse för hur en stad uppfattas, det vill säga stadens varumärke.”

Göran Cars, professor vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm.

- Behovet av hyreslägenheter är stort, bland annat för att ge möjlighet för nyanlända att stanna i kommunen när de fått asyl.
- Tät blandad stadsbebyggelse har många fördelar, inte minst för att ge goda möjligheter för stadslivet. Goda möjligheter kan finnas att förtäta befintliga tätorter samtidigt som bebyggelsen får ökad variation och behov av rekreationsområden och service tillgodoses.
- När nya attraktiva sjö- och grönnära bostäder byggs ut är det viktigt att i första hand utnyttja områden med redan utbyggd infrastruktur.
- Stor utvecklingspotential finns kring tågstationerna, som kan väntas få en allt större betydelse. Detta gäller Öxnered och Vargön såväl som nytt resecentrum i Vänersborg och en eventuell nyöppnad station i Brålanda. Längre fram skulle även Väne Ryr och Frändefors kunna bli aktuella för tågstopp.
- Goda möjligheter till kommunikationer med kollektivtrafik och cykling lägger en grund för hållbar livsstil.
- Stor hänsyn måste tas till översvämningsrisker och dagvattenhantering i planläggningen.

Kultur

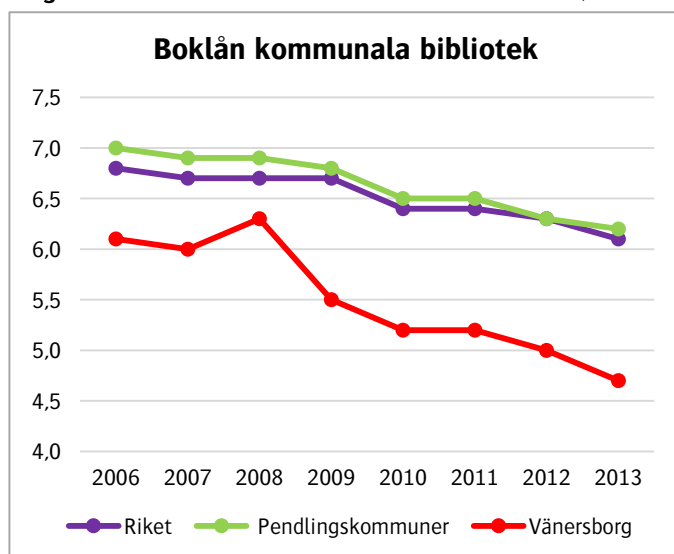
Olika former av kultur och upplevelser anses spela en allt större roll för tillväxt och sysselsättning och kultur har stor betydelse för lokal och regional utveckling samt för en stads identitet. Kairos Future har i sin rapport Framtidsbarometer för Sveriges kommuner gjort bedömningen att kultur kommer att få ökad betydelse som attraktionsfaktor. Genom att stärka kulturens kraft ökar stadens attraktionskraft, både för att skapa ett meningsfullt liv för boende och besökare men också för att stimulera tillväxt. Kultur och kulturarv ska höja attraktionskraften och på så sätt locka människor att bo, arbeta eller besöka området och/eller få nya företag att etablera sig. Kulturens betydelse för människors välfärd uppmärksammas allt mer och det finns forskningsresultat som visar att ökat deltagande och ökad delaktighet i kulturlivet kan bidra till förbättrad folkhälsa. Deltagandet i de flesta kulturaktiviteter i Europa har minskat 2013 jämfört med 2007, Sverige utmärker sig dock genom ett mycket högre kulturdeltagande än EU-ländernas genomsnitt. Till skillnad från många andra länder har kulturdeltagandet i Sverige dessutom ökat.

Kulturvanor

Människors kulturvanor har långsamt förändrats under de senaste 20 åren och det finns till exempel en svagt minskande trend för andelen som läst böcker, som besökt bibliotek eller gått på teater minst någon gång under det senaste året samtidigt som andelen som gått på bio eller rock- och popkonserter ökat något under samma period. Kulturvanor skiljer sig också mellan olika grupper i befolkningen, generellt sett är personer med hög utbildningsnivå och kvinnor överlag mer kulturaktiva än personer med låg utbildningsnivå respektive män. Detsamma gäller storstadsområden, där invånarna är mer kulturaktiva än i övriga delar av landet.

Trendanalyser som Kulturrådet arbetat fram utifrån statistik från SCB för åren 1982-2006 visar att skillnaderna mellan grupper med olika utbildningsnivå har minskat över tid för ett flertal kulturvanor, men skillnaderna har dock inte försvunnit helt. Däremot har skillnaderna mellan könen ökat under samma period.

Diagram: Antal boklån dividerat med antal invånare 31/12

Källa: Kungliga biblioteket och SCB

Som en följd av teknikutvecklingen och de förändrade kulturvanorna ställer också samhället krav på att utbudet av kultur förändras i form av bland annat internet och e-tjänster. Ett resultat av detta är till exempel att utlåningen av böcker vid kommunala bibliotek minskat de senaste åren samtidigt som det skett en svag ökning av utlåningen av e-böcker. Trenden är densamma både på nationell och lokal nivå.

Kulturens finansiering

I Kulturdepartementets proposition Tid för kultur uttrycks det att det är positivt om inslaget av icke-offentlig finansiering ökar i kulturlivet, vilket innebär att det privata och det civila samhällets roll betonas. Myndigheten för kulturanalys har dels studerat framväxten och användningen av crowdfunding och dels näringslivets möjligheter att bidra med resurser till kulturlivet.

Crowdfunding är en form av medborgarfinansiering som växt fram bland annat genom den teknikutveckling som skett och ständigt fortsätter. Med crowdfunding sker insamling av medel genom människors bidrag till en verksamhet eller ett projekt via sociala nätverk på internet, det handlar alltså om att människor ges möjlighet att bidra som medfinansiärer till något som de har intresse av eller känner engagemang för. Modellen har fått stort genomslag runtom i världen och myndigheten har också sett ett ökat intresse från offentliga aktörer i Sverige som har gått in med offentliga medel på crowdfundingplattformar i syfte att förnya och demokratisera kulturen. Det finns en hög tilltro till crowdfunding som finansieringsmodell för kulturen men samtidigt saknas kunskap om dess effekter, dess hållbarhet, vilken konst och vilka grupper av kulturutövare som har störst möjligheter att lyckas med att få finansiering genom crowdfunding samt om etableringen av svenska crowdfundingplattformar även väsentligt ökar intäkterna till kulturlivet. Som en alternativ finansieringsmodell kan crowdfunding skapa nya möjligheter för fler kulturutövare att synliggöras i kulturlivet, men den kan också vara utestängande för dem som inte behärskar tekniken.

Näringslivet har genom åren engagerat sig för kulturen och konsten på olika sätt, men tillgänglig statistik visar att näringslivets sponsring totalt sett endast står för en procent av kulturens samlade finansiering. Den växande trenden är att företag söker nya vägar för att skapa en företagsidentitet som potentiella kunder vill kopplas samman med, och inte sällan bygger denna identitet

upp genom att låna konstens kännetecken och därmed skapa en önskvärd koppling mellan konsten och företagets identitet. I kombination med att sponsring över tid tenderar att öka och att det i Sverige finns tendenser till en växande givarmentalitet, kan det ses som ett tecken på att näringslivet kan komma att bidra mer med resurser till kulturen i framtiden. Samtidigt är det av betydelse att notera en parallell trend som innebär att företag under de senaste 15 åren har tagit till sig idén om att de har ett bredare samhällsansvar. Fram tills i dag har detta samhällsansvar främst inneburit att företag ser utanför Sveriges gränser och tar ansvar för samhällsfrågor som exempelvis barnfattigdom, korruption och miljöfrågor. Det finns därmed en utmaning för kulturen och konsten som innebär att den måste konkurrera med andra samhällsfrågor som företag väljer att lägga alltmer resurser på att hantera. Näringslivet som finansiär av kulturverksamheter kan bidra till ett ökat kulturutbud och därmed förbättra tillgången till kultur för flera. För att väcka näringslivets intresse krävs dock resurser från kulturaktörerna, resurser som kanske saknas hos vissa, och alla kulturaktörer har därmed inte samma möjlighet att delta i konkurrensen om pengarna. Dessutom finns en risk att en ökad andel finansiering från den privata sektorn kan komma att riktas mot någon bestämd del av kulturlivet och därmed minska möjligheten för alla att delta. En viktig fråga för framtiden är vilka konsekvenser en ökad finansiering från näringslivet får för kulturlivets sammansättning och mångfald, och vad privata intressen innebär för vilken kultur som produceras och vilken som inte kommer till stånd.

- Planera för kulturen som en tillväxtfaktor.
- Möta de krav på förändring av utbud som samhället och teknikutvecklingen ställer.
- Alla ska ha tillgång till kultur – Arbeta kompensatoriskt för att nå en socioekonomiskt bredare publik.
- Synliggöra kulturen för att nå och hitta alternativa finansieringsmodeller.

Omvärldsanalys

Kärnverksamheter

Utbildning

Här ingår följande verksamheter: förskola, pedagogisk omsorg (familjedaghem), förskoleklass, grundskola, grundsärskola och skolbarnsomsorg, gymnasieskola, gymnasiesärskola, komvux, vuxensärskola och svenska för invandrare.

Fyra globala drivkrafter och koppling till utbildning

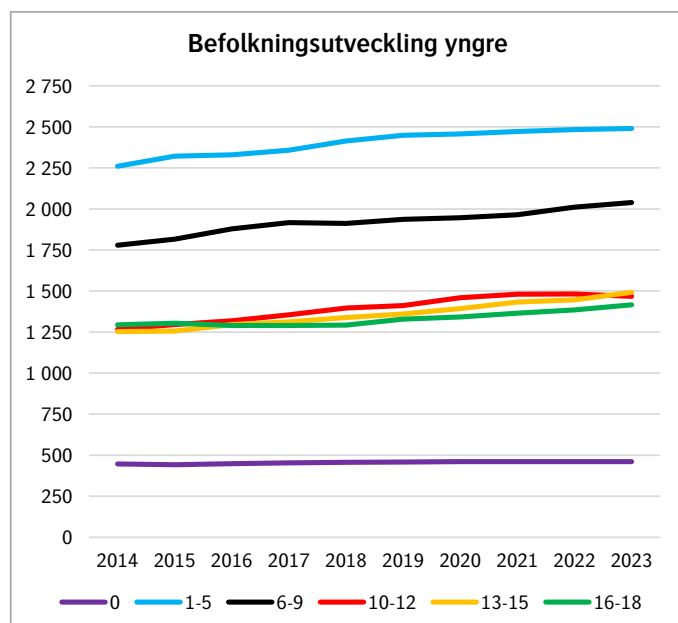
Globalisering

Förändrade värderingar, livsstilar, ökade krav och IT-utveckling är faktorer som har och kommer att få en stor betydelse för utbildningssystemet. Dessa förändringar hänger samman med den långsiktiga globala förändring som pågår.

Urbanisering och demografi

Urbaniseringen och de demografiska förändringarna nationellt sett ökar kostnaderna för de flesta kommunala verksamheter, men kostnadsökningen är störst inom grundskola, förskola och äldreomsorg. På grund av ett minskat elevantal har dock inte kostnaderna för gymnasieskolan ökat i samma takt.

Diagram: Prognos för befolkningsutveckling av barn och ungdomar i olika åldrar.

För Vänersborgs del innebär befolkningsminskningen i kommunens mindre tätorter färre barn och elevunderlag på dessa orter samtidigt som det sker en viss ökning av antalet barn och elever i Vänersborgs tätort. Detta kommer att få konsekvenser för elevunderlaget till skolor och förskolor. Små skolor leder till små klasser vilket gör att den största delen av resursen går åt till att lägga en organisation som täcker den garanterade undervisningstiden. Små skolor kan också få svårt att rekrytera behöriga lärare, vilket är ett krav enligt skollagen.

Antalet födda barn är i stort sett konstant men antalet 1-5 åringar ökar något under prognosperioden. Vänersborg följer trenden i riket om ökad andel inskrivna 1-5 åringar i förskolan och 6-12 åringar i fritidshem, men går mot den nationella trenden om färre barn i pedagogisk omsorg. Antal inskrivna barn i enskild pedagogisk omsorg i Vänersborg har ökat markant de senaste åren. Ökningen har stor påverkan på förutsättningarna för kommunens planering och budget.

I likhet med riket har Vänersborg haft en elevminskning i grundskolan den senaste 10-årsperioden men enligt prognosen kommer elevantalet att börja öka. Även antalet ungdomar i gymnasieålder kommer att öka något under prognosperioden.

Individualisering

I dag har en förälder möjlighet att välja skola/förskola för sitt barn både i fristående regi och kommunal regi. Genom reformen barnomsorgsavgift tilläts fristående verksamheter även inom pedagogisk omsorg (familjedaghem). De senaste åren har andelen elever i fristående skolor ökat kontinuerligt i riket. Av landets förskolebarn är ca en femtedel inskrivna

---

i fristående förskolor. I storstäder och förortskommuner är andelen större medan andelen är mindre i små kommuner. I Vänersborg har andelen inskrivna elever i fristående grundskolor legat i princip konstant under den senaste fem årsperioden. Andelen inskrivna 1-5 åringar och andelen 6-12 åringar i enskild och fristående regi har dock ökat de senaste åren. Detta beror på ett stort antal barn i enskild pedagogisk omsorg (familjedaghem).

Gymnasieskolan i Vänersborg följer trenden i riket med en minskad andel elever i den kommunala gymnasieskolan och en ökad andel till fristående gymnasieskolor. Ett kommunalförbund för gymnasiet och den kommunala vuxenutbildningen bildades tillsammans med Trollhättans Stad år 2013. Förbundet arbetar för att utveckla och stärka de frivilliga skolformerna i både Vänersborg och Trollhättan.

Teknikutveckling – Digitala lärverktyg

Enligt Kairos Futures rapport, Skola 2021, är IT-utvecklingen den enskilda faktor som starkast kommer att påverka skolan de närmaste åren. Enligt rapporten är internet, underhållningsindustrin och TV morgondagens främsta förmedlare av kunskap och lärande.

För barn och elever idag är digital teknik en livsstil. De använder digitala verktyg för att skapa nätverk, kommunicera, producera och hämta information. De är inte bara konsumenter utan också producenter av digitala medier. Den digitala världen är en viktig del av barn och ungdomars vardag.

När den nya skollagen trädde i kraft 2011 tydliggjordes både elevernas rätt till kostnadsfri tillgång till de lärverktyg som krävs för en tidsenlig undervisning och den digitala

kompetens de förväntas uppnå genom denna. Det är skolans uppgift att skapa förutsättningar för eleverna att använda dessa verktyg för lärande. Enligt kursplanerna ska varje elev efter genomgången grundskola kunna använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande och det är därför viktigt att alla barn och unga får ta del av teknikutvecklingen.

I Skolverkets rapport It-användning och it-kompetens i skolan (2013) konstateras att en tydlig trend är att lärare i allt större utsträckning börjat använda sociala medier för att diskutera det pedagogiska arbetet, något som betecknas som det utvidgade kollegiet. Även om det fortfarande är en mindre andel av lärarna som deltar så konstateras det att de lärare som deltar i de sociala medierna utvecklar en kultur där erfarenheter och kunskaper delas som inte begränsas av det egna kollegiet, den egna huvudmannen eller av vilken skolform de undervisar i.

Även om antalet elever per dator genomsnittligt minskat kvarstår stora skillnader mellan skolor och när det gäller grundskolan kvarstår skillnaden också mellan kommunala och fristående skolor. På gymnasienivå finns inte längre någon skillnad mellan olika huvudmän när det gäller antalet elever per dator. Andelen skolor/elever som har egen dator/surfplatta skiljer sig relativt mycket mellan skolformer men lite eller obetydligt mellan olika huvudmän. I förskolan är tillgången till it väsentligt lägre men samtidigt har antalet datorer ökat mer än i övriga skolformer sedan 2008. Skillnaden mellan kommunala och fristående förskolor är stor. I Vänersborg skiljer sig också tillgången datorer och surfplattor en hel del mellan förskole- och skolenheter. Digitaliseringen av förskolan och skolan är alltså fortsatt ojämnt fördelad och det är enligt Skolverket tydligt att elever får olika förutsättningar. Detta kan påverka likvärdigheten negativt.

Generellt sett i riket är behovet av kompetensutveckling fortsatt stor oavsett skolform. Förskolepersonalens it-kompetens har förbättrats men en stor andel upplever att de har ett stort behov av kompetensutveckling inom grundläggande datorkunskap. Lärarnas beskrivning av sitt behov av kompetensutveckling har förändrats sedan 2008. I rapporten lyfts områden som förebyggande av kränkningar på nätet och hur it kan utgöra ett pedagogiskt verktyg fram allra mest. År 2008 var det störst behov av kompetensutveckling kring hantering av bild, film och ljud med hjälp av datorer.

Faktorer som påverkar utbildning lokalt

- Utbildningsresultat

Svenska elevers kunskapsresultat i grundskolan har ökat något de senaste åren medan gymnasiet elevers kunskapsresultat sjunker. Alltför många elever lämnar dock fortfarande såväl grundskola som gymnasieskola utan fullständiga betyg. Ungdomar som saknar fullständig gymnasieutbildning har generellt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden. En hög utbildningsnivå är nödvändig för samhället för att konkurrera på världsmarknaden och säkra välståndet. Enklare jobb inom industrisektorn finns inte längre i samma utsträckning. De branscher som däremot ökar är tjänsteproducerande verksamheter.

Vänersborg har ett något lägre genomsnittligt meritvärde i åk 9 än riket. Skillnaden har ökat något de senaste åren. Andelen behöriga till gymnasiet har under de senaste åren haft en nedåtgående trend både i Vänersborg och i riket samtidigt som behörighetskraven höjts. Färre elever söker till yrkesförberedande gymnasieprogram. En trend är att andelen kvinnor som studerar på högskola ökar medan andelen män minskar.

- Likvärdig skola

Spridningen mellan skolors genomsnittliga resultat i riket har ökat markant. Även spridningen i resultat mellan elever har ökat men inte i samma omfattning som ökningen mellan skolor. Den ökade spridningen visar sig också genom att andelen elever som är obehöriga till gymnasieskolan också har ökat. Skillnader i resultat mellan skolor kan till viss del bero på att skolorna skiftar i utbildningskvalitet. En del av resultatskillnaderna mellan skolor kan också förklaras med att skolorna är segregerade efter såväl socioekonomisk som utländsk bakgrund. Skolvalsreformen har med stor sannolikhet bidragit till att skillnaderna mellan skolor har ökat. Studiemotiverade elever utnyttjar i större utsträckning det fria skolvalet och söker sig till skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. En elevs förväntade resultat tenderar att vara högre i en skola där andelen elever med högutbildade föräldrar är högre samt där andelen utlandsfödda elever är lägre, oavsett elevens egna föräldrars utbildningsnivå och oavsett om eleven själv har utländsk bakgrund eller ej.

För Vänersborgs del är likvärdigheten en prioriterad utvecklingsfråga, då det i uppföljningar av det systematiska kvalitetsarbetet har framkommit att likvärdigheten behöver förbättrats, både mellan förskole- och skolenheter, inom enheter men också mellan könen. Detta gäller inte bara betyg utan också frågor som rör lokaler/lärmiljöer, ekonomiska och personella resurser, IT med mera.

- Konflikter

Antalet nyanlända elever ökar i Sverige och mycket tyder på att ökningen kommer att fortsätta, även om osäkerheten i prognosen generellt sett är stor. Skollagen ställer höga krav

---

när det gäller alla elevers rätt till utveckling och kravet på att ta hänsyn till barns och elevers olika behov. För att skapa bättre förutsättningar för att nyanlända elever och elever med annat modersmål ska få en god språk-, läs- och skrivutveckling i alla ämnen krävs samverkan mellan svenska som andraspråks-lärare, studiehandledare på modersmål och ämneslärare. Det behövs också tydliga rutiner för en smidig övergång mellan förberedelseklassen och den ordinarie undervisningen. Enligt studier som Skolverket genomfört kan det konstateras att det är slussningen ut till och undervisningen i den ordinarie klassen som är den svaga länken i inkluderingsarbetet. Detta ställer höga krav på skolornas organisation och flexibilitet och lärarnas kompetens. Enligt Skolverket är det tydligt att kommuner och skolor generellt sett har svårt att hitta flexibla lösningar och det finns tendenser till att organisation och arbetsätt i allmänhet inte enbart styrs av pedagogiska skäl.

För Vänersborgs del ses rekrytering av kompetent och behörig personal som en stor utmaning, dels på grund av att det väntas stora pensionsavgångar men också i spåren av den anhörighetsinvandring som pågår. Ökningen av antalet nyanlända elever ställer också krav på skolstrukturen eftersom det finns tendenser till att de nyanlända eleverna inom grundskolan till mycket stor del har sitt boende i de centrala delarna av Vänersborg och därför också söker sig till skolorna i området. Även verksamheten inom SFI (svenska för invandrare) påverkas och ett ökat tryck kan leda till att skollagens krav om att utbildningen ska erbjudas inom tre månader inte fullt ut efterlevs.

- Nya lagar

Högre krav på fristående skolor

Den 1 januari 2015 trädde en ändring i skollagen i kraft som ställer högre krav på fristående

skolor som vill starta en ny utbildning. Ändringen innebär bland annat ett krav på att en fristående skola måste samråda med den kommun som skolan ligger i, innan en godkänd utbildning startar. Samrådet ska ske efter det att Skolinspektion har godkänt utbildningen men innan Skolinspektionen gör en så kallad etableringskontroll. Skolinspektionen får genom ändringen återkalla godkännandet om skolhuvudmannen varken vid etableringskontrollen eller efter ett föreläggande kan visa att rimliga åtgärder har vidtagits för att skapa samråd. Ändringen bedöms inte påverka Vänersborg i större utsträckning inom de närmsta åren.

Utbildning för nyanlända elever

I propositionen "Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång" lämnar regeringen förslag till ändringar i Skollagen i syfte att förbättra skolgången för nyanlända elever. Regeringen föreslår i propositionen att nyanlända elevers tidigare kunskaper ska kartläggas. Kartläggningen ska utgöra underlag för dels beslut om vilken årskurs och undervisningsgrupp som eleven ska placeras i, dels hur den kommande undervisningen i de olika ämnena ska planeras och hur tiden mellan de olika ämnena ska fördelas. Regeringen reglerar och tydliggör samtidigt syftet med förberedelseklass.

Regeringen lämnar också förslag om en definition av nyanländ, att en nyanländ elev under en begränsad tid kan ges möjlighet att prioritera svenskinlärning framför andra ämnen och förslag om minsta garanterade undervisningstid. Förändringarna innebär att nyanlända elever har rätt till vissa insatser och att dessa inte räknas som särskilt stöd och därför inte behöver föregås av ett åtgärdsprogram.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 2016.

Lärarlegitimation

Den nya skollagen ställer högre krav på att lärare ska vara behöriga i de ämnen och för de årskullar de undervisar. Det räcker inte att vara utbildad lärare. Från den 1 december 2013 måste förskollärare och lärare som byter tjänst ha en legitimation för att få undervisa och sätta betyg. Efter den 1 juli 2015 gäller kravet på legitimation fullt ut för alla.

För Vänersborgs del är det ännu för tidigt att kunna dra några slutsatser kring om det saknas behöriga lärare i vissa ämnen eftersom lärarlegitimationerna lämnas in löpande till Vänersborgs kommun. Tidigare har också Skolverket genomfört nya övergångsregler, som till exempel kan ge lärare utan examen för ämnet rätt till legitimation om de har minst åtta års erfarenhet av undervisning i ett ämne, årskurs och skolform. Övergångsreglerna har tyvärr bidragit till att handläggningstiderna har förlängts och i dagsläget kan en lärare som ansökt om legitimation få vänta mellan sex till nio månader innan legitimationen utfärdas. Detta betyder att det i Vänersborg, men också i många andra kommuner, finns både förskole- och grundskolelärare som ansökt men ännu inte fått sina legitimationer.

I dagsläget är det inga specifika ämnen som sticker ut för Vänersborgs del utan det saknas behöriga lärare i flertalet ämnen. Antalet behöriga lärare och specifika ämnen ser dessutom olika ut beroende på vilken skola man tittar på.

I Vänersborgs kommuns grundskolor har 95% av lärarna i årskurs F-6 lärarexamen och 80% har fått lärarlegitimation. I årskurs 7-9 är siffrorna något lägre, 95% av lärarna har lärarexamen och 65% har fått lärarlegitimation (2014-09-29).

Gymnasiereformen 2011 (Gy2011)

Sedan 2007 har andelen elever som börjar sina gymnasiestudier på ett yrkesprogram minskat successivt. Förändringen var som störst i samband med att gymnasiereformen infördes 2011. Syftet med reformen var att den skulle leda till att ungdomarna på yrkesprogrammen blev bättre förberedda för yrkeslivet och att ungdomarna på de högskoleförberedande programmen blev bättre förberedda för högskolestudier. Det minskade antalet elever på vissa yrkesprogram innebär en risk för att kompetenstillskottet till vissa branscher eller yrkesområden understiger arbetsmarknadens långsiktiga behov. Enligt SCB:s prognoser väntas ett underskott på gymnasialt utbildad arbetskraft, framför allt inom vård- och omsorgssektorn.

Gymnasiesärskolan

Den reformerade gymnasiesärskolan infördes från och med hösten 2013. Bestämmelserna om gymnasiesärskolan har i stora delar anpassats till bestämmelserna om gymnasieskolan. I gymnasiesärskolan ska det nu finnas nio nationella program samt individuella program, och utbildningen ska kvalitetssäkras på nationell nivå. Samarbetet mellan gymnasiesärskolan och arbetslivet ska stärkas och elevernas valfrihet ska öka.

- Grundskola, fritidshem och förskola bör organiseras utifrån de områden där det sker befolkningsförändringar.
- Nyetablering eller utökning av fristående alternativ påverkar förutsättningarna för kommunens planering och budget.
- IT ska vara en naturlig del i den pedagogiska verksamheten.
- Ökad likvärdighet mellan skolenheter, inom skolenheter och mellan könen.
- Säkra behörighet och kompetens.

Social service

Ökade krav på socialtjänsten

Kraven är stora på kommunernas socialtjänst att anpassa sig till förändringar i omvärlden. Därför är det viktigt att i god tid identifiera och förhålla sig till dessa. Nedanstående trender är globala och långsiktiga och fanns med i förra årets omvärldsanalys.

Fyra globala drivkrafter och koppling till socialtjänsten

1. Globalisering kan knyta människor närmare varandra ekonomiskt, kulturellt och politiskt men kan också öka segregering och skillnader mellan olika grupper. Andra effekter kan vara ekonomisk tillväxt men samtidigt kan arbetstillfällena flyttas med arbetslöshet lokalt som följd. Detta kan innebära ökat behov av t.ex. försörjningsstöd och andra åtgärder från socialtjänsten.

2. Demografiska analyser visar entydigt att befolkningen i Sverige och flertalet länder i västvärlden blir allt äldre vilket sätter press på både sjukvården och den sociala servicen. Inom ramen för demografiska drivkrafter är framför allt inflyttning av den unga befolkningen till större städer betydelsefull. Urbanisering av detta slag innebär ofta att yngre människor lämnar mindre kommuner samtidigt som de äldre blir kvar. Detta leder ofta till färre förvärvsarbetande i kommunen samtidigt som behovet av social service ökar.

En åldrande befolkning och andra ålderspucklar sätter en ökad press på kommunernas ekonomi. I takt med generationsskiften och ökad levnadsstandard ställer människor också allt högre krav på samhällets välfärdstjänster.

Fyrtioalstgenerationen har satt ett stort avtryck på samhället. Den har genom sin maktposition inom framför allt politiken, den offentliga sektorn och medierna påverkat såväl sättet att tänka som

hur samhället är uppbyggt med en stor offentlig sektor. Fyrtioalsterna har fortfarande en stark ställning inom politiken och den offentliga sektorn.

Flyktingströmmar kan ses som en påtvingad form av demografiska förändringar som på grund av nuvarande omfattning är en betydande faktor.

3. Förändringar av värderingar. Studier från Kairos Future visar att unga vuxnas värderingar präglas av **individualism**, antiauktoritet och sekularisering. De är mångsidiga och rörliga i sina värderingar och beteenden. De är starka individualister, men tror ändå på att människor gynnas mer av samhälleliga lösningar än av att vara och en sköter sitt. Detta kan innebära ökat krav på socialtjänsten på flexibilitet, valmöjligheter och ickestandardiserade lösningar.

Globalisering och ny teknik innebär att idéer, kunskap och trender sprids snabbare än tidigare. Detta medför att skillnader i värderingar mellan olika individer ur samma generation kommer att öka, samtidigt som globala variationer kollektivt tenderar att minska.

Den nya generationen pensionärer är van vid högre standard och bättre service än tidigare generationer vilket med stor sannolikhet kommer att innebära ökade krav på just standard och service för de tjänster som socialtjänsten tillhandahåller. Brukares och anhörigas kompetens och engagemang kommer att öka och med det ökar även ifrågasättandet av socialtjänstens utbud av insatser. Fler brukare och anhöriga kommer att ha högre utbildning och internationella erfarenheter. Samtidigt har den ett särskilt ansvar för utsatta grupper, som inte alltid kan ta vara på sina rättigheter och göra de ofta komplicerade val som förväntas av dem. Socialtjänsten måste hitta vägar för att inte utesluta de grupper som mest

---

behöver samhällets stöd. När exempelvis gruppen arbetslösa ungdomar ökar ställs nya krav på socialtjänsten.

En ökad livslängd och fler äldre med förbättrad hälsa innebär en förändrad syn på de äldre som samhällsresurs, och dessutom nya krav från de äldre. Med höjd och flexibel pensionsålder förändras också synen på åldrandet.

4. Ny teknik utvecklas i snabb takt och påverkar oss både direkt och indirekt. Inte minst gäller detta informations- och kommunikationsteknologin (IT). Vint Cerf, vise VD på Google har sagt: *”99% av alla program och tjänster som vi kommer att använda via Internet har inte utvecklats än.”* Utvecklingen går även snabbt framåt när det gäller utveckling av hjälpmedel av olika slag. Med nanoteknik avses manipulation av materia på atomär nivå. Med hjälp av nanoteknik går det att få fram speciella egenskaper för olika användningsområden. Tekniken kan användas inom till exempel elektronik och materialteknik, men även för kemiska och biologiska tillämpningar. Sjukdomar kan till exempel behandlas med nya typer av målsökande läkemedel som minskar biverkningarna. T.ex. skulle ett läkemedel mot demens få stora positiva effekter, främst för den drabbade men även ekonomiskt i form av minskat vårdbehov.

Samtidigt är det mänskliga mötet mellan personal och brukare en bärande del i det sociala arbetet. Den enskilde ska inte behöva välja tekniska lösningar istället för mänskligt stöd. Utmaningen blir att kombinera ny teknisk med bibehållet samspel människor emellan.

Faktorer som påverkar socialtjänsten lokalt

Förutom ovanstående större generella områden, påverkas socialtjänsten på kortare sikt främst av förändringar i **lagar och förordningar** som föreslås

eller kommer att införas under de kommande två åren, men även andra faktorer kan påverka verksamheten.

Generell påverkan Samhällsplaneringen

Ett av socialtjänstens verksamhetsområden är att erbjuda boenden till enskilda som får biståndsbeslut om särskilt boende. Omfattningen av detta baseras på prognoser av olika slag men även på personlig kännedom hos personalen om den enskilde. Dessa behov revideras regelbundet och beskrivs i den boendepplan som upprättas. En viktig aspekt vid planering av nya boenden för olika brukargrupper är den geografiska placeringen, då det är eftersträfvansvärt att verksamhetens enheter integreras i ”vanliga” bostadsområden. Om inte detta beaktas kan det leda till ökad segregering.

Valfrihetssystem

Efter att LOV, lag om valfrihetssystem (2008:962) infördes 2008 har 150 kommuner infört LOV. Ytterligare 27 kommuner hade beslutat att införa LOV, men inte hunnit göra det i december 2013. 37 kommuner hade sökt stimulansmedel, men inte fattat beslut om att införa valfrihetssystem enligt LOV. 42 kommuner hade efter utredning beslutat att inte införa valfrihetssystem enligt LOV, däribland Vänersborg. I enkäten angavs politiska skäl som den vanligaste orsaken till detta. 34 kommuner hade inte ansökt om stimulansmedel för att utreda eller utveckla valfrihetssystem enligt LOV. Det har utretts om LOV ska bli obligatorisk i alla kommuner. SKL, Sveriges kommuner och Landsting anser dock i sitt remissyttrande att det är viktigt att möjligheten finns att frivilligt införa valfrihetssystem både genom lagen om offentlig upphandling (LOU) och genom lagen om valfrihetssystem (LOV) utifrån lokala

---

förutsättningar och politisk viljeinriktning. SKL anser att kommunerna själva ska besluta huruvida olika valfrihetssystem ska införas, hur de i så fall ska se ut och hur de ska införas. SKL anser att det inte går att visa på några större effekter av införandet av lagen om valfrihetssystem vare sig vad gäller kvalitet eller effektivitet. Mot bakgrund av det politiska läget gäller Alliansens budget under 2015. Hur man ställer sig till ett obligatorium är svårt att bedöma.

Ökade kvalitetskrav

Kraven på kvalitet inom socialtjänsten är i fokus och Socialstyrelsen har bl.a. föreskrivit att kommuner ska ha ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete inom socialtjänsten. Detta arbete är omfattande och inbegriper hela socialtjänsten och ställer krav på ett mer systematiskt sätt att arbeta med kvalitetsfrågor än tidigare. Även kraven på inrapportering av statistik kan komma att öka vilket troligen innebär att mer tid får läggas på detta. Från att tidigare ha varit mest inriktad på VoO, kommer nu även hälso- och sjukvårdsområdet att omfattas av krav på inlämning av detaljerad statistik. Mängden inkommande information i form av bl.a. öppna jämförelser, utdrag ur olika kvalitetsregister mm. är stor. För att få ut mesta möjliga nytta av detta krävs ett mer systematiskt och djupgående analysarbete.

Konflikter

Väpnade konflikter pågår på flera håll i världen vilket har lett till att flyktingar kommer till Sverige och till Vänersborg. Osäkerheten i prognosen är generellt stor, inte minst med tanke på den stora oron i omvärlden. Migrationsverket följer bland annat situationen i Irak där hundratusentals är på flykt inom landet. Den eskalerande konflikten kan leda till att fler söker sig till Sverige. Effekten

väntas i så fall främst komma från 2015 och framåt. I analysen konstaterar Migrationsverket att antalet asylsökande inte bara ökar i Sverige utan i hela Europa. Tyskland har exempelvis skrivit upp sin prognos från 120 000 till 180 000. Enligt FN befinner sig 51,2 miljoner människor på flykt, det högsta antalet sedan andra världskriget.

Hur detta kommer att påverka Vänersborgs kommun är svårt att prognostisera. En stor flyktingmottagning finns redan i kommunen och kommer med stor sannolikhet att bestå inom överskådlig tid om inte annat beslutas. Bristen på lämpliga bostäder i samhället i övrigt gör att flyktingar bor kvar på flyktingförläggningen efter att ha fått uppehållstillstånd i väntan på bostad och på så sätt uppehåller platser där. Nationella beslut om invandring, kvotering, placering etc. är faktorer som kan komma att påverka i olika riktningar.

Dokumentation

De 1 januari 2015 gäller nya föreskrifter för dokumentation i verksamheter som bedrivs med stöd av Socialtjänstlagen, LVU, LVM och LSS. Syftet med den nya författningen är att uppnå en mer enhetlig och väl strukturerad dokumentation som bland annat kan stödja uppföljning, styrning och förbättringsarbete. Den är också en viktig del i arbetet med att utveckla en nationell informationsstruktur och ett nationellt fackspråk för vård och omsorg. Hur detta påverkar den tid som behöver läggas på dokumentation är svårt att bedöma.

Förebyggande av undernäring

Från den 1 januari 2015 träder socialstyrelsens författning 2014:10 angående förebyggande av och behandling vid undernäring ikraft. Gäller SoL, HSL och LSS. Detta ställer troligen ökade krav på uppföljning med avseende på kvalitet.

Översyn av lagar

En översikt och uppdatering av sociallagen och ”vidhängande lagrum” ska, enligt SKL, uppdateras. När detta är genomfört och vad det leder till är ännu oklart.

Hälso- och sjukvård

Ny patientlag ska stärka patientens ställning (SoU24)

En ny lag, patientlagen, införs. Syftet är att stärka och tydliggöra patientens ställning samt att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet.

Den nya lagen innebär bland annat följande:

- Informationsplikten gentemot patienten utvidgas och förtydligas.
- Det klargörs att hälso- och sjukvård som huvudregel inte får ges utan patientens samtycke.
- Patientens möjlighet att få en ny medicinsk bedömning utvidgas.
- Patienten ska ges möjlighet att välja utförare av offentligt finansierad primärvård och öppen specialiserad vård i hela landet.

I övrigt innehåller den nya lagen motsvarigheter till nuvarande bestämmelser om exempelvis vårdgaranti, fast vårdkontakt, fast läkarkontakt, individuell planering samt val av behandlingsalternativ och hjälpmedel. Även bestämmelser om barns inflytande över sin vård införs i lagen. Riksdagen sa ja till regeringens förslag. Lagen börjar att gälla den 1 januari 2015.

Förändringar i patientdatalagen

Det blir lagligt att registrera individer med nedsatt beslutsförmåga i kvalitetsregister, under förutsättning att patientens/brukarens inställning så långt som möjligt har klarlagts och det inte

finns anledning att anta att patienten/brukaren skulle ha motsatt sig registrering.

I praktiken innebär detta att personalen först och främst ska stötta patienten på ett sådant sätt att denne i så stor utsträckning som möjligt själv kan ta ställning till registrering och därmed hävda sin självbestämmanderätt.

När detta inte är möjligt, då personalen bedömer att patienten/brukaren själv inte kan ta ställning till registrering, behöver personalen inhämta annan information för att ta reda på individens inställning till registrering. Det kan till exempel ske genom att fråga anhöriga och andra närstående. Vårdgivaren bör ta fram rutiner för hur detta förfarande bör ske.

Vård och omsorg

Föreskrifter gällande bemanning och uppföljning SÄBO

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ansvaret för personer med demenssjukdom och bemanning i särskilda boenden träder i kraft den 31 mars 2015.

Socialstyrelsen har tidigare meddelat att föreskrifterna inte kommer att börja gälla vid årsskiftet 2014, utan först under 2015. Myndigheten har nu beslutat att föreskrifterna ska träda i kraft den 31 mars 2015. Beslutet innebär enbart att datumet för ikraftträdandet har flyttats fram. I övrigt är föreskrifterna oförändrade.

Syftet med föreskrifterna är att tydliggöra kommunernas ansvar för att varje boende är bemannat så att de som bor där kan leva ett tryggt och säkert liv. Det ska också bli tydligt för den demenssjuke vad han eller hon har för rättigheter. Reglerna ställer krav på att socialnämnderna utreder och dokumenterar vad varje demenssjuk person behöver hjälp med. Den som driver det särskilda boendet måste också ta fram en plan

---

för hur insatserna ska genomföras och se till att bemanningen anpassas efter det. Det ska dessutom finnas personal dygnet runt som kan ge nödvändig hjälp utan dröjsmål.

Nationell modell för bedömning och beskrivning

Som en del av satsningen på öppna jämförelser utvecklar Socialstyrelsen en nationell modell för att kunna bedöma och beskriva äldres behov och insatser inom daglig livsföring på ett nationellt jämförbart sätt. Modellen ska bidra till att höja kvaliteten inom äldreomsorgen enligt socialtjänstlagen (SoL), genom likvärdig handläggning och bättre möjlighet till insyn och delaktighet för individen och närstående. Modellen har utvecklats utifrån lagstiftningen och nationell reglering inom området, och följer ambitionen i nationell strategi för eHälsa genom att den är harmoniserad med processmodellen i den nationella informationsstrukturen, och använder nationellt fackspråk med fokus på WHO:s klassifikation ICF (Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa). ICF ger en gemensam referensram och terminologi för att beskriva behov och följa resultat.

Vid ett införande, oklart när, kommer socialförvaltningens verksamhetssystem Procapita sannolikt att påverkas då vissa begrepp och benämningar troligen kommer att behöva justeras.

Individ- och familjeomsorgen

Från halvårsskiftet förstärktes Socialtjänstlagen med att IFO måste inleda utredning på alla barn som anmälts ha utsatts för våld. Detta medför troligen en ökad arbetsmängd på handläggarna på familjestöd.

Flyktingfrågan har stor påverkan på IFO. Både utifrån ensamkommande flyktingbarn och att det finns ett anläggningsboende i kommunen. Det blir ökat tryck på handläggare både på familjestöd och försörjningsstöd, integrationshandläggare. Det är inte enbart arbetsbelastning som får en påverkan utan även budgeten.

Planering måste ske kring lokaler och lägenheter. Hur kommunen ska möta det ökade behovet av boende för ensamkommande både i form av ”gruppboende” men även boende i egna lägenheter. Bostadslösa i kommunen har också ett behov av anpassat boende.

Den psykiska ohälsan hos unga ökar, detta kan man se tydligt på försörjningsstöd. Många unga är i dag sjukskrivna på grund av psykisk ohälsa.

- Kraven ökar på uppföljning och analys av verksamheten för att säkerställa kvaliteten.
- Att skapa möjligheter för mottagande av flyktingar och tillgodose deras behov av stöd.
- En åldrande befolkning behöver mer omsorg.
- Att möta de krav som ställs i en ny patientlagstiftning innebär bland annat utbildning av personal.
- Att minska utanförskap genom att få personer i arbete.
- Att arbeta för att minska den psykiska ohälsan hos många unga.
- Tillgodose behov av boende för alla.

Bilagor/Nyckeltal

Nyckeltalen är hämtade från Kolada, kommun- och landstingsdatabasen, om inte annat anges.

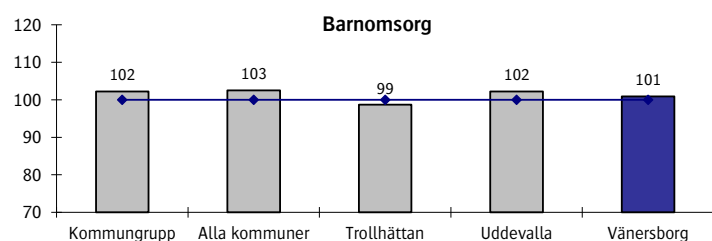

Resursjämförelse med andra kommuner

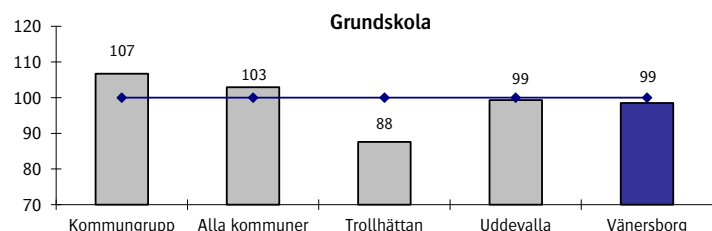
Kostnader jämfört med standardkostnad 2013

Diagrammen visar en indikation på om Vänersborgs kommun har högre eller lägre kostnader än de som motiveras av den egna strukturen enligt det statliga kostnadsutjämningsystemet. Diagrammen visar grannkommunerna Trollhättan och Uddevalla. Alla kommuner som är ett snittvärde och den kommungrupp (pendlingskommun) som Vänersborg tillhör.

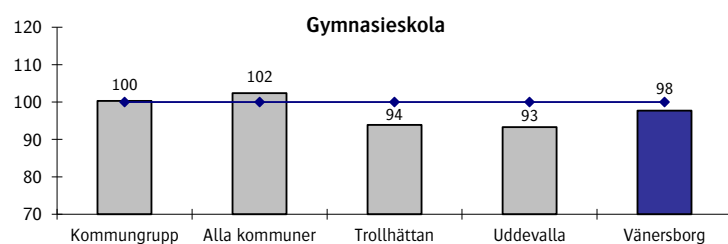
Vänersborgs kommuns värden varierar från 11 % högre än 100 till 2 % lägre än 100. Avvikelser över 100 innebär att kommunen har en kostnadsnivå som är högre än vad strukturen motiverar. En avvikelse under 100 visar det omvända. Avvikelserna kan bero på att kommunen bedriver verksamheten på en annan ambitions- eller effektivitetsnivå än riksgenomsnittet. De kan också bero på strukturella faktorer som inte beaktas i utjämnings.

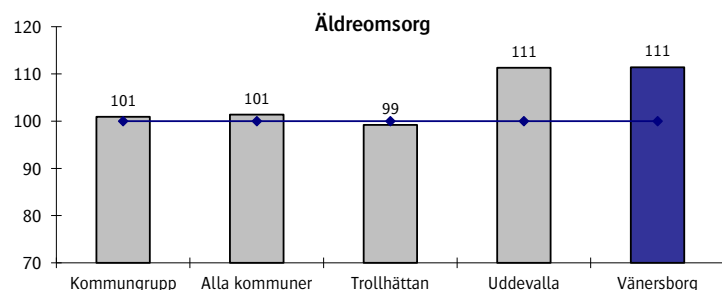
Samtliga kommuner, förutom Trollhättan, har en högre kostnad än vad strukturen motiverar.

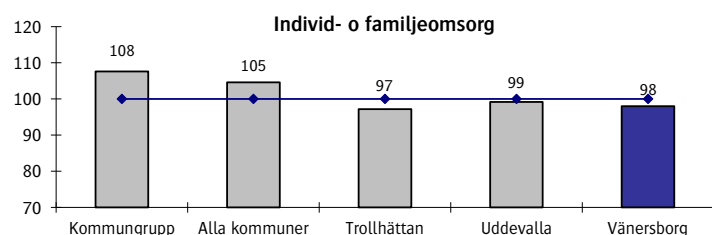
Trollhättan skiljer sig och har en mycket lägre kostnad än vad strukturen motiverar.

Endast snittvärdet för Alla kommuner har en högre kostnad än vad strukturen motiverar.

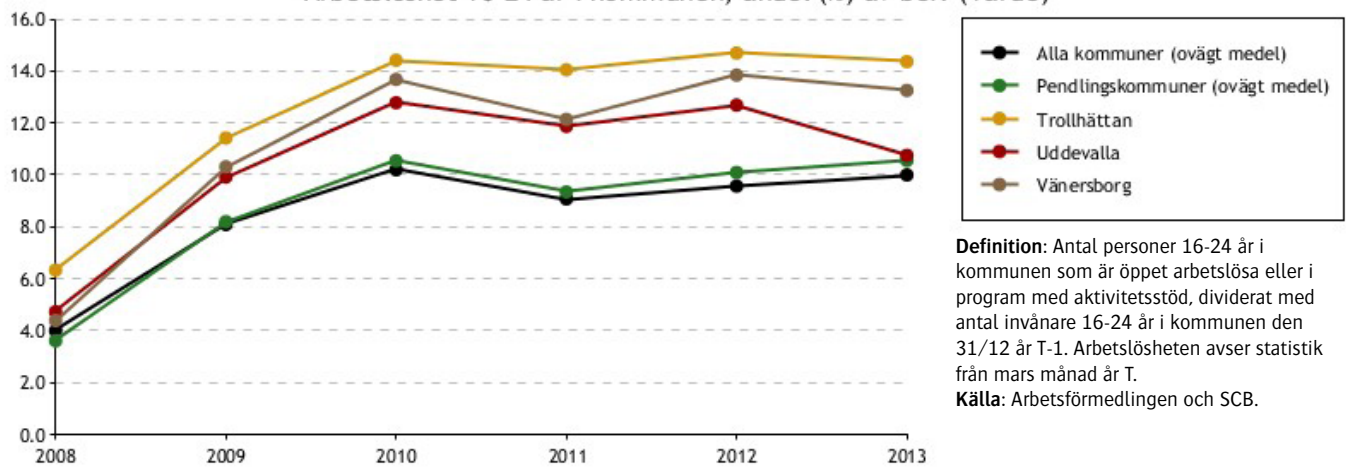
Endast Trollhättan har en lägre kostnad än vad strukturen motiverar.

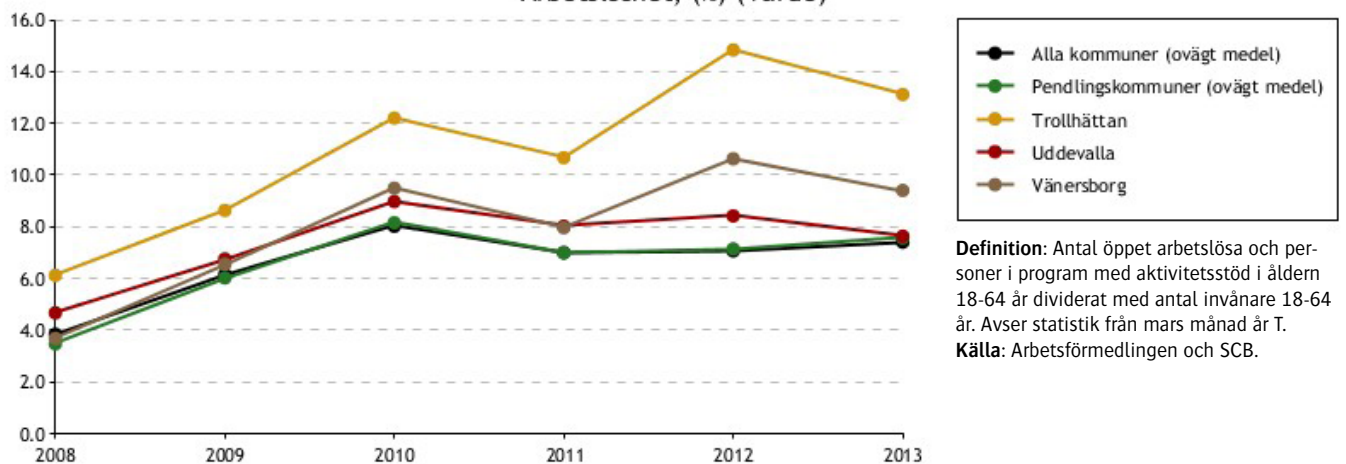
Kostnaderna för de enskilda kommunerna är något lägre. Kommungruppen och snittvärdet för Alla kommuner har högre kostnad än vad strukturen motiverar.

Arbetsmarknad

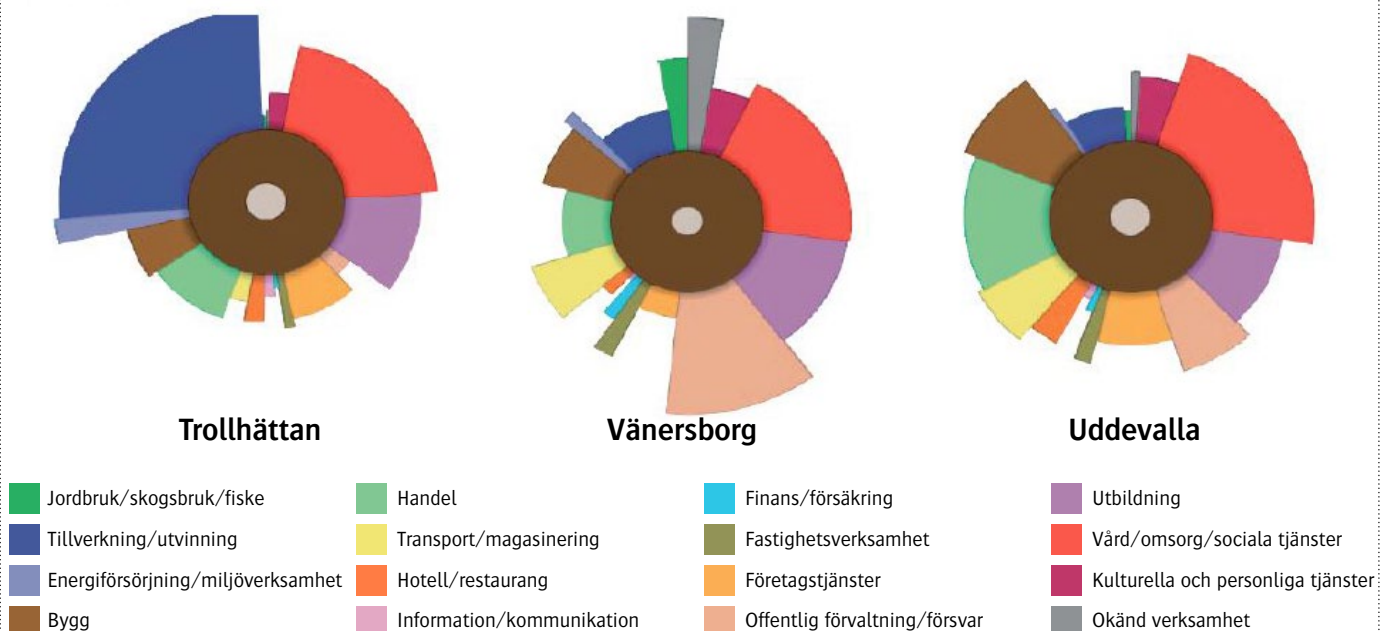
Arbetslöshet 16-24 år i kommunen, andel (%) av bef. (Värde)

Arbetslöshet, (%) (Värde)

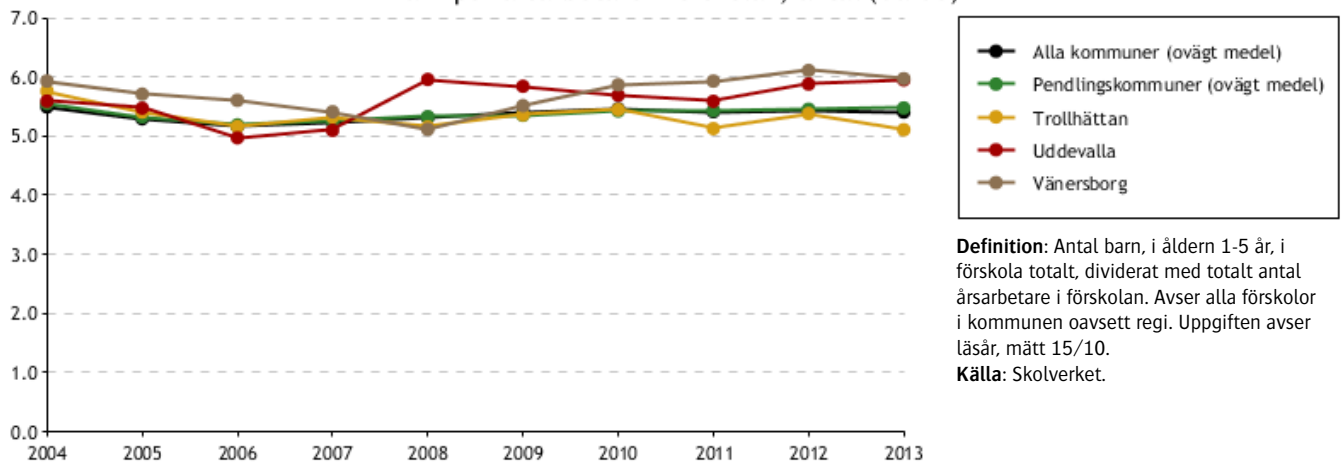

Fördelning av områden inom arbetsmarknad

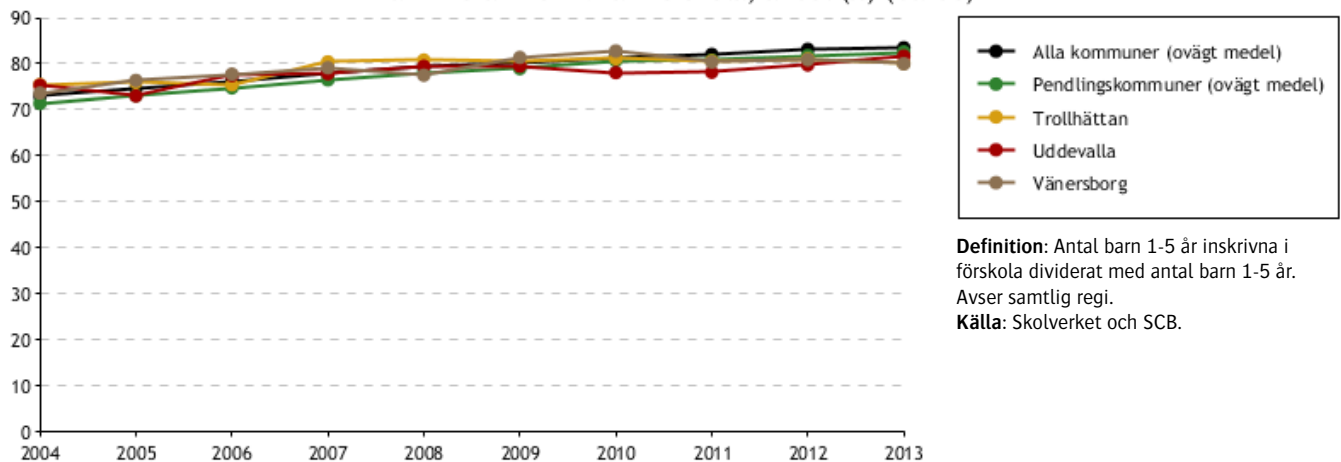

Utbildning

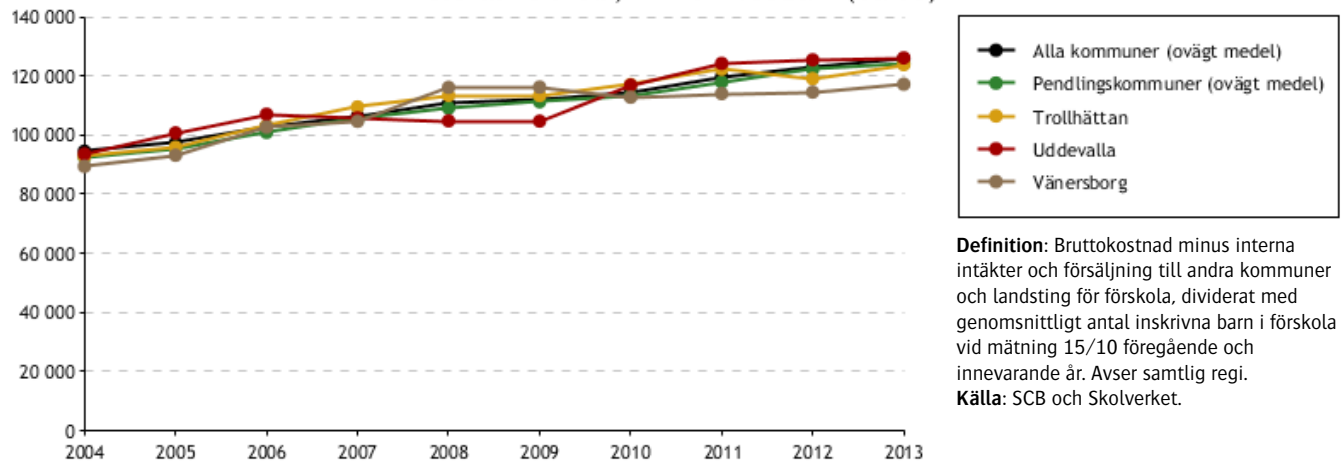
Barn per årsarbetare i förskolan, antal (Värde)

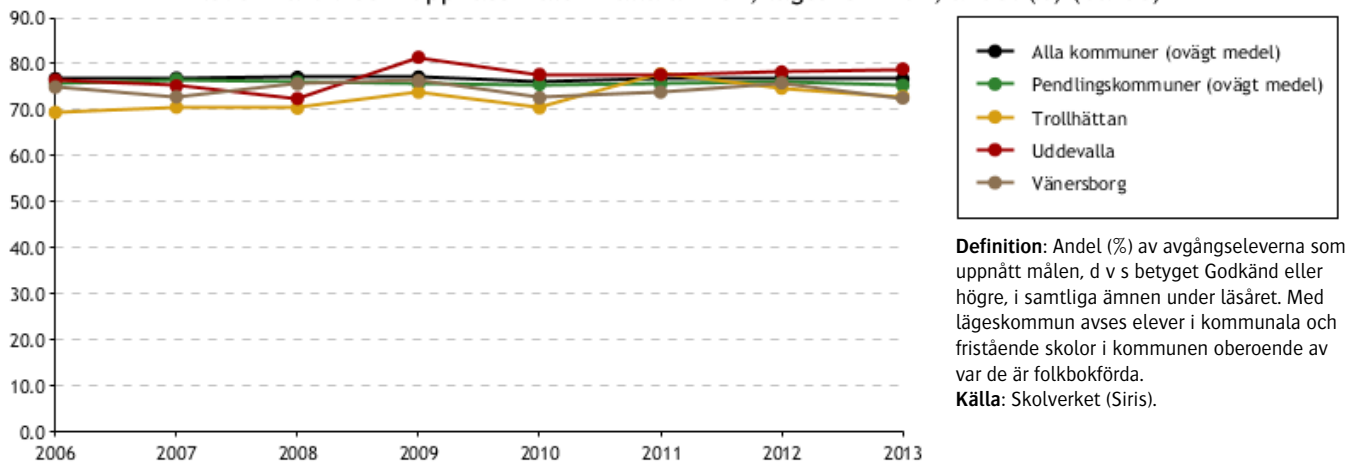
Barn 1-5 år inskrivna i förskola, andel (%) (Värde)

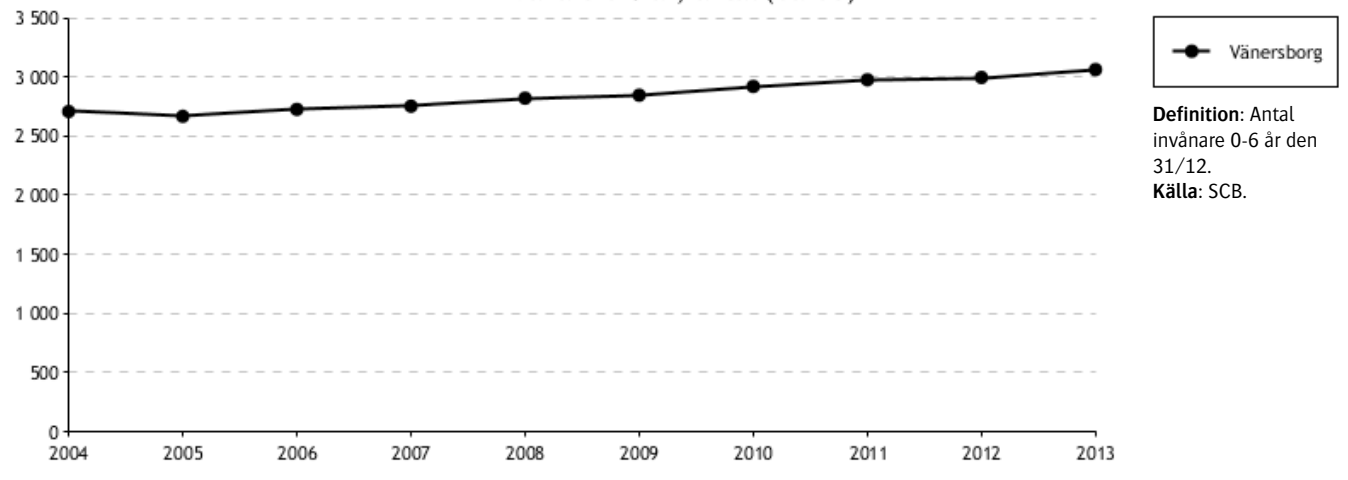
Kostnad förskola, kr/inskrivet barn (Värde)

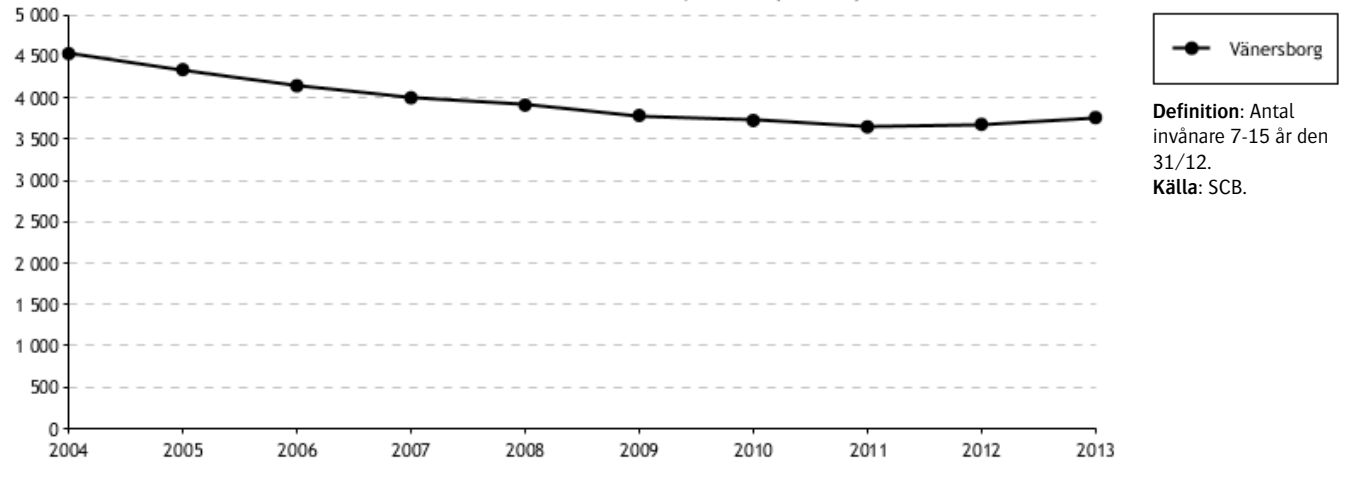
Elever i åk. 9 som uppnått målen i alla ämnen, lägeskommun, andel (%) (Värde)

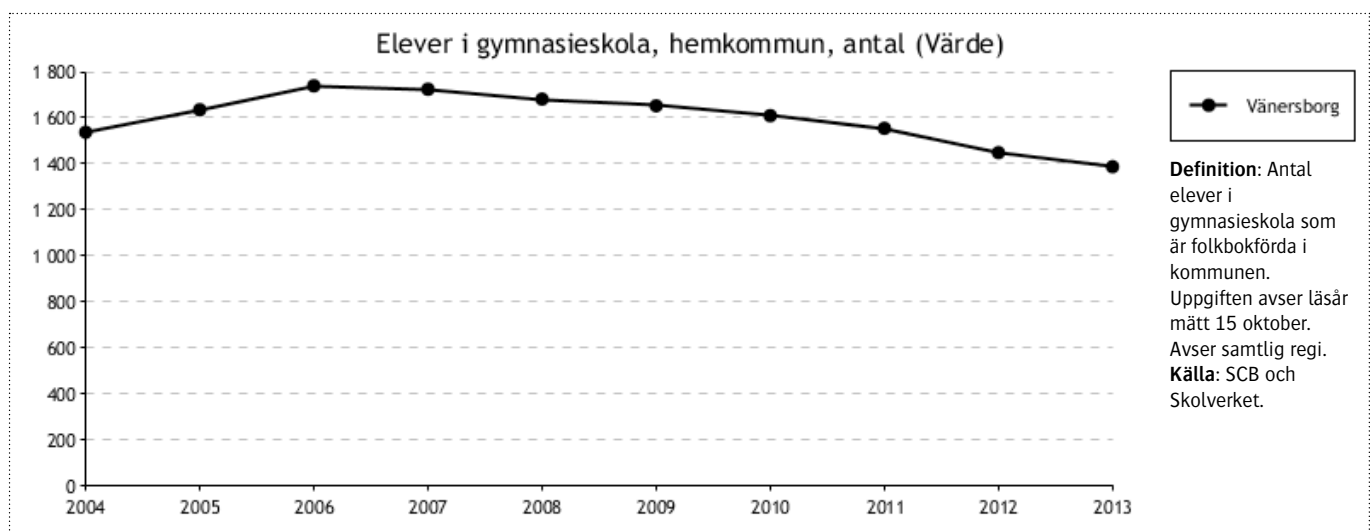
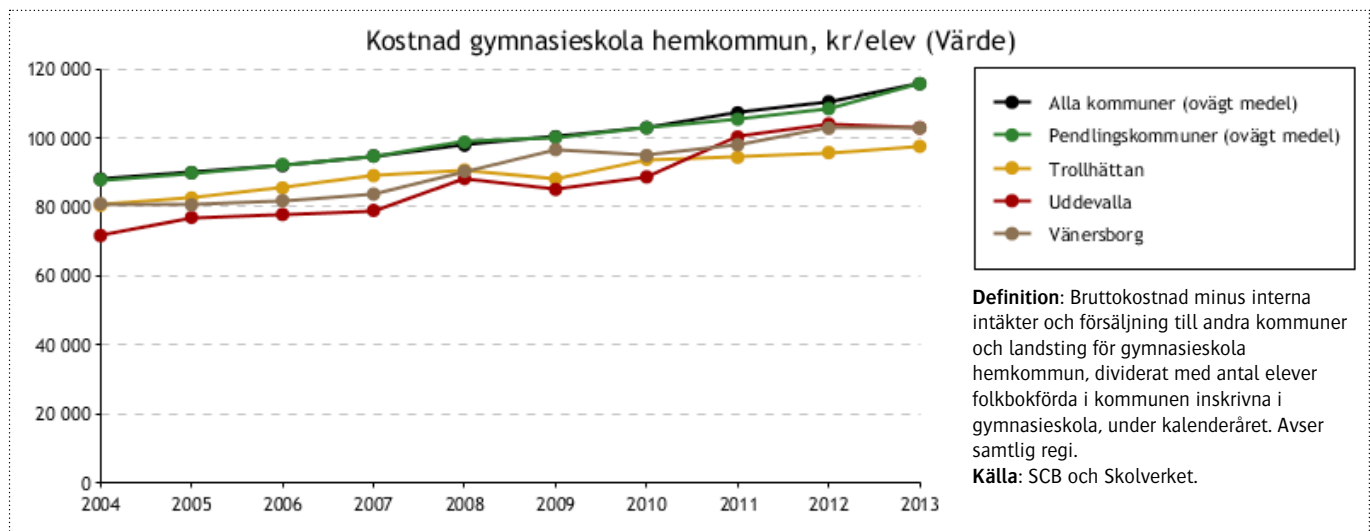
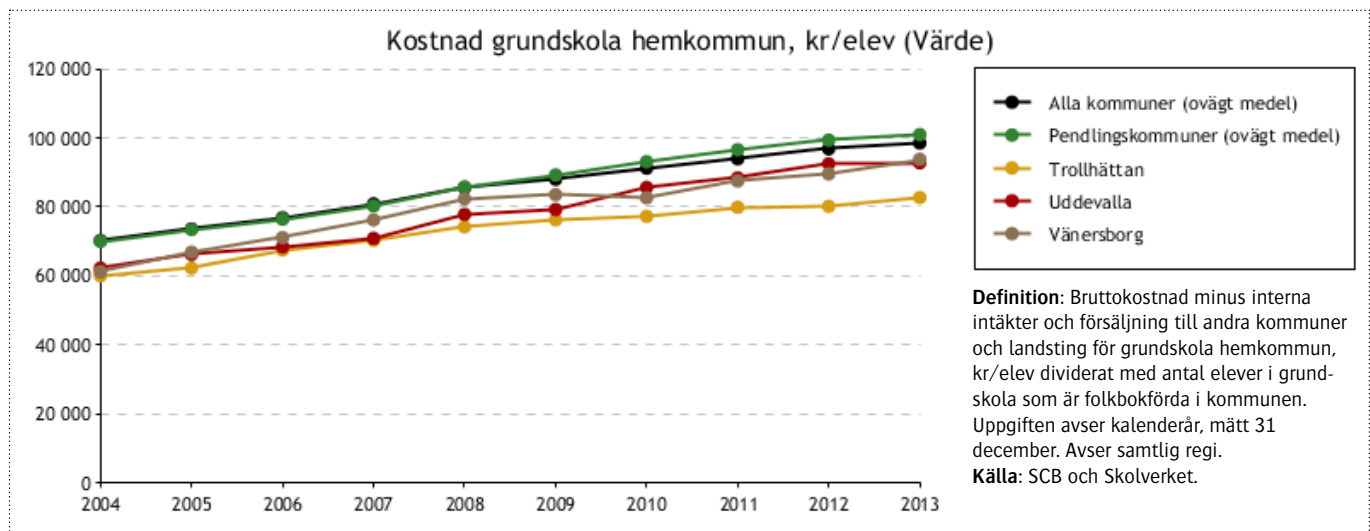

Invånare 0-6 år, antal (Värde)

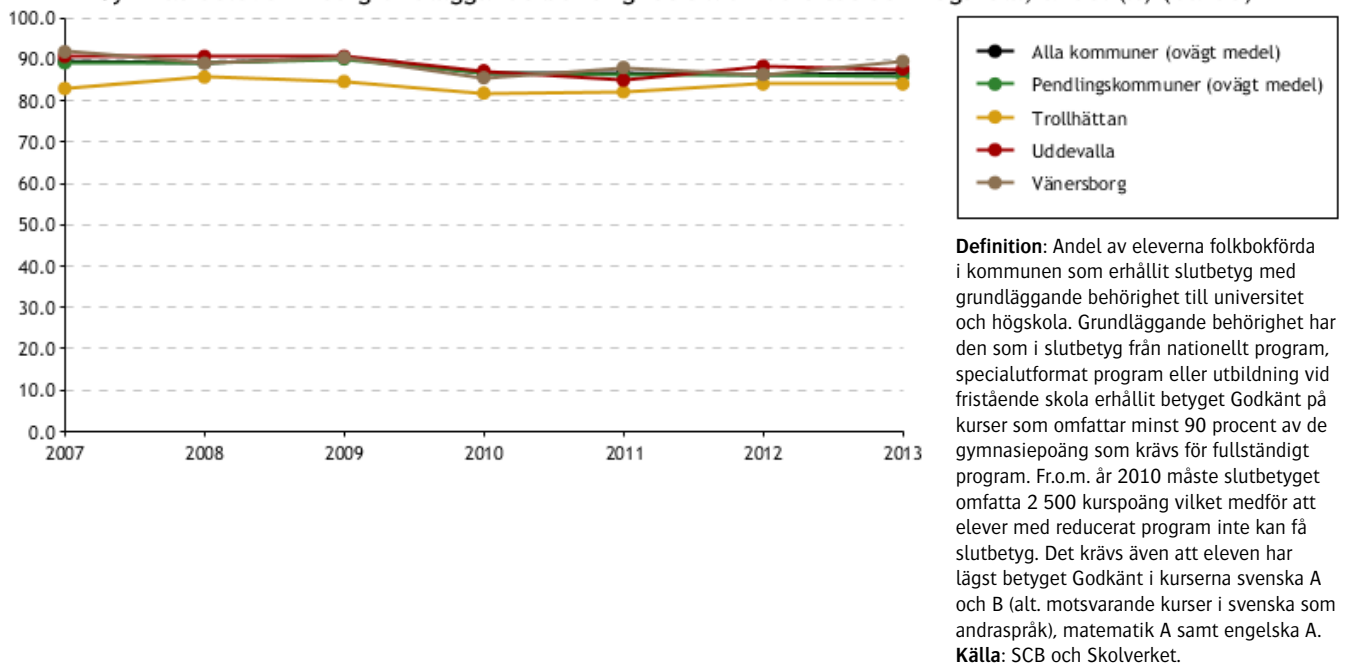

Invånare 7-15 år, antal (Värde)

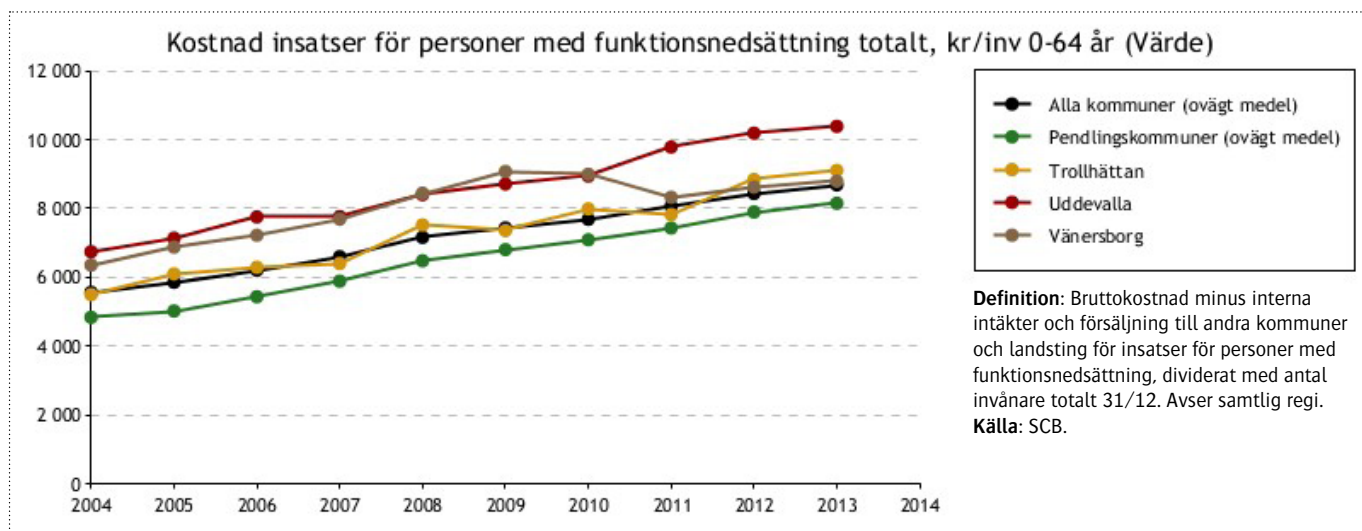
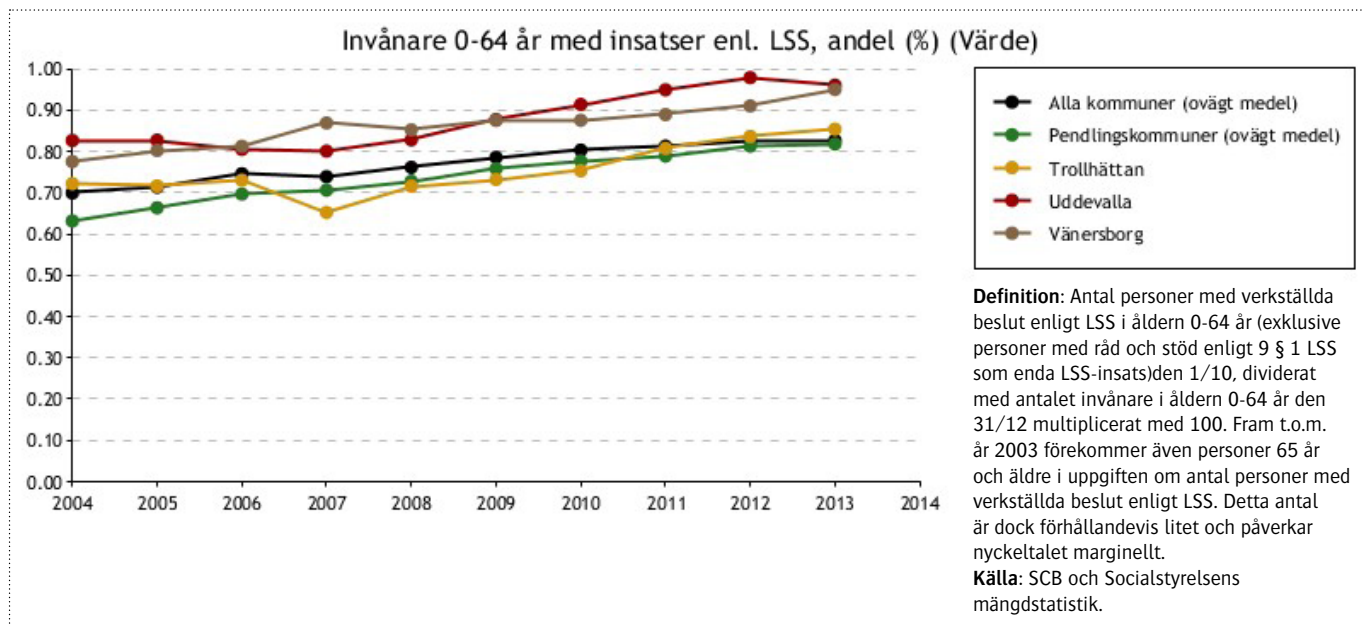
Gymnasieelever med grundläggande behörighet till universitet och högskola, andel (%) (Värde)

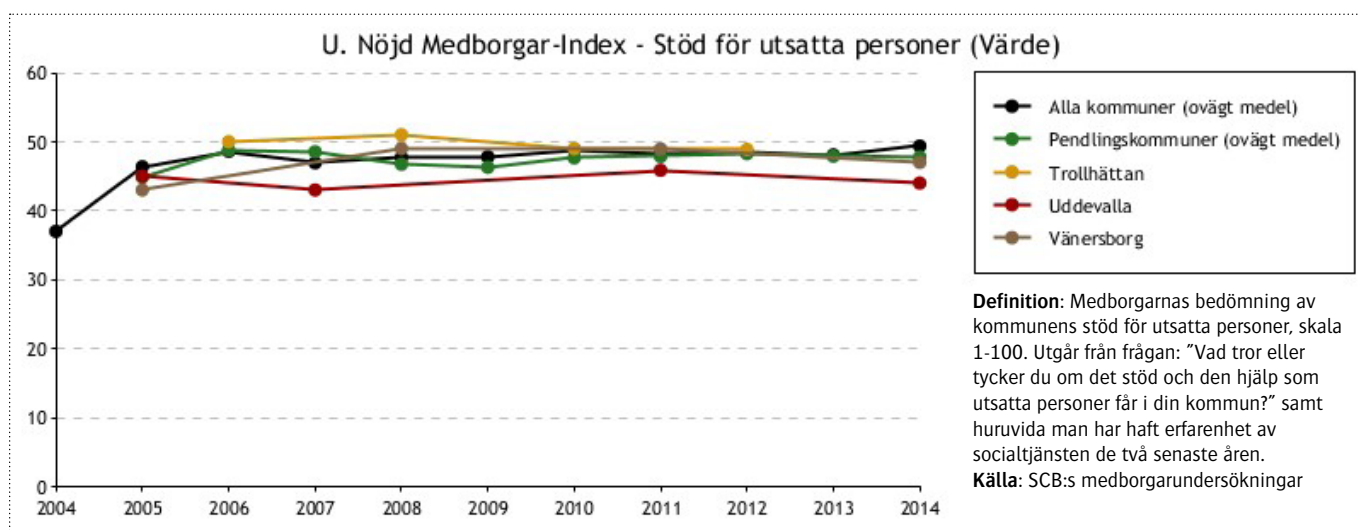
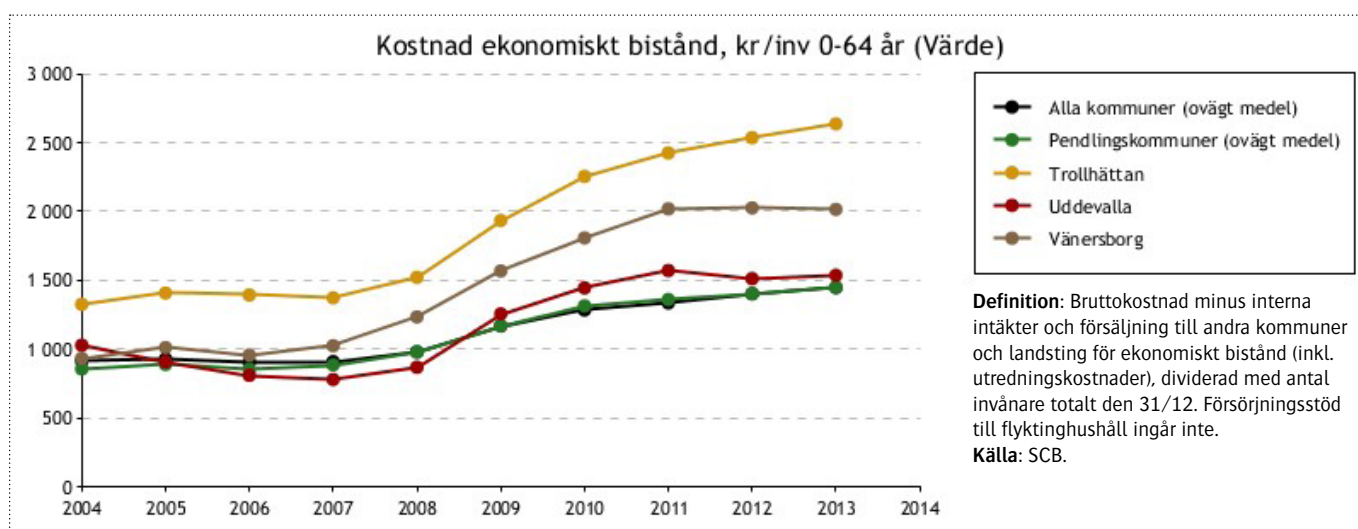
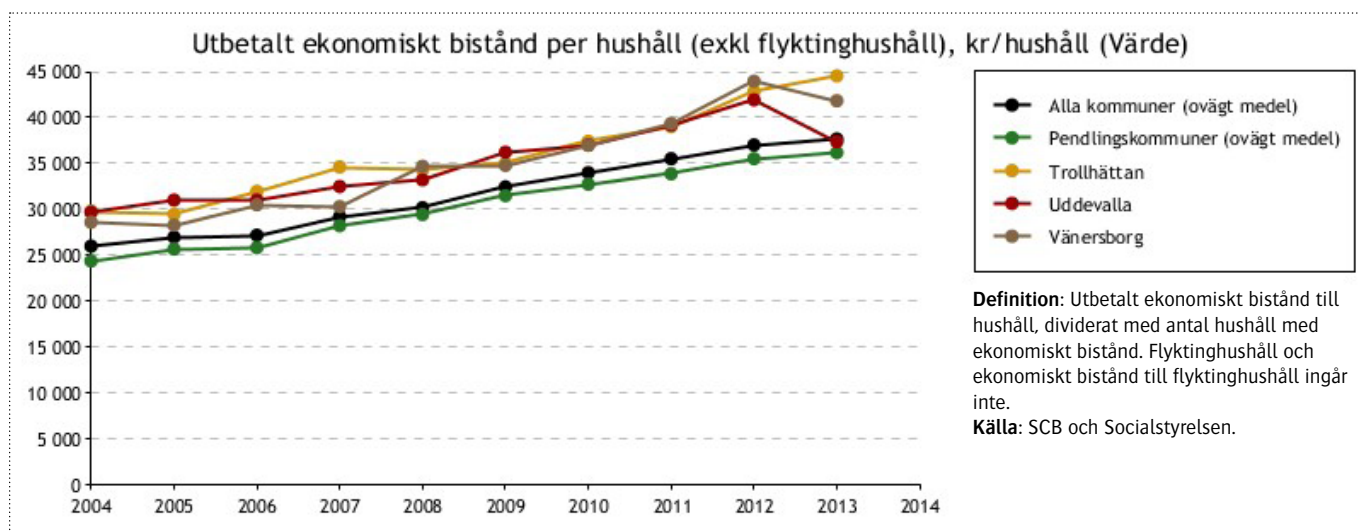

Socialtjänst

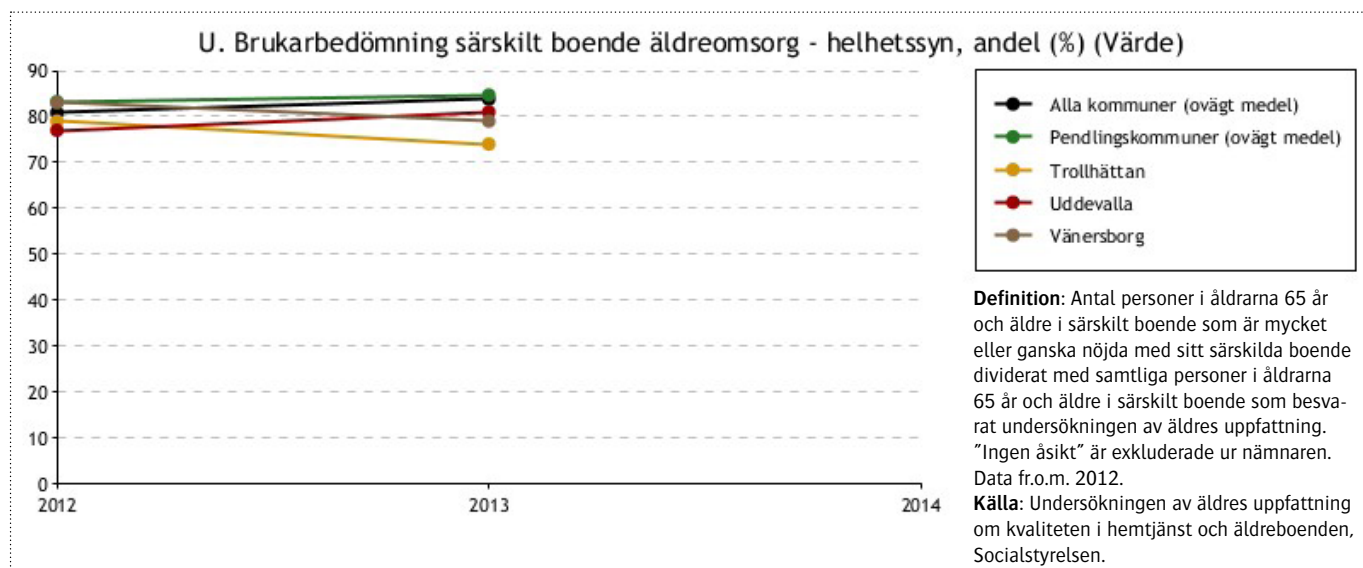
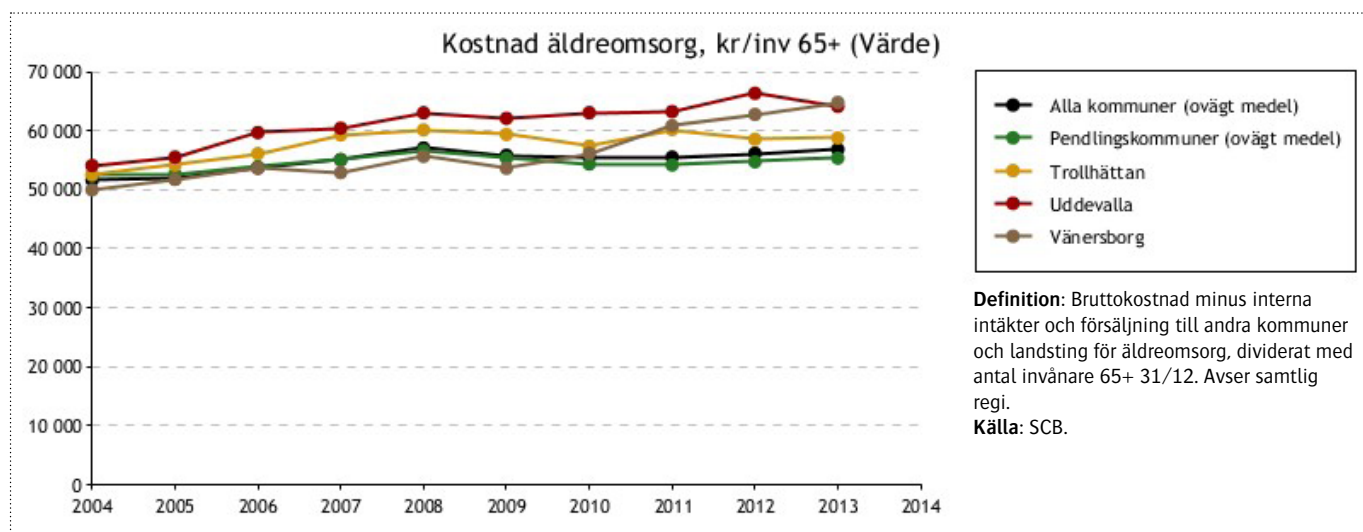
Omsorg om funktionshindrade

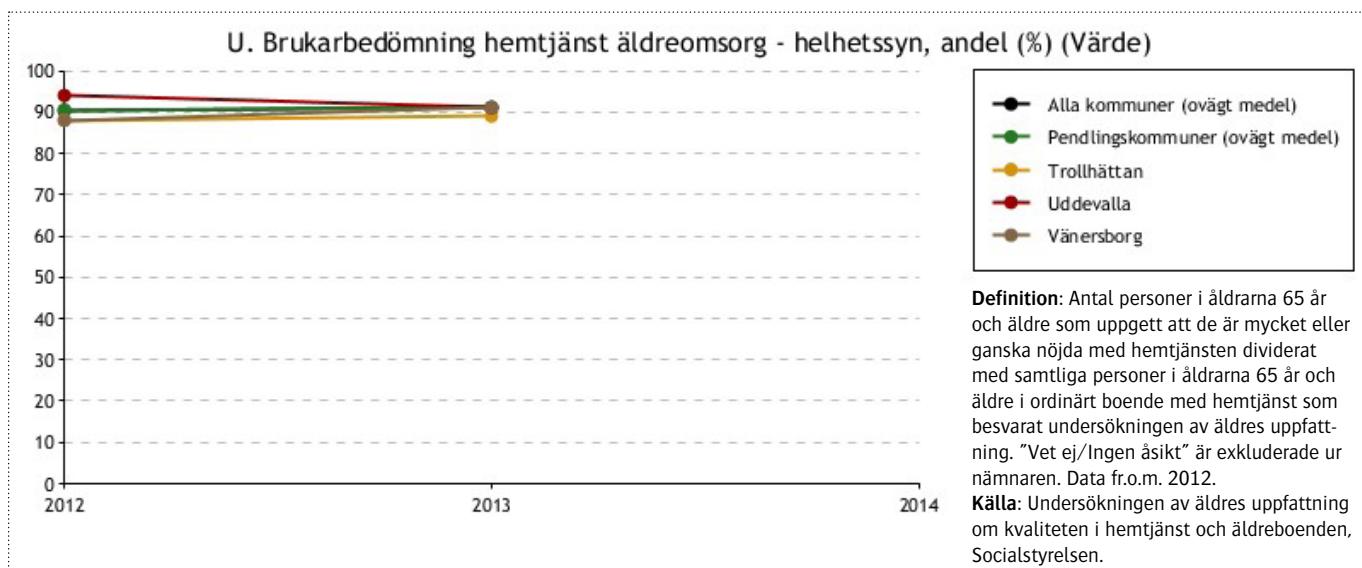
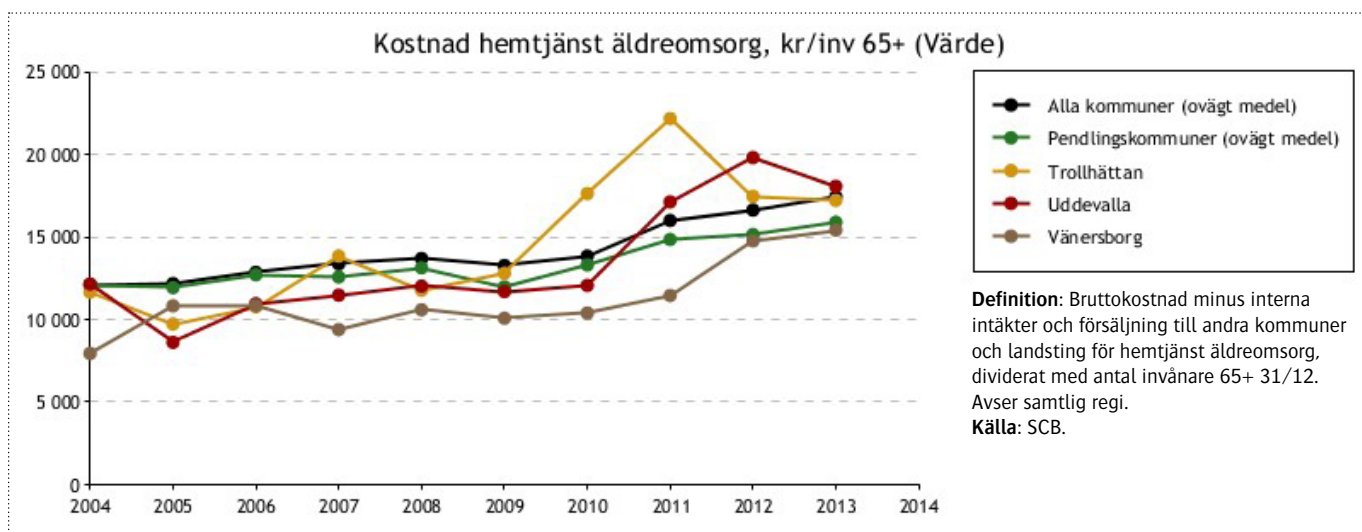

Individ- och familjeomsorgen

Vård och omsorg

Källförteckning

- Budgetpropositionen 2014: Uppgiftsområde 16 – Utbildning och universitetsforskning
- European Commission – Climate Action: http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm
- Hans Abrahamsson: Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC): <http://www.ipcc.ch>
- Kairos Future: Framtidsbarometern
- Kairos Future: Idéskrifter 1-4, februari 2012
- Kairos Future: Skola 2021
- Kommunforskning i väst (KFI): Finansiell profil 2013
- Konjunkturinstitutet: Rapport Konjunkturläget December 2014 (2014-12-18)
- Kulturrådet: Strategi för regionala tillväxtfrågor 2011-2013
- Långtidsutredningen 2001 (LU 2011): Huvudbetänkandet
- Länsstyrelsen i Västra Götaland, Lars Westholm: Klimatscenario för Västra Götaland baserad på IPCC:s beräkningar
- Myndigheten för kulturanalys: Kulturanalys 2014
- Proposition 2009/10:3: Tid för kultur
- Proposition 2014/15:45: Utbildning för nyanlända elever – mottagande och skolgång
- Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys 2010-2015
- Skolverket: Nyanlända elever i fokus
- Skolverket: Rapport 374 – Likvärdig utbildning i svensk grundskola?
- Skolverket: Rapport 386 – It-användning och it-kompetens i skolan
- Skolverket: Rapport 387 – Lägesbedömning 2013
- Skolverket: SIRIS – statistik om skolor och kommuner
- Socialstyrelsen
- Statistiska centralbyrån (SCB): Befolkningsprognos
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL): Cirkulär 14:53 (2014-12-05)
- Sveriges Kommuner och Landsting (SKL): Ekonomirapporten oktober 2013
- United Nations – Framework Convention on Climate Change: <http://newsroom.unfccc.int/>
- United Nations – Framework Convention on Climate Change: http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php
- Vänersborgs kommun, Barn- och utbildningsförvaltningen: Information-, kommunikation- och teknikstrategi 2011-2015

Vänersborgs kommun